

T.C.

ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
DİNLER TARİHİ BİLİM DALI

MUKÂTİL b. SÜLEYMAN TEFSİRİ'NDE
HIRİSTİYANLIK

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Şenol AMEDOV

BURSA-2011

T.C.

ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
DİNLER TARİHİ BİLİM DALI

MUKÂTİL b. SÜLEYMAN TEFSİRİ'NDE
HIRİSTİYANLIK

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Şenol AMEDOV

Danışman:

Yrd. Doç. Dr. Muhammet TARAĞCI

BURSA-2011

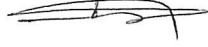
TEZ ONAY SAYFASI

T. C.

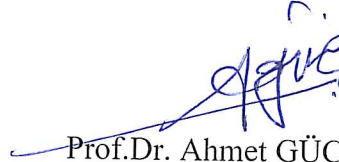
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim/Anasanat Dalı, Dinler Tarihi Bilim Dalı'nda 700921003 numaralı Şenol Amedov'un hazırladığı "Mukâtil b. Süleyman Tefsiri'nde Hıristiyanlık" konulu Yüksek Lisans Çalışması ile ilgili tez savunma sınavı, 24/08/ 2011 günü 14.00 – 15:30 saatleri arasında yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin/çalışmasının başarılı olduğuna oybirliği ile karar verilmiştir.

Yrd.Doç.Dr. Muhammet TARAKCI
Üye (Tez Danışmanı ve Sınav Komisyonu
Başkanı)
Akademik Unvanı, Adı Soyadı
Üniversitesi

Prof.Dr. Ahmet GÜÇ
Üye
Akademik Unvanı, Adı Soyadı
Üniversitesi

Prof.Dr. Çağfer KARADAŞ
Üye
Akademik Unvanı, Adı Soyadı
Üniversitesi

ÖZET

Yazar Adı ve Soyadı : Şenol AMEDOV
Üniversite : Uludağ Üniversitesi
Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı : Felsefe ve Din Bilimleri
Bilim Dalı : Dinler Tarihi
Tezin Niteliği : Yüksek Lisans Tezi
Sayfa Sayısı : 115
Mezuniyet Tarihi : .... / .... / 2011
Tez Danışman(lar)ı : Yar. Doç. Dr. Muhammet Tarakçı

MUKÂTİL b. SÜLEYMAN TEFSİRİ'NDE HİRİSTİYANLIK

Bu çalışmada, müfessir Mukâtil b. Süleyman'ın yazmış olduğu “Tefsîr-i Kebir” adlı eserinde Hıristiyanlığa yaklaşımı incelenmeye çalışılmıştır. İlk önce Hıristiyanlar ve Hıristiyanlıkla ilgili ayet-i kerimeleri vererek konular ayrılmıştır. Ardından Mukâtil b. Süleyman'ın bu konularla ilgili görüş ve yorumları belirlenmiştir. Ayrıca gerekli görüldüğü durumlarda diğer müfessirlerin görüşlerine ve Yeni Ahit'te benzer konuların nasıl ele alındığına değinilerek benzerlik ve farklılıklar gösterilmeye çalışılmıştır.

Birinci bölümde İmran Ailesi, Hz. Meryem'in hayatı, Hz. İsa'nın doğumu, peygamberliği, mesajı ve mucizeleri konu edilmiştir. İkinci bölümde Hz. İsa'nın vefatı, ref'i, tanrılaştırılması ve nüzûlü gibi tartışmalı konulara karşılaştırmalı bir şekilde yer verilmiştir.

Anahtar Sözcükler:

Mukâtil b. Süleyman Kur'ân Tefsîr Hz. İsa Hıristiyanlık

ABSTRACT

Name and Surname : Şenol AMEDOV
University : Uludağ University
Institution : Social Science Institution
Field : Philosophy and Religious Studies
Branch : History of Religion
Degree Awarded : Master
Page Number : 115
Degree Date : .... / .... / 2011
Supervisor (s) : Muhammet Tarakçı, Ph.D., Assistant Professor

CHRISTIANITY in the COMMENTARY OF MUQĀTIL b. SULAYMAN

This study tries to investigate the information about Christianity given by Muqātil b. Sulayman in his commentary of the Qur'an, al-tafsīr al-Kabīr. After summarizing and classifying the Qur'anic verses about Christianity, this study provides and analyzes the opinions and approach of Mukātil b. Sulayman on Christians and Christianity. In addition, it deals with the opinions of other Muslim exegetes and the narrations of the New Testament when it is necessary. In doing so, it aims to show the similarities and differences among different sources.

First chapter contains information about the Family of al-Imrān, Holy Mary, the birth of Jesus Christ, his prophethood, messages and miracles. The second chapter scrutinize the controversial themes such as the death of Christ, his ascension, his deification and his second coming in a comparative way.

Key Words:

Muqātil b. Sulayman   Qur'an   Tafsīr   Jesus   Christianity

ÖNSÖZ

İnsanoğluna dünya ve ahiret mutluluğu sunan Kur'an-ı Kerim, vahyedilmeye başladığı günden itibaren muhataplarını kendisine hayran bırakmış ve getirdiği ilkelerle de tarihin seyrini değiştirmiştir. İslam medeniyetinin kurulmasında başlıca amillerden biri olan bu ilahi kitabın muhatapları, vahyedildiği dönemde olduğu gibi sonraki dönemlerde de onu daha iyi anlamak ve ondan daha fazla yararlanmak için büyük çabalar harcamışlardır.

Hız Peygamber (s.a.s.), Kur'an'ın prensiplerini bizzat kendi hayatına uygulayarak onun en iyi müfessiri olmuştur. İslâm dünyasının genişlemesiyle çeşitli bölgelere dağılan Müslümanların düşünce dünyaları da zenginleşmiş, Kur'an'ı tefsir etme yöntemleri de bu gelişmelerden etkilenmiştir. Günümüze kadar artarak devam eden bu gayretler, hiç şüphe yok ki, bundan sonra da devam edecektir.

Biz çalışmamızda, günümüze ulaşan ilk tam tefsir olma ünvanına sahip olan Mukâtil b. Süleyman'ın "Tefsîr-i Kebîr"ini ele aldık. Mukâtil b. Süleyman, hem yaşadığı dönemde hem de sonraki dönemlerde büyük övgülere mazhar olduğu gibi en ağır eleştirilere de muhatap olmuş bir âlimdir. Bununla birlikte o, kendisini şiddetle eleştirenlerin bile tefsirde ve Kur'an ilimlerinde müstağni kalamadıkları büyük bir müfessir olarak şöhret bulmuştur.

Mukâtil, tefsirinin tamamı günümüze ulaşan erken dönem müfessirlerinden birisidir. Bazı âlimler Mukâtil'den önce Kur'an tefsiriyle meşgul olmuşlarsa da onların tefsirleri Kur'an'ın tamamını ihtiva etmediği gibi, bu çalışmaların tamamı günümüze kadar da ulaşmamıştır. Bu sebeple, tefsirinin tamamı günümüze ulaşan bir müfessir olması bakımından, Mukâtil'in Hıristiyanlık'la ilgili ayetlerin yorumlarının ortaya konulması önem arz etmektedir.

Kur'an, İsrailoğulları'nın Allah'a verdikleri sözlerinde durmadıklarını, zamanın din adamlarının etkisiyle ve onların halkı kışkırtmasıyla peygamberlerine bile kötülük düşünebildiklerini açıklamaktadır. Hz.İsa'yı da başta yalanlamışlar, annesi Meryem'e (a.s.) çirkin iftiralarda bulunmuşlar ve daha sonra ona en ağır işkenceleri layık gördükten sonra

zamanın en ağır cezası olan ve yalnızca toplumun en adî kimselerine verilen bir cezayı ona uygulamak istemişlerdir.

Başlangıcı itibariyle tevhit akidesine sahip olan Hıristiyanlık, Pavlus'un etkisiyle aslından uzaklaşmış; bunun sonucunda, kendi içinde ve diğer dinlerle olan ilişkilerinde birçok sıkıntı ortaya çıkmıştır. Bu noktada dinler tarihi araştırmacısının görevi, dinlerde meydana gelen bu gelişmeleri, çatışmaları ve sıkıntılarını, herhangi bir fikre kendisini hapsetmeden karşılaştırmalar yaparak aydınlatabilmektir.

Yaptığım bu çalışmanın benim bu alanda yetişmem için bir basamak olmasını diliyorum. Benim yetişmemde bana hep güvenen ve her konuda benden desteğini esirgemeyen aileme; bu alana girmeme, bu alanda yetişmeme ve de bu çalışmaya vesile olan, destek ve rehberliğiyle, yoğun çalışmalarını arasında her gittiğimde bana vakit ayıran saygıdeğer hocam Yrd. Doç. Dr. Muhammet TARAKCI Bey'e saygı ve şükranlarımı sunmayı bir borç bilirim.

Bursa-2011

Şenol AMEDOV

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI.....	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER	vii
KISALTMALAR	x

GİRİŞ

A) KONUNUN AMACI VE SINIRLARI.....	2
B) ARAŞTIRMANIN METODU VE KAYNAKLARI	2
C) MUKATİL b. SÜLEYMAN'IN HAYATI VE ESERLERİ.....	3
1. Hayatı	3
2. Kitâbu't-Tefsîri'l-Kebîr	10

BİRİNCİ BÖLÜM

MUKATİL B. SÜLEYMAN TEFSİRİNDE HZ.MERYEM VE HZ.İSA

A) İMRAN AİLESİ VE HZ.MERYEM.....	15
1. Hz.Meryem'in Doğumu ve Mabede Adanması	15
2. Hz.Zekeriyya'nın Çocuk Sahibi Olması	17
3. Hz.Yahya	20
4. Hz.Meryem'in Seçilmesi ve Hz. İsa ile Müjdelenmesi.....	20
5. Hz. Meryem'in Hz. İsa'ya Hamile Kalması ve Hz.İsa'nın Doğumu	22
6. Hıristiyanların Hz.Meryem'i Tanrı veya Tanrı Anası Edinmeleri	23
B) HZ.İSA'NIN HAYATI	25
1. Hz. İsa'nın Babasız Yaratılması	25
2. Hz. Adem ile Hz. İsa Arasındaki Benzerlik	28
3. Hz. İsa'nın Allah'tan Bir Kelime ve Ruh Olması	28
4. Hz. İsa'nın Mucizeleri	29
a) Bebekken Konuşması	29
b) Gökten Sofra İnmesi.....	30

c) Çamurdan Kuş Yapması	34
d) Hastaları İyileştirmesi.....	34
e) Ölülerini Diriltmesi	37
f) Hz.İsa'nın Gelecekte (Gaybdan) Haber Vermesi :	40
5. Kur'an'da Olmayıp Sadece İnciller'de Geçen Mucizeler	42
a) İsa'nın Suyu Şaraba Dönüştürmesi.....	42
b) İsa'nın Tabiatındaki Olağan Düzene Müdahale Etmesi	43
c) İsa'nın Suretinin Değişmesi, Akıllardan Geçenleri Bilmesi ve Görünmez Olması.....	45
d) İsa'nın Cinlere ve Murdar Ruhlara Tutsak Olanları İyileştirmesi.....	47
e) İsa'nın Cüzzamlıları Temiz Kılması.....	49
f) İsa'nın Felçli Hastaları ve Kötürüm Olanları İyileştirmesi	50
g) İsa'nın Saralı Bir Çocuk İle İstiskalı Bir Adamı İyileştirmesi	52
h) İsa'nın Kanaması Olan Bir Kadın İyileştirmesi	54
i) İsa'nın Sıtmalı Bir Çocuğu İyileştirmesi	54
6. Hz. İsa'nın Peygamberliği ve Tebliği.....	55

İKİNCİ BÖLÜM

MUKATİL B. SÜLEYMAN TEFSİRİNDE HZ. İSA'NIN ÂKİBETİ

I. Hz. İsa'nın Vefatı.....	61
A) Kur'an'a Göre Hz. İsa'nın Vefatı.....	61
1. "Teveffü" Kelimesinin Tahlili	61
2. "Şubbihe lehum" İfadesinin Tahlili.....	65
B) İnciller'e Göre Hz.İsa'nın Vefatı Meselesi	78
II. Hz. İsa'nın "Ref'i"	80
A) Kur'an-ı Kerim'e Göre Hz.İsa'nın Ref'i	80
1. "Ref" Olayının Ruh ve Bedenle Gerçekleştiğini Savunanlar	81
2. "Ref'in" Manevi Olduğunu Savunanlar	83
3. Mukâtil b. Süleyman'ın Değerlendirmesi.....	85
B) İncillere Göre Hz. İsa'nın Ref'i.....	86
III. Hz.İsa'nın Tanrılaştırılması.....	87
A) Kur'an-ı Kerim'in Bu Konu Hakkındaki Eleştirisi	87
B) İnciller'e Göre İsa'nın Tanrılaştırılması	89
1. İnciller'de Hz.İsa'ya İlahlık Atfeden Pasajlar.....	90
2. İnciller'de Hz.İsa'nın İnsanoğlu Olduğunu Gösteren Pasajlar	92
IV. Hz. İsa'nın Nüzûlü.....	94
A) İsa'nın Yeryüzüne İnişi (Nüzûl-i İsa).....	94

1. Nüzûl-i İsa'ya Delil Olarak Gösterilen Ayetler	94
2. Nüzûl-i İsa'yı Savunanlar	98
3. Nüzûl-i İsa'yı Reddedenler.....	99
4. Mukâtil b. Süleyman'a Göre Nüzûl-i İsa	101
B) İnciller'e Göre Hz.İsa'nın Nüzûlü	102
1. İncillere göre İsa'nın Birinci Gelişi	102
2. İncillere göre İsa'nın İkinci Gelişi	104
SONUÇ.....	107
BİBLİYOGRAFYA	111

KISALTMALAR

A.g.e	: Adı geçen eser
A.g.m	: Adı geçen madde
A.s	: Aleyhisselam
b.	: İbn (oğlu)
Bkz	: Bakınız
c.	: Cilt
h.	: Hicrî
Mad.	: Maddesi
s.	: Sayfa
y.y.	: Yayım yeri yok
Yay.y.	: Yayımcı yok
s.a.v	: Sallahu Aleyhi veselem
ev.	: Çeviren
ts.	: Tarihsiz
ed.	: Editör

GİRİŞ

Bu çalışmada Mukâtil b. Süleyman'ın "Tefsir-i Kebir" adlı eserinde Hıristiyanlığa yaklaşımı incelenmeye çalışılmıştır. Konular ele alınırken, Hıristiyanlar ve Hıristiyanlıkla ilgili ayet-i kerimeler ile Mukâtil b. Süleyman'nın bu ayet-i kerimelere getirdiği yorum ve değerlendirmeler esas alınmıştır. Bir bakıma, ilgili Kur'an ayetlerine Mukâtil b. Süleyman'ın gözlüğüyle bakılarak Hıristiyanlık, Meryem ve Hz.İsa ile ilgili ilk dönem Müslüman yaklaşımı ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Çalışmamız giriş ve iki bölümden oluşmaktadır. Giriş'te konunun kapsam ve sınırlılıkları belirlendikten sonra, Mukâtil b. Süleyman'ın hayatı ve bizim çalışma konumuz olan "Tefsir-i Kebir" başta olmak üzere eserleri hakkında bilgi verilmektedir. Birinci Bölüm'de Hz. İsa'nın annesi olan Meryem'in doğumu, mabede adanması, Hz. İsa'ya hamile kalması ve Hz. Yahya'nın doğumu gibi, Hz. İsa'nın doğumundan hemen önce ailesinde meydana gelen gelişmelere kısaca değinildikten sonra, Hz. İsa'nın hayatı, mucizeleri, özellikleri ve tebliği konu edinilmektedir.

İkinci Bölüm'de ise Hz.İsa'nın tartışmalı olan âkıbeti, ref'i, tanrılaştırılması ve nüzûlü gibi konulara yer verilmektedir.

Bu çalışmada deskriptif (tasvirici) ve mukayese metodu kullanılmıştır. Çalışmanın isminden de anlaşılacağı gibi Kur'an-ı Kerim'deki Hıristiyanlık ve Hıristiyanlar ile ilgili veriler Mukâtil b. Süleyman Tefsiri ışığıyla incelenmeye çalışılmıştır. Dolayısıyla çalışma esnasında yararlanılan temel kaynaklar Kur'an-ı Kerim ve Mukâtil b. Süleyman'ın *Tefsir-i Kebir* adlı eseridir. Öncelikle konuyla ilgili ayet-i kerimeler çıkartılmış, sonra ilgili ayetlerin Mukâtil b. Süleyman Tefsiri'nde nasıl yorumlandığı tespit edilmiştir. Mukâtil b. Süleyman'ın Tefsiri M. Beşir Eryarsoy tarafından Türkçe'ye kazandırılmıştır. Çalışmada bu çeviriden faydalanılmıştır.

Değişik karşılaştırmalar yapabilmek amacıyla, ihtiyaç görüldüğü yerlerde diğer müfessirlerin görüşleri de özet halinde verilmiştir. Böylece çalışmada Mukâtil b. Süleyman'ın görüşlerinin hangi müfessirlerle paralellik gösterdiğini ortaya konulmuştur. Ayrıca, gerekli görüldüğü durumlarda İnciller'e de atıfta bulunulmuş; Kur'an'ın ve

dolayısıyla Mukâtil b. Süleyman'ın verdiği bilgiler ile İnciller'de sunulan bilgilerin benzer ve farklı yönlerinin belirlenmesi amaçlanmıştır.

A) KONUNUN AMACI VE SINIRLARI

Mukâtil b. Süleyman'ın yazmış olduğu “Tefsir-i Kebir” ilk tam tefsir olarak ün salmıştır. Bunun yanında vefatının h.150 olması sebebiyle, Mukâtil b. Süleyman'ın verdiği bilgiler, o dönemdeki Müslüman çevrelerin Hıristiyanlar hakkındaki görüşlerini yansıtmaları bakımından önem arz etmektedir.

Bugüne kadar Mukâtil b. Süleyman hakkında pek çok araştırma yapılmış ve eserler yazılmıştır. Biz de onun “Tefsir-i Kebir” adlı eserini esas alarak genelde dinler tarihi, özelde ise Hıristiyanlıkla ilgili fikirlerini değerlendirmeye gayret ettik. Mukâtil b. Süleyman'ın dört ciltlik tefsirinde, dağınık halde bulunan Hıristiyanlıkla ilgili fikirlerini sistematik başlıklar altında incelemeye çalıştık.

Bu çalışmada genel itibariyle Hıristiyanlarla Müslümanlar arasında tartışmalara neden olan belli başlı konular ile bu konuların Hıristiyanlar açısından temellendirme gayretlerine de yer verdik. Bunu yaparken de geniş Hıristiyan kültürünü taramak yerine, konuyla ilgili Yeni Ahit'teki bilgileri ortaya koymaya çalıştık. Dolayısıyla bu çalışmada, Mukâtil b. Süleyman'ın Hıristiyanlıkla ilgili değerlendirmelerine yoğunlaşırken, bir yandan da Yeni Ahit'te ilgili konularda verilen bilgiler sunulmuştur.

Bir yüksek lisans tezinin kapsamı ve hacmi göz önüne alınarak, çalışmayı Hz. İsa ile ilgili konularla sınırlandırdık. Dolayısıyla, Kur'an'ın genel olarak ehl-i kitaba, özelde Hıristiyanlara yönelttiği eleştirilere (teslis, tahrif, tebşirat) bu çalışmada yer verilmemiştir.

B) ARAŞTIRMANIN METODU VE KAYNAKLARI

Mukâtil b. Süleyman'ın Hıristiyanlıkla ilgili değerlendirmelerini tespit etmeye çalıştığımız bu tezimizde, öncelikle tefsiri baştan sona taradık. Daha sonra Hıristiyanlıkla ilgili ayetleri ve yorumları temel başlıklar altında toplamaya çalıştık. Konuları ele alırken, önce Kur'an-ı Kerim'deki ayetleri genel hatlarıyla verdik. Ardından Mukâtil b. Süleyman'ın değerlendirmelerine ve açıklamalarına yer verdik. Son olarak da, Yeni Ahit'te bu konuyla ilgili bilgileri araştırıp konulara göre değerlendirme ve karşılaştırma yapmaya çalıştık.

Bazı muhtelif konularda müfessirlerimizin farklı görüşleri olabileceği için o konuyla ilgili ayetlerde farklı tefsirlere bakmak suretiyle belli başlı görüşleri aktardık. Böylece genel olarak baktığımızda karşımıza şöyle bir metin bütünlüğü çıkacaktır. Öncelikle tespit ettiğimiz konuda Kur'an'da olan bilgileri, akabinde müfessirlerin görüşleri, hemen ardından da Mukâtil b. Süleyman'ın görüşleri, daha sonra da Yeni Ahit'in görüşlerini ortaya koyduk. Dolayısıyla çalışmada bir yandan Mukâtil b. Süleyman'ın, diğer müfessirlerin ve Yeni Ahit'in verdiği bilgiler ortaya konularak deskriptif bir yöntem uygulanırken, diğer yandan bu kaynaklar arasındaki benzer ve farklılıklara değinilerek karşılaştırma yöntemi uygulanmıştır.

C) MUKATİL b. SÜLEYMAN'IN HAYATI VE ESERLERİ

1. Hayatı

Mukâtil b. Süleyman Horasan bölgesinin bir şehri olan Belh'te muhtemelen 80/699 yılı civarında doğmuştur.¹ Başka bir kaynağın dayandığı delillere göre h. 50 yıllarında doğduğu tahmin edilmektedir.² Merv, Bağdat ve Basra'da yaşamış; 150/767 yılında ölmüştür.³ Mukâtil'in babasının adı Süleyman, künyesi Ebu'l-Hasan'dır. Doğduğu şehre nisbetle al-Belhî, hanımının Ezz kabilesinden olmasına nisbetle el-Ezdî, ilim tahsil ettiği ve evlendiği şehre nisbetle el-Mervezî ve memleketine nisbetle el-Horâsânî nisbeleriyle anılmaktadır. Dedesinin adı bazı kaynaklarda Bişr veya Beşir'dir.⁴

Mukâtil, Horasan'ın önemli şehirlerinden biri olan Belh'de doğmuştur. Hangi yılda doğduğu kesin olarak bilinmemekle birlikte elimizdeki bilgilerden hareketle doğduğu yılı yaklaşık olarak tespit edilmesi mümkündür. İlim tahsil edip kendilerinden rivayette bulunduğu zevatın arasında tâbiîne mensup kişilerin bulunması iyi bir ipucudur. Mukâtil'in hocaları arasında zikredilen bu kişiler hayatta iken Mukâtil'in, yeteri kadar ilim tahsil edip onlardan rivayette bulunabilecek bir yaşa ulaşmış olması gerekmektedir. Bu zatların yaşadıkları dönem ve ölüm tarihleri göz önüne alındığında onun, hicrî birinci asrın ortalarında doğmuş olması gerekmektedir. Mukâtil'in iki eserini tahkik eden Mısırlı

¹ Ömer Türker, "Mukâtil b. Süleyman", **T.D.V. İslam Ansiklopedisi**, I-XXXIX (devam ediyor), C. XXXI, s. 134.

² İbrahim Çelik, **Mukâtil b. Süleyman ve Tefsirdeki Metodu**, yay.y., Bursa, 2000, s. 13.

³ M.Plessner, "Mukâtil", **İslam Ansiklopedisi**, İstanbul, 1979, C. VIII, s. 567.

⁴ Fevzi Hamurcu, **Mukâtil b. Süleyman ve ilk Fıkhî Tefsir**, Fecr Yayınları, Ankara, 2009, ss. 23-24.

Abdullah Mahmûd Şehhâte muhtemelen 80/699 yılı civarında doğduğunu ifade etmiştir.⁵ Mukâtil'in doğum yılını farklı bir tarih olarak veren başka bir görüşe göre, yüz yıl yaşadığına ve tefsirini elli yılda yazdığına dair rivayetlere bakılırsa, Mukâtil b. Süleyman'ın h. 50 yıllarında doğmuş olduğunu düşünmek mümkündür.⁶ Yüz küsur yaşlarında öldüğü ise ittifakla belirtilmiştir.

Bazı müellifler onu Mukâtil b. Cevâldûz veya Mukâtil b. Devâldûz adıyla zikretmişlerdir. Cevâldûz ve Devâldûz isimlerinin, Mukâtil'in lakabı olduğunu söyleyenler bulunmakla birlikte İbn Hacer bu isimlerin, Mukâtil'in babasının lakabı olduğunu söylemektedir.⁷ Zehebi ise Mukâtil b. Devâldûz denen kişinin, Mukâtil b. Hayyân (ö.135/752) olduğunu belirtmiştir.⁸

Mukâtil hayatının ilk yıllarını Belh'te geçirmiş, ilim tahsiline de orada başlamıştır. Hz.Osman (ö. 35/655) döneminde fethedilen bu şehir, kısa zamanda büyük âlimlerin yetiştiği ilim merkezlerinden biri hâline gelmiş, Kubbetü'l-İslâm ve Dârü'l-fikh olarak anılmaya başlamıştır. Orada tefsir, hadis, fıkıh, felsefe, tıp ve coğrafya alanında yetişen pek çok âlim, Bağdat ve Dımeşk başta olmak üzere çeşitli şehirlere dağılarak İslâm medeniyetinin gelişmesine büyük katkı sağlamıştır. Tâbiînden Dehhâk b. Müzâhim (ö.105/723), Mukâtil b. Hayyân (ö. 135/752) ve Atâ b. Meysere (ö. 135/752), burada yetişen âlimlerden sadece birkaçıdır. Kâğıdın ilk defa Belh'te üretildiği daha sonra Bağdat'ta üretime devam edildiği de rivayet edilmektedir.⁹

Mukâtil Belh'te iken ilahi sıfatları inkar eden ilk kelamcılardan Cehm b. Safvân'la (ö. 128/745) itikadi ve kelâmi konularda ve ilâhi sıfatların ispatı konusunda yoğun tartışmalar yapmıştır.¹⁰ Bazı kaynaklarda onun, Cehm'in görüşlerini çürütmek için bir reddiye yazdığından bahsedilmekte ise de bibliyografik eserlerde bu kitaptan söz edilmemektedir.¹¹

Belh Araplar tarafından fethedilinceye kadar Budizm'in yanında Zerdüştlüğün de varlığını sürdürdüğü bir yerdi. Bu iki din ile birlikte aynı zamanda Maniheizm ve Nasturî

---

⁵ Hamurcu, a.g.e., ss. 24-25.

⁶ Çelik, a.g.e., s. 13.

⁷ M. Plessner, a.g.m., C. VIII, s. 567.

⁸ Hamurcu, a.g.e., s. 24.

⁹ Hamurcu, a.g.e., s. 26.

¹⁰ Türker, a.g.m., C. XXXI, s. 134.

¹¹ Hamurcu, a.g.e., s. 27.

Hıristiyanlığı da burada hayatlarını sürdürmekteydi. Grek uygarlığının bir merkezi olan Belh'te doğup yetişen Mukâtil, buradaki mabedleri görmüş, dinleri tanımıştır. Horasan bölgesi hicri 2., 3. ve 4. asırlarda İslam ülkesinin fikri hayatının en önemli merkezlerindedir. Burada pek çok büyük muhaddis, pek çok müfessir ve fakihin yetiştiği belirtilmiştir.¹²

Mukâtil, Belh'te başladığı ilim tahsiline Horasan'ın diğer önemli şehirlerinden birisi olan Merv'de devam etmiştir. Orada Ezd Kabilesinden Ümmü Ebî İsmet Nuh b. Ebî Meryem'le evlenmiştir. Ezd kabilesinin mevlâlarından biri olarak da anılmaktadır. Mevlâ, azadlı köle anlamına geldiği gibi, bir kabileye veya akdiyle bağlanıp o kabileye nispet edilen kimselere de denilmektedir.¹³

Merv, Abbasilerin Emevilere karşı yürüttükleri ayaklanmalara sahne olmuş bir şehirdir. Bu ayaklanmaların cereyan ettiği dönemde Mukâtil'in orada olması muhtemeldir. Horasan'ı elinde bulunduran Emevi idarecileriyle her zaman iyi ilişkiler içerisinde olmuştur. Horasan valisi Nasr b. Seyyâr'ın kumandanlarından Selm b. Ahvez el-Mâzini'nin yanında büyük itibar görmüş. Emevilere karşı mücadele eden Hâris b. Süreyc'le yapılan barış görüşmelerine Selm b. Ahvez adına arabulucu olarak katılmıştır.¹⁴

Mukâtil, Horasan'da Emevi nüfuzu zayıflayınca Irak'ın önemli şehirlerinden biri olan Basra'ya gitmiş ve orada Atâ b. Rebâh, İbn Şihâb ez-Zührî, Atiyye el-Avfî gibi âlimlerden istifade etmiştir.¹⁵ Basra, Hz.Ömer'in (ö.23/643) talimatıyla kurulan ve Hz.Osman (ö. 35/655) dönemine gelinceye kadar refah seviyesi hızla artan bir şehirdir. Ne yazık ki, Hz.Osman döneminin sonlarında bu şehir önemli siyasi çalkantılara sahne olmuş hatta onun şehit edilmesiyle sonuçlanan olaylara Basra'dan bir grup isyancı da katılmıştır. Siyasi karışıklıklar, Hz.Ali (ö. 40/660) döneminde de devam etmiştir. Kufeliler Cemel savaşında Hz.Ali'yi; Basralılar onun karşısında yer alan Hz.Aişe, Zübeyr ve Talha'yı desteklemiştir. Bunun sonucunda, Hz.Ali ile Basra halkı arasında, sonraki dönemlerde de giderilemeyen bir soğukluk girmiştir. Bununla birlikte, iç ve dış tehditlere sürekli maruz kalmasına ve çeşitli kanlı olaylara şahit olmasına rağmen, şehrin ilmi ve kültürel gelişmesi duraklamadan devam etmiştir. Pek çok etnik grubun iç içe yaşaması, bazı sıkıntıları

¹² Abdullah Mahmûd Şehhâte, Mukâtil b.Süleyman: **Tefsir-i Kebîr** içinde, çev. M.Beşir Eryarsoy, İşaret Yayınları, İstanbul, 2006, C. I, s. 10.

¹³ Hamurcu, a.g.e., s. 27.

¹⁴ Türker, a.g.m., C. XXXI, s. 134.

¹⁵ Türker, a.g.m., C. XXXI, s. 134.

beraberinde getirmekle birlikte, ilmi ve dini gayreti de harekete geçirmiştir. Irak'ın çeşitli bölgelerinde Şîî hareketler hâkim durumundayken Basra, Sünnî anlayışın merkezi durumunda olmuştur. II/VIII. asırda en parlak günlerini yaşayan şehrin siyasî ve idarî önemi, Abbasilerin yönetime gelmesinden sonra nispeten azalmıştır.¹⁶

Mukâtil, Irak'ta bulunduğu dönemde bir ara Beyrut ve Mekke'ye de gitmiştir. Onun zamanında Irak, İslâm dünyasının önemli bölgelerinden birisiydi. M.Ö. III. asırdan itibaren Bâbilliler, Asurlular, Keldâniler, Farslar ve Yunanlılar'ın idaresinde kalmış olmasından dolayı bu milletlerin medeniyetleriyle tanışan Irak, Süryanilerin kurduğu okullar vasıtasıyla eski Yunan felsefesi ve İran hikmetleriyle tanışmıştır. Asırlar boyu çeşitli kültürlerin etkisi altında kaldığı için bölgenin sosyo-kültürel yapısı her zaman kozmopolit bir özellik arz etmiştir. Hatta Müslümanlar tarafından fethedildikten sonra da İranlı, Rum, Hintli ve diğer etnik grupların iç içe yaşadığı bir bölge olmaya devam etmiştir. Bu özelliklerden dolayı bölgedeki fikir ve siyasi hareketlilik her zaman çok yoğun olmuş ve bunların neticesinde bölge halkı çeşitli siyasi, fikri ve itikadi fırkalara bölünmüştür.¹⁷

Abbasiler 132/750 yılında iktidara gelince Bağdad'ı başkent yapıp şehri yeniden inşa etmişlerdir. O andan itibaren Bağdad, hızla gelişerek İslâm dünyasının en önemli ilim ve kültür merkezlerinden biri hâline gelmiştir. Bağdad'ın başkent olmasını müteakip aralarında büyük âlimlerin de bulunduğu pek çok kişinin oraya göç ettiği sıralarda Mukâtil de Basra'dan Bağdad'a gitmiştir. Orada Abbasiler'in II. Halifesi Ebû Ca'fer el-Mansur (ö. 158/775), veliahdı el-Mehdî-billâh ve diğer idarecilerle yakın ilişkiler kurmuş, onlarla ilmî sohbetlerde bulunmuş ve kendisiyle istişare edilen çok meşhur biri olmuştur. Mukâtil bir süre Bağdad'da kaldıktan sonra Basra'ya dönerek tefsir, hadis ve eğitim-öğretimle meşgul olmuş ve hayatının son yıllarını orada geçirmiştir.¹⁸ Kaynaklar onun 150/767 yılında Basra'da yüz küsur yaşında öldüğünde ittifak etmektedir. Daha sonraki yıllarda öldüğünü söyleyenler varsa da, hayatıyla ilgili bilgilere bakıldığında bu görüş muhtemel gözükmemektedir.¹⁹

Mukâtil'in hayatı, son 17 yılı hariç, Emeviler döneminde geçmiştir. Bu dönem, olumlu ve olumsuz yönleriyle İslâm tarihinde önemli bir zaman dilimidir. Raşid halifeler

---

¹⁶ Hamurcu, a.g.e., s. 28.

¹⁷ Hamurcu, a.g.e., ss. 28-29.

¹⁸ Abdullah Mahmûd Şehhâte, Mukâtil b.Süleyman: **Tefsir-i Kebîr** içinde, C. I, s. 13.

¹⁹ Hamurcu, a.g.e., ss. 29-30.

döneminde başlayan fetihlerin devam ettirilmesi, ülke sınırlarının Endülüs'ten Orta-Asya içlerine kadar genişlemesi, siyasi ve idari alanda bazı genel icraatların gerçekleşmesi, bu dönemde vuku bulduğu gibi, yansımaları günümüze kadar ulaşan çok üzücü bazı olaylar da aynı dönemde cereyan etmiştir. Hz.Osman'ın şehit edilmesini müteakip gelişen üzücü olaylar, İslâm tarihinde asırlarca devam edecek karışıklıkların başlıca amili olmuştur.²⁰

Mukâtil b. Süleyman akaid ve tefsirle ilgilenmiştir. Akaide dair görüşleri hususunda kaynaklarda farklı bilgiler yer almışsa da tenzihte aşırı giden ilk kelamcılar karşısında Sıfâtiyye grubunun temsilcilerinden olduğunda şüphe yoktur. Şîa'ya, Müşebbihe ve Mürcie'ye nisbet edilmesi yanında bazı Şîf kaynaklarına göre Muhammed el-Bâkir ve Ca'fer es-Sâdık'ın tâbileri arasında yer alır. Bir kısım kaynaklarda ise Zeydiyye'den sayılır. Allah'ın cisim olduğuna ve arşta bulunduğu inandığı hususunda eski kaynaklarla bazı yeni araştırmalar birleşmektedir. Fakat Mukâtil hakkındaki farklı değerlendirmelerin onun yaşadığı dönemde Horasan'daki fikri ve siyasi çatışmalardan kaynaklandığı belirtilmiştir. Kişiler hakkındaki bu nitelermeler ortamla ilgili olarak yapılmakta ve her zaman bütünlüğü yansıtmadığı görülmektedir. Bu sebeple söz konusu nitelermeler yapıldığında bir mezhebe mensup olmanın veya nisbet edilmenin temel gerekçesi dikkate alınmalıdır.²¹

Mukâtil'in ilmî şahsiyetinde öne çıkan yönü tefsirciliğidir. Her ne kadar kendisinden önce Saîd b. Cübeyr, Hasan-ı Basrî, Amr b. Ubeyd, Mücâhid b. Cebr, İkrime el-Berberî ve İbn Cüreyc gibi âlimler Kur'an tefsiriyle meşgul olmuşlarsa da onların tefsirleri hem kısmîdir hem de tamamı günümüze ulaşmamıştır. Mukâtil'e atfedilen eserler onun nâsih-mensuh, muhkem-müteşâbih, vücûh-nezâir gibi tefsir ilminin ana meseleleriyle ilgilendiğini ve bu konularda kitaplar yazarak bu ilmin inşasında önemli rol oynadığını göstermektedir. Mukâtil âyeti âyetle tefsir etmiş, rivayet ve dirayet yöntemini birlikte kullanmıştır. Bu sebeple Mâtüridî gibi sistematik ve kapsayıcı olmasa da aklî tefsir yöntemini kullanan ilk müfessir kabul edilmiştir. Katâde'den oldukça yararlanmıştır ve otuz civarında râviden yaptığı nakillerin çoğunda isnad zinciri bulunmamaktadır. İsnadın ilmin senedi sayıldığı bir dönemde çalışmalarına konu olan malzemeyi sağlam rivayetlerle sunmaması ve çelişkili senedlerle aktarması sebebiyle eleştirilmiş ve hadis âlimlerince

---

²⁰ Hamurcu, a.g.e., ss. 30-32.

²¹ Türker, a.g.m., C. XXXI, ss. 134-135.

“metruk” ve “mehcûrû'l-kavl” kabul edilmiştir.²² Mukâtil, muhaddis olarak, büyük bir şöhrete sâhip olamamış, çünkü isnâd'ı kâfi derecede yakından tetkik etmediği için tenkit edilmiştir.²³

Mukâtil, Hadis âlimleri tarafından yalancılıkla ve Hadis uydurmakla itham edilmiş ise de kimi güvenilir Hadis âlimi Mukâtil'den övgüyle söz etmiş ve onun konumunun yüksekliğini dile getirmişlerdir. Bunun yanında Kelam imamları ile fırka ve mezhep tarihçileri Mukâtil'den övgüyle söz etmiş ve onu, sapıklık ve inkarın bertaraf edilip önlenmesi için bir temel ve dayanak kabul etmişlerdir. Mesela Şehristiani, Mukâtil'i selef imamlarından birisi olarak kabul etmiş, onu İmam Malik b.Enes'le birlikte değerlendirmiştir. İmam Şâfi de, Kur'an tefsiri konusunda herkesin Mukâtil b. Süleyman'a muhtaç olduğunu ifade etmiştir.²⁴

Hadisteki eleştirilere rağmen tefsirdeki otoritesi Mukâtil'i haklı bir üne kavuşturmuş ve ihtiyatla da olsa erken dönemden itibaren eserlerine başvurulmuştur. Mâturîdî bazan eleştirmekle birlikte onun yorumlarına temas etmiştir. Ebü'l-Leys es-Semerkindî ise Mukâtil'den yaptığı çok sayıdaki rivayetle ondan yararlanma sürecine katılmış, daha sonra Sa'lebî *el-Keşf ve'l-Beyân*'ında Mukâtil'e ait tefsirin farklı tariklerini derleyerek bu süreci hızlandırmış, ardından gelen Vahidî, Ferrâ el-Begavî, Muhammed b. Ahmed el-Kurtubî, Ebü'l-Berekât en-Neseî, İbn Kesir gibi müfessirler de aynı yolu izlemiştir. Bedreddin ez-Zerkeşî ve Süyûtî gibi müteahhir müfessirler Mukâtil'e yönelik eleştirilere atıfta bulunmakla beraber tefsirinden faydalanmış, Ebüssuûd Efendi onun hakkında saygılı ifadeler kullanmıştır.²⁵

Louis Massignon, onun hakkında “Bu zat tefsirdeki metodunda bir otorite olmuştur. eş-Şâfi gibi bir şahsiyyet onu teyit etmiştir. Mücâhid ve Dahhâk vasıtasıyla İbn Abbas'ın telebesi olan Mukâtil Yahudî ve Hristiyan kaynaklarına müracâat etmeye cesaret edebilmiştir. Kur'an'daki Kitabı Mukaddes tefsirlerinin sâhîh kaidelerini formüle eden ilk şahıs olarak karşımıza çıkar,” demektedir.²⁶

---

²² Türker, a.g.m., C. XXXI, s. 136.

²³ M.Plessner, a.g.m., C. VIII, s. 567.

²⁴ Abdullah Mahmûd Şehhâte, Mukâtil b.Süleyman: **Tefsir-i Kebîr** içinde, C. I, ss. 13-17.

²⁵ Türker, a.g.m., C. XXXI, s. 136.

²⁶ İsmail Cerrahoğlu, “Tefsir'de Mukâtil b. Süleyman ve Eserleri”, **AÜİF Dergisi**, S. XXI Ankara, 1976, s. 5.

Kaynaklar, Mukâtil'in nisbeten çok miktarda eser yazdığını nakletmektedirler. Fakat bu eserlerin pek çoğu bugün elimizde mevcûd değildir. İbnu'n-Nedim *Fihrist*'inde Mukâtil'in şu eserlerini zikretmektedir: Kitâbu't-Tefsîri'l-Kebîr, Kitâbu Tefsîri'l-Hamsi Mi'e Âye mine'l Kur'an, Kitâbu'l-Vücûh ve'n-Nezâir, Kitâbu'n-Nâsih ve'l-Mensûh, Kitâbu'l-Kıraât, Kitabu Müteşâbihi'l-Kur'ân, Kitâbu Nevâdiri't-Tefsîr, Kitâbu'l-Cevâbât fi'l-Kur'ân, Kitâbu'r-Redd ale'l-Kaderiyye, Kitâbu'l-Aksâm ve'l-Lugât, Kitâbu't-Takdîm ve't-Te'hîr, Kitâbu'l-Âyât ve'l-Müteşâbihât. Mukâtil'e ait eserlerin sayısı on iki olarak görülmektedir; çoğu tefsire ve Arap diline aittir. Bu arada Kaderiyye'ye karşı yazdığı tenkidî bir eseri de vardır. Bu eserlerden ancak yukarıda isimlerini verdiğimizden ilk üçü günümüze kadar gelebilmiştir.²⁷

Mukâtil b. Süleyman'ın günümüze ulaşan eserlerinden biri “Kitâbu'l-Vücûh ve'n-Nezâir”dır. Kahire'deki El-Câmiatu'l-Arabiyye'ye bağlı “Ma'ha-du'l-Mahtûtat”ta (Yazmalar Enstitüsü'nde) bulunan tek nüshanın filmine dayanarak tahkiki yapılmıştır. Söz konusu bu nüshanın aslı, Türkiye'deki genel bir kütüphanede 516 numarada kayıtlı bulunmaktadır. Bu nüsha iri ve güzel bir hal ile 7. asırda yazılmıştır. Kur'an ilimleri, bu ilimlerin lafzî zenginliğinin açıklanması ve lugavî icazının konulması açısından temel kaynaklar arasında bulunmaktadır.²⁸ Bu eserde birden fazla anlama gelen 185 kelimenin Kur'an'da hangi manalarda kullanıldığını incelemiştir. Abdullah Mahmûd Şehhâte ve Ali Özek'in yayımladığı eseri M. Beşir Eryarsoy “Kur'an Terimleri Sözlüğü” adıyla Türkçeye tercüme etmiştir.²⁹

Günümüze ulaşan diğer bir eseri de “Tefsîrû'l-Hamsi mi'e Âye Mine'l-Kur'ân”dır. Ahkam âyetlerinin incelendiği eseri Isaiiah Goldfeld neşretmiş; M. Beşir Eryarsoy “Ahkâm Âyetleri Tefsiri” adıyla Türkçe'ye çevirmiştir.³⁰ Bugün elimizdeki bilgilere göre yalnız Londra'da British Museum Or. 6333'de bulunan bu eser, isminden de anlaşılacağı üzere, emir, nehiy, haram ve helâl hususundaki âyetlerin, daha doğrusu ahkâm âyetlerinin, izah ve tefsirinden ibarettir.³¹

²⁷ Çelik, a.g.e., ss.18-19; Cerrahoğlu, a.g.m., S. XXI, ss. 10-12.

²⁸ Abdullah Mahmûd Şehhâte, **Kur'an Terimleri Sözlüğü**, trc. M.Beşir Eryarsoy, İşaret Yayınları, İstanbul, 2004, ss. 59-60.

²⁹ Türker, a.g.m., C. XXXI, s. 136.

³⁰ Türker, a.g.m., C. XXXI, s. 136.

³¹ Cerrahoğlu, a.g.m., S. XXI, s. 24.

2. Kitâbu't-Tefsîri'l-Kebîr

Mukâtil b. Süleyman “*Kitâbu't-Tefsîri'l-Kebîr*”i ile Kur’an-ı tam olarak tefsir eden ilk kişidir. Onun kimi çağdaşlarının Kur’an-ı Kerim’i tam olarak tefsir etmiş olma ihtimali olmakla birlikte bunlar bize ulaşmamıştır. Buna göre Mukâtil’in Tefsir’i, Kur’an-ı Kerim’in bize ulaşan eksiksiz en eski tefsiridir.³²

Eser, *Tefsîru Mukâtil b. Süleyman* adıyla Abdullah Mahmûd Şehhâte tarafından neşredilmiştir. Eserde yer alan ve genellikle isnad zincirleri bulunmayan rivayetlerin büyük bir kısmının hadis mecmualarında mevcut olduğu tesbit edilmiştir. Muhammed Hüseyin, Tefsirin Mukâtil b. Süleyman’a nisbet edilmesinin zor olduğunu söylemektedir. Çünkü ez-Zehbî’ye göre eserde 144/761 yılında doğmuş olan Yahya b. Ziyâd el-Ferrâ’dan nakiller yapılmıştır ve Mukâtil’in henüz altı yaşında bulunan bir çocuktan rivayette bulunması mümkün değildir. Bu durum tefsirin Mukâtil’den sonra yazıldığını veya en azından ona bazı ilâvelerin yapıldığını düşündürmektedir.³³ Fakat uzun yaşadığı için, Mukâtil’in, yaşça kendisinden küçük olanlardan da büyük olanlardan da ilim aldığı ve rivayet ettiği belirtilmiştir.³⁴

İstanbul’da çeşitli kütüphanelerde yazma halinde bulunan bu eserin, genellikle Hamidiyye ktp. No. 58 nüshası kullanılmaktadır.³⁵ Tefsir, Kur’ân’ın başlangıcından sonuna kadar tamamlanmıştır. Âyet sırasına göre tefsir edilmiş ve âyetlerin anlaşılabilmesi için, muğlak olan kelimelerin izahları yapılmış, müradiflerine, vücûh ve nezâire dikkat edilmiştir. Ehl-i Kitabı tavsif eden âyetlerde, izah veya sebep-i nüzûl olarak bol bol şahıslar zikredilmiş, İsrailiyyâta ve tarihî hâdiselere temas edilmiştir. Bu tefsirde bir mezheb mücadelesine rastlanılmamaktadır.³⁶

Mukâtil b. Süleyman pek üstün bir aklî deha ile ayetleri tefsir etmiştir. Bu sebeple İmam Şâfiî, “Tefsir öğrenmek isteyen Mukâtil’e muhtaçtır” demiştir. Mukâtil’in Tefsir’inin ayırt edici özelliği kolaylık ve basitliktir. Bunun yanında ayetlerin anlamlarını

³² Abdullah Mahmûd Şehhâte, Mukâtil b.Süleyman: **Tefsir-i Kebîr** içinde, C. I, s. 26.

³³ Türker, a.g.m, C. XXXI, s. 136.

³⁴ Abdullah Mahmûd Şehhâte, Mukâtil b.Süleyman: **Tefsir-i Kebîr** içinde, C. I, s. 42.

³⁵ Çelik, a.g.e., s. 29.

³⁶ Cerrahoğlu, a.g.m., S. XXI, s. 14.

ve Kur'an'daki müteşabihler ile Sünnet'te onunla alakalı olanları da tam anlamıyla kuşatmıştır.³⁷

Mukâtil b. Süleyman Tefsir'i hakkında bazı konularda eleştirilmiştir. En çok eleştirilen konulardan birisi, isnadın olmadığı, nâdir olarak bazı âyetlerde isnada rastlandığı konusudur. Bunun yanında tefsirdeki bazı rivayetlerin Mukâtil'den olmadığı zikredilmiş. Bazıları da Mukâtil b.Süleyman'ın şu âyetler hakkında şöyle şöyle dedi diye elştirdiğini gördük. Fakat bu âyetleri Mukâtil'in tefsiri ile karşılaştırdığımızda o yorumun veya haberin bulunmadığını görmekteyiz. Mukâtil'in Mücessime veya Müşebbihe'den olduğunu söyleyenler de olmuştur. Şu anda değildir diye bir hüküm de çıkartamayız. Çünkü bu eserde mevcut olmayan fikirler, elimizde bulunmayan diğer eserlerinde bulunabilir.³⁸

Mukâtil bu tefsirinde, âyetlerin nazil oluş sebepleri, zamanları ve kastettiği şahısların kimler olduğu hakkında bilgi vermekte, daha doğrusu bazı tarihî meselelere ışık tutmaktadır. Söz gelimi, bir âyetin inişi sırasında Hz.Peygamber'in dokuz zevcesi olduğu bilgisini vermektedir. Bu şekilde tarihî hâdiselere ışık tutacak örneklere eserde sık sık rastlanmaktadır.³⁹

Mukâtil b.Süleyman'ın Tefsir'i, Kur'an'ın tamamını ayet eyet tefsir eden ve bize ulaşan ilk tefsirdir. Şüphesiz ki bu yöntem, o gün için bilinen bir yöntem olmadığı için ilim adamları Mukâtil'in bu yöntemine tepki göstermişlerdir.⁴⁰

Özetle Mukâtil, müfessirin gerek duyacağı bütün ilimleri eksiksiz bilmektedir. O bütün bunları Tefsirinde verimli bir şekilde kullanabilmiştir. Mukâtil, pekçok ilim ve bilgiyi kuşatan bir kişi olmakla birlikte, Tefsirde bazı hatalar da yaptığı belirtilmiştir. Bu hatalar, rivayetlerin senedini hazfetmek, tedlis yapmak, Yahudi ve Hıristiyanların malumatlarını (İsrailiyatı) Kur'an tefsirine aktarmaktır. Bunlar, Mukâtil'in konumunu düşüren ve değerini azaltan kusurlardır. Bu kusurlarına rağmen Mukâtil, dehası ile yüce ve üstün anlamları idrak ederek, Kur'an-ı sade ve yalın bir şekilde tefsir etmektedir. Dolayısıyla, onun Tefsiri, büyük bir beğeni kazanmış, ileri gelen imamların övgülerine mazhar olmuştur.⁴¹

---

³⁷ Abdullah Mahmûd Şehhâte, Mukâtil b.Süleyman: **Tefsir-i Kebîr** içinde, C. I, s. 19.

³⁸ Cerrahoğlu, a.g.m., S. XXI, ss. 16-21.

³⁹ Cerrahoğlu, a.g.m., S. XXI, ss. 19-20.

⁴⁰ Abdullah Mahmûd Şehhâte, Mukâtil b.Süleyman: **Tefsir-i Kebîr** içinde, C. I, s. 25.

⁴¹ Abdullah Mahmûd Şehhâte, Mukâtil b.Süleyman: **Tefsir-i Kebîr** içinde, C. I, s. 22.

Birinci Bölüm:

MUKATİL b. SÜLEYMAN TEFSİRİNDE HZ.MERYEM VE HZ.İSA

A) İMRAN AİLESİ VE HZ.MERYEM

1. Hz.Meryem'in Doğumu ve Mabede Adanması

a) Kur'an-ı Kerim'e Göre

Hz.İsa'nın annesi Meryem'in adı, Kur'an-ı Kerim'in 12 suresinde (birinde sûre adı olarak) 34 defa ad olarak geçerken, bir defa da zamir olarak geçmektedir.¹

Kur'an-ı Kerim'de, İmran'ın karısının, hamile kaldığı sırada Allah'a dua ederek karnındakini doğurursa onu muharrer olarak adayacağını söylediği açıklanmaktadır. Çocuğu kız olunca, adını Meryem koymuştur. O dönemde de kız muharrer olamadığı için, İmran'ın karısı Meryem'i mabede bırakmıştır. Mabetteki alimler de Meryem'i görünce kimde kalacağına karar vermek için kura çekmişler; kurada Zekeriyya (a.s) çıkmıştır. Böylece Allah Meryem'i Zekeriyya'nın himayesine vermiş ve onu güzel bir bitki gibi yetiştirmiştir.²

Kur'an-ı Kerim'de İmran'ın hanımının adı açıklanmamaktadır. Mukâtil b. Süleyman bu ayetleri yorumlarken, İmran'ın karısının adını Hanne olarak vermektedir. Hanne hamile iken dua edip karnındakini muharrer olarak adanmıştır. Muharrer dünya için çalışmayan, evlenmeyen, ahiret için çalışan ve mabette kalarak Allah'a dua eden kimse demektir. O dönemde sadece erkek çocuklar muharrer olabildiği için, İmran Hanne'ye "ya çocuk kız olursa ne yapacaksın?" diye sorduğunda Hanne, Allah'ın duasını işittiğini ve adağını bildiğini söylemiştir. Nitekim İmran'ın da tahmin ettiği ve korktuğu üzere, çocuk kız olmuş ve adını Meryem koymuşlardır. Hanne Allah'a dua ederek Meryem'i ve onun zürriyetini (İsa'yı) şeytandan korumasını istemiş; bunun üzerine Allah onun duasını kabul ettiğini ve böylece şeytanın Meryem'e ve onun zürriyeti olan İsa'ya yaklaşamayacağını vaat etmiştir. Hanne, bir kızın adak olarak kabul edilmeyeceğinden korktuğu için, onu birkaç beze sarıp Beytü'l Makdis'e Tevrat okuyucularının ders yaptıkları mihrabın yanında bırakmıştır. Orada bulunan alimler Meryem'i görünce şaşırılmışlar; bunun üzerine alimlerin

¹ Günay Tümer, **Hıristiyanlıkta ve İslam'da Hz.Meryem**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 1996 s.153.

² Al-i İmran, 3/35-37.

başı olan Zekeriyya çocuğun kendisinde kalmasını istemiştir. Hanne'nin kız kardeşiyle evli olan Zekeriyya, Meryem'in bakımı işi için en uygun kişiydi. Diğer alimler buna karşı çıkınca tartışma çıkmış ve sonuçta kura çekmeye karar vermişlerdir. Bunun üzerine vahiy yazdıkları kalemleri üç kez atarak kura çekilmiştir. Zekeriyya kurayı kazanmış ve Meryem'i himayesine almıştır. Böylece Allah Meryem'i Zekeriyya'nın himayesine vermiş, onu güzel bir şekilde terbiye edip yetiştirmiştir. Zekeriyya, Meryem'i emzirmek için bir sütanne tutmuş ve Beytü'l Makdis'te ona ait, ancak merdivenle çıkılabilen bir mihrab/ibadet yeri yaparak kapısını tam ortadan açmıştır. Zekeriyya kimseye güvenmediği için kapıyı Meryem'in üzerine kilitliyor, anahtarını da yanına alıyordu. Yiyecek ve ihtiyaçlarını da kendisi götürüyordu. Hayız gördüğü vakit onu kendi evine götürüyor, böylece Meryem, kızkardeşi (Yahya'nın da annesi olan) İmran kızı Eyli Şefa'nın yanında kalıyordu. Hayızdan temizlendiğinde, Zekeriyya onu tekrar Beytu'l Makdis'teki mihrabına götürüyordu.³

b) İncillere Göre

Meryem adı Yeni Ahit'te altı kadın için kullanılmıştır.⁴ Bu isim Yeni Ahit'te 53 defa geçmektedir; bunların 25 tanesi "Mariam", 28 tanesi de "Maria" tarzındadır. İsa'nın annesini ifade etmek üzere Meryem kelimesi 19 defa geçmektedir ve bunların 12 tanesi "Mariam", yedi tanesi de "Maria" şeklindedir.⁵

Meryem'in anne ve babası hakkında Hıristiyan Kutsal Kitabında bir bilgi bulunmamaktadır. Buna rağmen Hıristiyanlar Meryem'in babasının adının Joachim ve annesinin adının Anna olduğunu belirtmişler ve aziz ilan etmişlerdir.⁶

Meryem'in hayatı hakkında İnciller'de ve apokrif eserlerde az bir bilgi bulunmaktadır. İnciller'de Cebrail'in Meryem'i İsa ile müjdelemesinden önceki hayatı ile ilgili hiçbir bilgi bulunmamaktadır.⁷ Bundan sonraki hayatı ile ilgili bilgilerin hemen tamamı dört İncil'de bulunmaktadır. Bunların yanında Meryem Yeni Ahid'in geriye kalan bölümünde mektuplarda birkaç işaret dışında, Resuller'in İşlerinde bir defa ve Vahiy'de

³ Mukâtil b. Süleyman, C. I, ss. 258-260, (Al-i İmran, 3/35-37).

⁴ Altı Meryem: İsa'nın annesi, Mecdelli Meryem, Bethanyli Meryem (Marta ve Lazarus'un ablası), Klopas'ın karısı Meryem, Meryem Salome, Yuhanna'nın annesi-Barnaba'nın ablası Meryem. (Tümer, a.g.e., s. 65.)

⁵ Tümer, a.g.e., s. 65.

⁶ Tümer, a.g.e., ss. 67-68.

⁷ Tümer, a.g.e., s. 68.

ona atfedilen sembolik bir anlatımda da bir defa geçmektedir. Kanonik mektuplarda onun zikredilmemesinin önemli olmadığı, havarilerin ağızdan öğretilerinde ve vaazlarında Meryem hakkında bilgi verdikleri belirtilmektedir.⁸

İnciller içerisinde Meryem'den en çok bahseden Luka'dır. Yani Luka İncili ve Luka'ya nispet edilen Resuller'in İşleri bölümünde bahsetmektedir. Bu iki bölüm, Meryem'le ilgili İsa'nın çocukluğunu anlatmaktadır. Markos'un üslubu basit olduğu için Meryem'den az söz eder. Matta ise Meryem'den hayli söz etse de, onda Yahudi geleneği ağırlığı hakim olduğu için diğer İncillerden farklılık arz etmektedir.⁹

2. Hz.Zekeriyya'nın Çocuk Sahibi Olması

Kur'an-ı Kerim'de Zekeriyya'nın, Rabb'ine dua ederek kendisini bir başına bırakmamasını ve ona mirasçı olacak bir akraba bağışlamasını istediği açıklanmaktadır. Zekeriyya ve hanımı Allah'a çokça dua ettikleri için, Allah onlara Yahya'yı bağışlamıştır.¹⁰

Kur'an-ı Kerim'deki başka ayetlerde de bu konuya değinilmektedir. Hz.Zekeriyya Allah'a dua edip bir çocuk talep etmiştir. Zekeriyya bir gün namaz kılarken Cebrail'i (a.s) görmüş ve Cebrail ona, Allah'tan bir kelimeyi doğrulayıcı bir seyyid (efendi) ve bir hasûr (iffetli) ve salihlerden bir nebi olarak, Yahya'yı müjdelemiştir.. Çok yaşlı olan Zekeriyya, bu vaat karşısında tereddüde düşünce, Cebrail "Allah dilediğini yapar" diyerek onu ikna etmeye çalışmıştır. Bunun üzerine Zekeriyya bu vadin gerçekleşeceğini gösterecek bir işaret istemiştir. İşaret olarak karısının hamile kalacağı gün kendisinin dilsiz olmadığı halde konuşamaması gösterilmiştir.¹¹

Mukâtil b. Süleyman'ın tefsirinde, Zekeriyya'nın Allah'a dua edip bir çocuk istediği, Allah'ın da onun duasını kabul ettiği ve onlara Yahya'yı bağışladığı ifade edilmektedir. Zekeriyya ve karısının salih ameller işlemeye koştukları ve Allah'ın sevabını ümit ederek, Allah'ın azabından korkarak O'na dua ettikleri ve onların Allah için mütevazi olan kimseler oldukları zikredilmiştir.¹²

---

⁸ Tümer, a.g.e., s. 101.

⁹ Tümer, a.g.e., ss. 102-103.

¹⁰ Enbiya, 21/89,90.

¹¹ Al-i İmran, 3/38-41.

¹² Mukâtil b. Süleyman, a.g.e., C. III, ss. 74-75, (Enbiya, 21/89,90).

Hz.Zekeriyya Hz.Meryem'in yanına geldiğinde onun yanında zamanı gelmemiş bazı meyveler görürdü. Bunun üzerine Zekeriyya'da çocuk sahibi olma arzusu belirmiştir; yani, Meryem'e zamanı olmadığı halde bu meyveleri getirenin, elbette karısının kısırlığını giderip doğum yapabilecek hale getirmeye ve kendisine bir çocuk bağışlamaya kâdir olduğunu düşünmüştür. Bunun üzerine Zekeriyya dua etmiş ve Allah da duasını kabul etmiştir. Halbuki Zekeriyya ve karısı iyice ihtiyarlamıştır, üstelik karısı da kısırdır. Zekeriyya bir gün mihrabta, yani kurbanların kesildiği yerde namaz kılarken ansızın karşısında beyaz bir adam görünmüştür. Bu kişi Cebrail'dir (a.s) ve ona, Allah'tan bir kelimeyi, yani İsa'yı doğrulayıcı olarak Yahya'yı müjdelemiştir. Çünkü İsa'yı ilk olarak üç yaşındayken Yahya tasdik etmiştir. Devamında Cebrail (a.s) Yahya'nın seyyid, yani hâlim; hasur, yani kadınlara meyli olmayan ve salih bir nebi olmak üzere müjdelemiştir. Bunun üzerine, ihtiyarlığından dolayı kemikleri üzerindeki derisi adeta kuruyan ve karısı da kısır olan Zekeriyya şaşırıp tereddüt etmiştir. Cebrail (a.s) ona "Allah senin bir çocuk sahibi olmana hükmetti", diyerek Allah'ın ihtiyar bir adam ile kısır karısından da çocuk bahşedebileceğini ifade etmiştir. Bunun üzerine bir işaret isteyen Zekeriyya'ya, işaret olarak karısı hamile kaldığında, kendisinin konuşamaması gösterilmiştir. Zekeriyya'nın insanlarla konuşamaması herhangi bir hastalıktan, dilsizlikten ötürü değil, çocuğunun olacağını gösteren bir delil ve kısa süreli bir durum olarak gerçekleşmiştir. Mukâtil b. Süleyman'a göre, Zekeriyya, temizlik döneminde karısına yaklaşmış ve elini onun göğsüne koymuş ve böylece eşi Yahya'ya hamile kalmıştır. Öyle anlaşılıyor ki Mukâtil b. Süleyman'a göre Zekeriyya'nın eşinin hamile kalması cinsel birleşme sonucu değil de, Zekeriyya'nın elini eşinin göğsüne koyması neticesinde hamile kalmıştır. Sabah olduğunda ise, Zekeriyya insanlarla konuşamamış böylece eşinin hamile kaldığını anlamış ve nihayetinde Yahya dünyaya gelmiştir.¹³

Rabb'ine, temiz bir soy bahşetmesi için dua eden, ihtiyar haline ve kısır karısına rağmen çocuk sahibi olmayı arzu eden Zekeriyya'ya (a.s) Hz.Yahya'nın ihsan edilişi, her ne kadar Hz.İsa'nın Meryem'den babasız doğuşu kadar gerçek bir mucize olmasa da, insan fiziolojisinin özellikleri dikkate alındığında ona yakın bir harikuladeliğe sahiptir.¹⁴

İncil'deki anlatıma göre Tanrı'nın bütün buyruk ve kurallarına eksiksiz bir şekilde uydukları için, Zekeriyya ve karısı Elizabet'in Tanrı'nın gözünde doğru kimseler oldukları

¹³ Mukâtil b. Süleyman, a.g.e., C. I, ss. 161-162, (Al-i İmran, 3/38-41).

¹⁴ Sami Baybal, **İbrahimi Dinlerde Mesih'in Dönüşü**, Yediveren Kitap, Konya, 2002, s. 121.

belirtilmiştir. Elizabet'in kısır olduğu için çocuklarının olmadığı ve yaşlarının da ilerlemiş olduğu açıklanmıştır. Zekeriyya Rabb'in Tapınağına gidip buhur yakma görevini icra ettiği sırada tüm halk tapınağın dışında dua ederken, Rab'bin Meleği Zekeriyya'ya görünmüştür. Bu sırada Zekeriyya şaşırılmış ve korkmuştur. Melek Zekeriyya'ya korkmamasını; çünkü kendisinin Tanrı tarafından müjde bildirmek için gönderildiğini söylemiştir. Bu müjde Zekeriyya'nın duasının kabul edildiği, karısı Elizabet'in de ona bir oğul doğuracağı ve adının da Yahya olacağına ilişkindir. Melek ayrıca bu çocuk daha annesinin karnında iken Kutsal Ruh'la dolacağını, söz dinlemeyenleri doğru kişilerin anlayışına yöneltmek ve Rab için hazırlanmış bir halk yetiştirmek üzere, İlyas'ın ruhu ve gücüyle Rabb'in önünden gideceğini de müjdelemiştir. Bunun üzerine Zekeriyya, kendisinin yaşlandığını ve karısının da kısır olduğunu söyleyerek, nasıl çocuklarının olacağını meleğe sormuştur. Melek ona, “belirtilen zamanda yerine gelecek olan sözlerime inanmadığın için dilin tutulacak, bunların gerçekleşeceği güne dek konuşamayacaksın” diye karşılık vermiştir. Tapınağın dışında Zekeriyya'yı bekleyen halk onun içerde bu kadar uzun süre kaldığına şaşırılmıştır. Zekeriyya ise, dışarı çıktığında onlarla konuşamamış, ardından evine dönmüştür. Bir süre sonra karısı Elizabet gebe kalmış, Zekeriyya da beş ay evine kapanmış, dışarı çıkmamıştır.¹⁵

Kur'an-ı Kerim'deki anlatıma göre, Cebrail (a.s) Hz.Zekeriyya'ya gelip, ona bir çocuk müjdesi verince, Hz.Zekeriyya çok şaşırılmış ve hatta inanmamıştır. Ardından Hz.Zekeriyya bu vaadin gerçekleşeceğine dair bir işaret/alâmet istemiştir. Cebrail (a.s) de ona, karısının hamile kaldığında, kendisinin dilsiz olmadığı halde konuşamamasının bir işaret/alâmet olacağını bildirmiştir. İncillerde ise bu olay Rabb'in Meleği Zekeriyya'ya görünerek karısı Elizabet'in bir çocuğu olacağı ve adını Yahya koyacaklarını müjdelemiştir. Bunun üzerine Zekeriyya Rabb'in Meleği'nin bu sözlerine inanmadığı için dilinin tutulacağı ve bunların gerçekleşeceği güne dek konuşamayacağı şeklinde belirtilmiştir. Görüldüğü üzere İncillerde Zekeriyya'nın konuşamaması bir işaret/alâmet olarak değil de Rabb'in Meleği'ne inanmadığı için bir ceza olarak zikredilmektedir.

---

¹⁵ Luka 1:6-24.

3. Hz.Yahya

Kuran-ı Kerim’de Hz.Yahya hakkında doğumu dışında ayrıntılı bilgi bulunmamaktadır.

Mukâtil b. Süleyman Zekeriyya’nın duasının kabul edilmesinden sonra Yahya’nın doğduğunu, ilk sözünü altı aylıkken söylediğini, üç yaşında iken de Hz.İsa’yı ve onun Allah’tan bir kelime olduğunu tasdik ettiğini ve bunu gören İsrailoğulları’nın hayrete düştüğünü açıklamaktadır. Zekeriyya onun bu tanıklığını işitince, kalkıp Hz.İsa’yı bağrına basmıştır. Mukâtil b. Süleyman’a göre, bu olaylar olurken, Hz.İsa henüz kundaktır. Dolayısıyla, Yahya’nın İsa’dan yaklaşık üç yaş büyük olduğu ortaya çıkmaktadır. Luka İncilinde belirtildiğine göre ise Yahya’nın Hz.İsa’dan altı ay büyük olduğu şeklindedir.¹⁶ Bunun yanında Mukâtil b. Süleyman, Hz.Yahya’nın halim, kadınlara meyli olmayan ve salihlerden bir nebi olduğunu ve Yahya kelimesinin, Allah’ın isimlerinden (hay isminden) türetildiğini bizlere açıklamaktadır.¹⁷

İncillerde Elizabet’in bir erkek çocuk doğurduğu, sekizinci gün çocuğun sünnet edildiği, çocuğa Zekeriyya ismi verilecekken annesinin karşı çıktığı ve adının Yahya olarak belirlendiği açıklanmaktadır. Komşularıyla akrabaları ona; akrabaları arasında bu adı taşıyan kimsenin olmadığını hatırlatmaları üzerine, durum Zekeriyya’ya sorulmuştur. Zekeriyya bir yazı levhası istemiş ve “Adı Yahya olacak” diye yazmıştır. O anda Zekeriyya’nın ağzı açılıp, dili çözülmüştür. Bu duruma orada bulunanların hepsi şaşırmıştır.¹⁸

4. Hz.Meryem’in Seçilmesi ve Hz. İsa ile Müjdelenmesi

Kur’an-ı Kerim’de açıklandığına göre, Cebrail (a.s), Allah’ın elçisi olarak bir erkek çocuğu olacağını müjdelemek üzere Hz.Meryem’e gönderilmiştir. Cebrail, Meryem’e bu işe şaşırmasını, çünkü Allah’ın bir şeyi dilemesi ve ona “ol” demesi ile o şeyin hemen oluverdiğini ifade etmiştir.¹⁹ Ayrıca, Meryem’e, kendisinin tüm kadınlardan üstün kılınarak seçildiğini müjdelemiştir. Doğacak çocuğunun adının Mesih İsa b. Meryem olduğunu; dünya ve ahirette bir vecih, mukarrebini; hem beşikte hem de yetişkinlik döneminde

---

¹⁶ Luka 1: 36.

¹⁷ Mukâtil b. Süleyman, a.g.e., C. I, ss. 161-162, (Al-i İmran, 3/38-41).

¹⁸ Luka 1:57-64.

¹⁹ Meryem, 19/19-21.

insanlarla konuşabilen salihlerden bir kimse olacağını açıklamıştır. Bir erkek eli kendisine dokunmamış olan Meryem'in bu vaade şaşırması üzerine Cebrail, bunun Allah için çok kolay olduğunu, çünkü O'nun dilediğini yarattığını söylemiştir.²⁰

Mukâtil b. Süleyman, tefsirinde bu ayetleri yorumlarken Cebrail'in (a.s) mihrapta bulunan Hz.Meryem'e gelerek Allah'ın onu hayasızlıktan ve acıdan arındırdığını ve tüm kadınlardan üstün kıldığını belirtmiştir. Bunun ardından adı Mesih İsa b. Meryem olan, dünya ve ahirette Allah nezdinde üstün bir mevki sahibi olan; annesinin kucağında kundakta bir bebek iken, semaya yükseltilmeden önce güç ve kuvvetinin kemâle erdiği zaman da²¹ insanlarla konuşacak olan ve aynı zamanda salihlerden olacak olan bir çocuğu kendisine müjdelemiştir. Hz.Meryem'in herhangi bir erkekle teması olmadığı halde çocuğunun olacağına şaşırması üzerine, Cebrail, Allah'ın dilediğini yarattığını, bu defa da bakire bir kızıdan babasız, beşeri bir temas olmaksızın çocuk yaratmayı dilediğini belirtmiştir. Onun ilminde İsa'nın, bakire Meryem'den babasız doğacağı bilinen bir husustur. Böyle hükme bağlamıştır. Dolayısıyla bir şeyin/işin olmasına hükmedince de ona yalnız "ol" der, hemen oluverir ve emri asla terk edilmez.²² Bir beşer dokunmaksızın Hz.Meryem'in karnında bir çocuk yaratmak Allah'a çok kolaydır. Onu İsrailoğulları'na bir ibret, dini üzere tâbi olacak kimseler için bir rahmet kılmıştır. Bunun yanında, Allah, Hz.Meryem'e bir beşer dokunmaksızın İsa'nın yaratılmasını da levh-i mahfuzda hükme bağlamıştır.²³

İncil'lerdeki anlatımlarda, Zekeriyya'nın eşi Elizabet'in hamileliğinin altıncı ayında Cebrail Nasıra kentinde bulunan ve Yusuf adındaki adamla nişanlı olan Meryem'in yanına gelerek; "Selam, Tanrı'nın lütfuna erişen kız! Rab seninledir." dediği belirtilmiştir. Söylenenlere çok şaşırın Meryem, bu selamın ne anlama gelebileceğini düşünmeye başlamıştır. Cebrail ona korkmamasını, çünkü Tanrı'nın lütfuna eriştiğini ve gebe kalıp bir oğul doğuracağını ve adını İsa koyacağını, doğacak olan çocuğa da Tanrı'nın Oğlu denileceğini müjdelemiştir. Meryem'in de bu olaya şaşırıldığı anlaşılmaktadır ki; "Bu nasıl olur? Ben erkeğe varmadım ki" diye karşılık vermiştir. Bunun üzerine melek Elizabet'i

---

²⁰ Al-i İmran, 3/42,45-47.

²¹ "Semaya yükseltilmeden önce güç ve kuvvetinin kemâle erdiği zaman da" ifadesini Hz.İsa'nın ref'i başlığı altında inceleyeceğimiz için burada değinmiyoruz.

²² Mukâtil b. Süleyman, a.g.e., C. I, ss. 263-265, (Al-i İmran, 3/42,45-47).

²³ Mukâtil b. Süleyman, a.g.e., C. II, ss. 527-528, (Meryem, 19/19-21).

örnek vererek, Elizabet yaşlı ve kısır iken gebe kaldığını, altıncı ayında olduğunu, Tanrı'nın yapamayacağı hiçbir şeyin olmadığını Meryem'e belirtmiştir.²⁴

5. Hz. Meryem'in Hz. İsa'ya Hamile Kalması ve Hz.İsa'nın Doğumu

Kuran-ı Kerim'de Hz.Meryem'in ırzını koruduğu; Allah'ın ona ruhundan üflediği ve onu alemlere ibret kıldığı açıklanmaktadır.²⁵ Kuran'da ayrıca, Hz.Meryem'in Hz.İsa'ya hamile kaldığında uzak bir yere çekildiği, doğum sancısı gelince bir hurma ağacına sığındığı ve “Keşke öleydim de unutulup gitseydim” dediği de ifade edilmektedir. Bunun üzerine Cebrail ona, “Üzülme Rabbin senin altında bir nehir akıttı. Hurma ağacını da kendine doğru silkele, hurmadan ye ve nehirden iç. Eğer insanlardan birini görürsen, ‘Rabbim için konuşmamaya adandım’ de” diyerek teselli etmiştir.²⁶

Kur'an-ı Kerim'de İmran kızı Meryem'in fuhşiyata karşı sapasağlam korunarak mesel yapıldığı açıklanmaktadır. Mukâtil b. Süleyman'a göre, burada Meryem'in fuhşiyata karşı sapasağlam korunması, Hz.Meryem'e zina iftirasında bulunan Yahudilere bir cevap niteliği taşımaktadır. Mukâtil b. Süleyman “Ruhumuzdan üfledik” ifadesini, Cebrail'in parmağı ile Meryem'in gömleğini çekip gömleğinin içine üflediği ve böylece Hz.Meryem'in İsa'ya hamile kaldığı şeklinde yorumlamaktadır.²⁷

Mukâtil b. Süleyman Hz.Meryem'in Hz.İsa'ya hamile kaldığında 13 yaşında olduğunu, Hz.İsa ile birlikte 33 yıl, onun ref edilmesinden sonra da 6 yıl yaşadığını ve 52 yaşında vefat ettiğini belirtmiştir. Müfessirimize göre, ayrıca, Hz.Meryem İsa'ya bir anda hamile kalmış, İsa'ya bir anda suret verilmiş ve aynı gün güneşin zevale erdiği vakitte ona süt emzirmiş ve ona hamile kalmadan önce ilk defa hayız görmüştür. Hz.Meryem hamile olduğunu anlayınca dağın arka tarafında ehlinden uzak bir yere çekilmiş ve orada yaprakları olmayan bir hurma ağacına dayanmıştır. Hz.Meryem babasız çocuk doğuracak olması neticesinde karşılaşıcağı muameleyi, insanlara karşı duyacağı utancı düşünerek, asla hatırlanmayan, yok olup giden bir kişi olmayı dilemiştir. Bunun üzerine Cebrail ona, üzülmemesi ve ölümü temenni etmemesi tavsiyesinde bulunmuştur. Bu esnada, kurumuş olan bir ağaç, Meryem'in gözünün önünde yeşermiş, hemen taze hurmalar çıkmış ve olgunlaşmıştır. Sonra Allah, ona ulaşınca kadar Ürdün'den bir nehir akıtmıştır. Bu nehir

²⁴ Luka 1:26-38.

²⁵ Enbiya, 21/91, Tahrim, 66/12.

²⁶ Meryem, 19/22-27.

²⁷ Mukâtil b. Süleyman, a.g.e., C. III, s. 75 (Enbiya, 21/91); C. IV, ss. 247-248, (Tahrim, 66/12).

onunla Cebraîl (a.s) arasından geçmiştir. Cebraîl, artık hurmadan yemesini, tatlı sudan içmesini, İsa'yı taşıyarak kavmine gitmesini ve eğer insanlarla karşılaşırsa, hiç kimseye konuşmamasını çünkü Allah için susma orucu tuttuğunu işaret etmesini Meryem'e açıklamıştır.²⁸

İncillere göre Meryem hamileliği süresince üç ay kadar Elizabet'in yanında kaldıktan sonra kendi evine dönmüştür.²⁹

İnciller'de İsa'nın annesi Meryem'in, Yusuf'la nişanlı olduğu, fakat birlikte olmalarından önce Meryem'in Kutsal Ruh'tan gebe kaldığı anlaşılmaktadır. Meryem'in nişanlısı sessizce ordan ayrılmak niyetindeyken Rab'bin bir meleği rüyasında kendisine görünerek Meryem'i eş olarak almasını söylemiştir. Çünkü Meryem'in rahminde oluşanın Kutsal Ruh'tan olduğunu ona beyan etmiştir. Ayrıca, Meryem'in bir oğul doğuracağını, adını da İsa koymasını söylemiştir. Böylece Yusuf uyanınca Rabb'in meleğinin buyruğuna uymuş ve Meryem'i eş olarak yanına almıştır. Fakat Meryem oğlunu doğuruncaya kadar Yusuf ona dokunmamıştır ve doğan çocuğun adını da İsa koymuşlardır.³⁰

İncillerde İsa'nın Kral Hirodes devrinde Yahudiye'nin Beytlehem Kentinde doğduğu belirtilmiştir.³¹ Sekizinci gün, sünnet etme zamanı geldiğinde, ona İsa adı verilmiş, bu adın onun anne rahmine düşmeden önce meleğin kendine verdiği isim olduğu belirtilmiştir.³²

6. Hıristiyanların Hz.Meryem'i Tanrı veya Tanrı Anası Edinmeleri

Hıristiyan grupları arasında Hz.Meryem'i ilah kabul edenler de bulunmaktadır. Bu görüşe sahip olanlar Hz.İsa'yı tanrı kabul edince, Hz.Meryem'e de tanrının annesi ünvanını vermek suretiyle O'nu da ulûhiyet derecesine yükseltmişlerdir. Fakat Allah Teala "Ey Meryem oğlu İsa, Sen mi insanlara: 'Beni ve annemi, Allah'tan başka iki tanrı edin'in dedin?" İsa'nın da "Haşa" dediği ve gerçek olmayan bir şeyi söylemediğini, eğer söylemiş olsaydı zaten Allah'ın bunu bileceğini söylediği zikredilmiştir.³³ Bu ayette Hz.İsa'nın kendisini ve annesini ilah olarak takdim etmediği açıklanmıştır. Buradan ise, Hz.İsa'dan

²⁸ Mukâtil b. Süleyman, a.g.e., C. II, ss. 528-529, (Meryem, 19/22-27).

²⁹ Luka 1:56.

³⁰ Matta 1:18-24; Luka 2:1-7.

³¹ Matta 1:1-2.

³² Luka 2:21.

³³ Mâide, 5/116.

sonra Hıristiyanların böyle bir itikadi yanlışa düştükleri anlaşılmaktadır. Allah Teala Kur'an-ı Kerim'de zaten Hz.Meryem'in sâdık bir kadın olduğunu ve yemek yediğini zikretmiştir.³⁴ Bu ayette yemek yiyenin ilah olamayacağı açıklanmıştır.³⁵

Mukâtil b. Süleyman, İsa'nın İsrailoğullarına Allah'ı bırakıp da kendisini ve annesi Meryem'i iki ilah edinmelerini söylemediğini açıklamıştır. Ayrıca Hz.İsa'nın Allah'a karşı böyle bir şey söylemek yakışmayacağını da belirtmiştir.³⁶ Hz.Meryem'in yemek yediği için de ilah olamayacağını açıklamıştır.³⁷

Hıristiyanların Hz.Meryem'i Tanrı veya Tanrı anası kabul etmeleri Hz.İsa'nın şahsiyetine bağlıdır. Bir peygamber aziz, hakim, veli, imparator, kahraman, filozof, sanatkar, kısacası büyük adamların tanrılaştırıldığı dinler tarihinde çok örnekleri bulunduğu gibi bazı durumlarda bu büyük meşhur kişilerin annelerinin de tanrılaştırıldığı görülmektedir. Budda'nın annesi Maya buna örnek gösterilebilir. Ayrıca mitolojik tanrı ve kişilerin analarının tanrılaştırıldığı da unutulmamalıdır.³⁸

İsa, "Tanrının Oğlu" diye adlandırılmakla kalmayıp, Tanrının hulül ettiği bir Oğul Tanrı olarak, üçleme içine oturtulduğunda Meryem göz önünde bulundurulmamıştır. Halk içinde çeşitli putperest etkiler, eski alışkanlıklarla Meryem'e saygının üstündeki bağlılığın giderek artması ve teologların zaman zaman şikayetine hak verdirecek ölçülere gelmesi bir konsilde ona "Tanrı'nın Anası" (Theotokos, Mater Dei) lakabının verilmesi, putperest dinlerdeki Büyük Tanrıça-Ana Tanrıça (Magna Mater), müennes elemana ihtiram adetlerinin yeniden gelişmesine zemin hazırlamıştır.³⁹ Buradan da anlaşılacağı üzere Hıristiyanlık yayıldığında çevresine bazı şeyleri verirken bazı kültürlerden de etkilenmiş ve bazı şeyleri de almıştır.⁴⁰

Buradan da anlaşılacağı üzeri Hıristiyan geleneğinde zaman içerisinde Mitoloji olarak adlandırılan ve Meryem'e ilişkin dogmaları konu alan bir teolojik disiplin ortaya çıkmıştır. Onunla birlikte bir çok mucizevi öykü anlatılmaya başlanmış, adına vakfedilen bayramlar ve kutlamalarla Meryem Ana duaları ihdas edilmiş ve Meryem'e tazim geleneği

³⁴ Mâide, 5/75.

³⁵ Veli Ulutürk, **Kur'an'da Ehl-i Kitap**, İnsan Yayınları, İstanbul, 1996, s. 28.

³⁶ Mukâtil b. Süleyman, a.g.e., C. I., s. 522, (Mâide, 5/116).

³⁷ Mukâtil b. Süleyman, a.g.e., C. I, s. 494, (Mâide, 5/75).

³⁸ Tümer, a.g.e., s. 127.

³⁹ Tümer, a.g.e., s.128.

⁴⁰ Tümer, a.g.e., s.133.

oluşturulmuştur. Böylece Meryem’le ilgili dogmatik inançlar çok erken dönemlere, Ortaçağa kadar uzanmakla birlikte, bunların dogmatik birer inanç olarak kilise tarafından ilan edilmesi oldukça geç devirlerde olmuştur. 1854’te Papa IX. Pius, Meryem’in “tertemiz bil halde hamile kaldığı” inancını bütün Hıristiyanlarca kabul edilmesi gereken bir dogma olarak tanımlamıştır. Yaklaşık yüz yıl sonra, 1950’de ise, Meryem’le ilgili değerlendirmelerinde Katolik Kilisesi onun da Oğul İsa Mesih gibi mezarından çıkarak ilahi âleme bedensel olarak yükselmiş olduğu dogmasını kabul etmiştir. Meryem’le ilgili inanış ve gelenek, özellikle Latin Amerika Hıristiyanları arasında daha etkili olmuş ve Meryem, duada kullanılan bir figür olarak adeta Oğul’un önüne geçmiştir.⁴¹

B) Hz.İSA’NIN HAYATI

1. Hz. İsa’nın Babasız Yaratılması

Kuran-ı Kerim’de Allah Teala Hz.Meryem’in ırzını koruduğunu, “Biz ona ruhumuzdan üfledik” demesiyle Hz.İsa’nın yaratıldığını ve bu şekilde Hz.Meryem’i ve Hz.İsa’yı alemlere bir alamet kıldığını belirtmiştir.⁴² Allah’ın Hz.İsa’yı babasız yaratmasından dolayı Hıristiyanlar, Allah, “Mesih b. Meryem’dir” demişlerdir. Fakat Mesih b. Meryem’i, anasını, arzda kilerin cümlesini yaratan Allah’tır.⁴³ Allah, Kuran’da Mesih b. Meryem’in sadece bir resul olduğunu ve ondan önce de resullerin gelip geçtiğini belirtmektedir. Ardından Mesih b. Meryem’in ve anasının da yemek yedikleri ifade edilmektedir.⁴⁴ Hıristiyanlar İsa’nın babasız yaratılmasından ötürü “Mesih b. Meryem Allah’ın oğludur” diyerek onu rab edinmişlerdir. Hz.İsa İsrailoğulları’na, Allah’ın, kendisinin de rabbi, onların da rabbi olduğunu, O’na ibadet etmelerini, O’nun dışında ilah olmadığını ve Allah’ın onların şirklerinden münezzehe olduğunu anlatmıştır.⁴⁵ Allah Kuran-ı Kerim’de Hz.İsa’nın ancak kendisine nimet verdikleri bir kul olduğunu ve onu

---

⁴¹ Şinasi Gündüz, **Hıristiyanlık**, İSAM Yayınları, İstanbul, 2008, s. 90.

⁴² Enbiya, 21/91; Tahrir, 66/12.

⁴³ Maide, 5/17.

⁴⁴ Maide, 5/75; Maide, 5/120.

⁴⁵ Tevbe, 9/ 30-31.

İsrailoğulları'na bir misal kıldıklarını beyan etmiştir.⁴⁶ Hz.İsa daha beşikte iken ilk İsrailoğullarına konuştuğunda kendisinin Allah'ın kulu olduğunu ve ona kitap vererek nebi yaptığını söylemiştir.⁴⁷

Allah, gökleri ve yeri yoktan yaratmıştır. O'nun eşi ve dengi yoktur. O'ndan başka ilah da yoktur. Dolayısıyla her şeyin rabbi olan Allah'a ibadet edilmesi gerekir.⁴⁸ Yine Necran Hıristiyanları ile Hz.Muhammed arasında geçen bir diyalogda.Hz.Muhammed (s.a.v) onlara Allah'ın dışında ilah olmadığını, Allah'ın aziz olduğunu, O'nun dışında başkasına ibadet etmemelerini ve O'na hiçbir şeyi ortak koşmamalarını bildirmiştir.⁴⁹

Mukâtil b. Süleyman bu ayetleri yorumlarken İmran kızı Meryem'e, yani İsa'nın annesine iftira edildiğini ve hayasızlıklardan Allah'ın koruduğunu ifade etmektedir. "Biz ona ruhumuzdan üfledik" cümlesiyle, Cebrail'in (a.s) Meryem'in elbisesinin yakasına üflediğini ve bundan dolayı İsa'ya hamile kaldığını açıklamaktadır. Her ikisi de İsrailoğulları'na ibret kılınmışlardır, çünkü Meryem (a.s), insan eli değmeden hamile kalmış ve babasız olarak İsa'yı (a.s) doğurmuştur.⁵⁰

Başka bir ayette yine Allah Hz.Meryem'in namusunu sapasağlam koruduğunu belirtmiştir. Mukâtil b. Süleyman'a göre bu ayet, Hz.Meryem'e yapılan zina iftirası nedeniyle nâzil olmuştur.⁵¹

Mukâtil b. Süleyman'ın verdiği bilgilere göre Mer-Ya'kûbiler'den⁵² olan ve aralarında es-Seyyid, el-Akîl ve diğerlerinin bulunduğu Necran Hıristiyanlarının "Allah, o

---

⁴⁶ Zuhruf, 43/59.

⁴⁷ Meryem, 19/30.

⁴⁸ Enam, 6/101-102.

⁴⁹ Al-i İmran, 3/62,64.

⁵⁰ Mukâtil b. Süleyman, a.g.e., C. III, s. 75. Enbiya, 21/9.

⁵¹ Mukâtil b. Süleyman, a.g.e., C. IV, s. 247. Tahrim, 66/12.

⁵² Yakubiler: Süryani monofizit bir Hıristiyan cemattir. Süryani Ortodoks Kilisesi, havari Petrus tarafından Antakya'da MS 34'te kurulan ilk kilise olduklarını savunmaktadır. İmparator Justinyan'ın (527-565) Roma'ya göre heretik kabul edilen mezhep liderlerini manastırlarda mahkum etmesine rağmen, karısı Teodora monofizit inancı benimsediği için monofizitlere iki rahip tayin etti. Theodore ve James adlı bu iki rahipten James, Jacob Baradaeus (ö. 578) olarak bilinmektedir ve Yakubi (Jacobite) adı bu isimden gelmektedir. Bununla birlikte, mezhep genelde kendisini Yakubi olarak değil, Antakya Süryani Ortodoks Kilisesi olarak adlandırmaktadır. Kilise, 451'deki Kadıköy Konsili'nden sonra Doğu Ortodoks Kilise'sinden ayrılmıştır. Kilisenin merkezi Suriye'de Şam'ın Bab Touma beldesindedir. Ruhani lideri ise Moran Mor Ignatius Zakka I'dir. Günümüzde toplam iki yüz bin kadar müntesibinin olduğu ve bunların çoğunun Suriye ve Lübnan'da bulunduğu bilinmektedir. (Bülent Şenay, "Ayrılmış Doğu Kiliseleri", **Yaşayan Dünya Dinleri**, ed.Şinasi Gündüz, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, İkinci Baskı, İstanbul, 2007, ss. 136-138.); Şehristânî, Yakubiler'in üç uknumu benimsemekle birlikte kelimenin et ve kana inkılap edip ilah olan Mesih'in ortaya çıktığına inandıklarını açıklamaktadır. Şehristânî'ye göre Kuran'ın

Mesih b. Meryem'dir" diyerek küfre düşmüşlerdir. Bunun üzerine Hz.Muhammed'e inen ayetlerle onlara bütün yaratılmışların egemenliğinin Allah'a ait olduğu, Hz.İsa'nın babasız olarak yaratıldığı, O'nun dilediği şeyleri yaratmaya gücünün yettiği açıklanarak cevap verilmiştir.⁵³

Kur'an, Mesih İbn Meryem'in sadece bir peygamber olduğunu ve ondan önce de peygamberler gelip geçtiğini açıklamıştır. Ardından ikisinin de yemek yediklerini ifade ederek, Meryem ve İsa'nın tanrılaştırılmalarının yanlışlığını ortaya koymaktadır. Çünkü ilahların yemek yemediklerini Hıristiyanlar da bilmektedirler.⁵⁴

Hıristiyanlar bir ilme dayanmaksızın "Mesih Allah'ın oğludur" demişlerdir. Hıristiyanlar, Hz.İsa hakkındaki bu ifadelerini Yahudiler'in "Üzeyir Allah'ın oğludur" şeklindeki sözlerine benzetmişlerdir. Müfessirimize göre, Hıristiyanların Meryem oğlu Mesih'i rab edinmeleri, ona itaat etmeleri anlamına gelmektedir. Halbuki İsa onlara sadece tek bir ilaha ibadet etmelerini emretmişti.⁵⁵ Çünkü İsa (a.s) ancak kendisine nübüvvet ile nimet verilen bir kuldur, babasız olarak doğduğu için ibret alsınlar diye bir alamet kılınmıştır.⁵⁶

Böylece Hz.Meryem Hz.İsa'yı doğurup kendi ahalisine geldiğinde, Hz.İsa bir bebek olduğu halde konuşmuş ve kendisinin Allah'ın kulu olduğunu söylemiştir. Mukâtil b. Süleyman'a göre Hıristiyanların Mesih'in tanrı olduğu yönündeki iddialarının yanlışlığı, Mesih'in bu sözleriyle anlaşılmıştır. Beşikteki konuşmasında Hz.İsa ilk olarak, Allah'ın ubûdiyetini ikrar etmiş; Allah'ın kendisine kitap yani, İncil'i verip öğrettiğini ve bir nebi yaptığını söylemiştir.⁵⁷

---

bahsettiği Hıristiyanlar bunlardır; çünkü, Allah'ın Mesih'in cesedinde görüldüğüne inandıkları ve "Allah, Mesih'tir" dedikleri için Kur'an onları kâfir olmakla itham etmiştir. (Şehristânî, **Milel ve Nihal**, çev. Mustafa Öz, Litera Yayıncılık, İstanbul, 2008, s. 203.)

⁵³ Mukâtil b. Süleyman, a.g.e., C. I, ss. 454-455. (Maide, 5/17.)

⁵⁴ Mukâtil b. Süleyman, a.g.e., C. I, ss. 493-494, (Maide, 5/75).

⁵⁵ Mukâtil b. Süleyman, a.g.e., C. II, ss. 140-141, (Tevbe, 9/ 30-31).

⁵⁶ Mukâtil b. Süleyman, a.g.e., C. III, s. 617, (Zuhruf, 43/59).

⁵⁷ Mukâtil b. Süleyman, a.g.e., C. II, s. 530, (Meryem, 19/30).

2. Hz. Adem ile Hz. İsa Arasındaki Benzerlik

Kur'an-ı Kerim'de İsa'nın, yaratılış bakımından Hz. Âdem'e benzediği açıklanmaktadır. Allah, Âdem'i topraktan yarattıktan sonra, ona "Ol" demesiyle hemen meydana gelmiştir.⁵⁸

Mukâtil b. Süleyman'ın anlattığına göre Necran Hıristiyanları Medine'de Hz. Peygamber'in (s.a) huzuruna geldikleri ve ona; "Niçin bizim sahibimize dil uzatıyor ve onu ayıplıyorsun? Allah'ın yarattıkları arasında onun gibi ölüleri dirilten, anadan doğma körleri ve abraşı iyileştiren, çamurdan bir kuş halk edip canlandıran bir başkasını gösterebilir misin?" diye sormuşlar; ancak Hıristiyanlar "Allah'ın izniyle" kaydını söylememişlerdir. Devamında ise, her insanın bir babası olduğunu, İsa'nın ise olmadığını, dolayısıyla İsa'nın "Tanrı Oğlu" olduğunu Hz. Muhammed'in kabul etmesini istemişlerdir. Eğer Hz. Muhammed, İsa'nın Tanrı Oğlu olduğunu kabul ederse, Hıristiyanlar, Hz. Muhammed'e inanıp tabi olacakları sözünü vermişlerdir. Onlara göre, İsa'nın ya bir Tanrı oğlu ya da bir ilah olduğunun kabul edilmesi gerekmektedir. Bunun üzerine Hz. Peygamber, Hıristiyanlara "Allah'ın bir çocuğu olduğunu ya da onunla birlikte bir ilah bulunduğunu iddia etmekten Allah'a sığınırım." şeklinde cevap vermiştir. Hıristiyanlar, "Peki o zaman İsa'nın babası kim?" ve "Durumu İsa'ya benzeyen başka kim var?" diye Hz. Peygamber'e sormuşlardır. Bunun üzerine Allah Teala, Hz. Peygamber'e, İsa'nın durumunun Âdem'e benzediğini açıklamıştır.⁵⁹

Öyle görülüyor ki, Yüce Allah ilk insanın yaratılışında gerçekleştirdiği ve bilâhère tabî bir olaya dönüştürdüğü için, insanların unutmaya yüz tuttuğu harikulâdeliği, tarihin belli bir kesitinde hatırlatmak için tekrarlamış; Âdem'i nasıl asli doğum unsurları olmadan yaratmışsa İsa'yı da tek unsurdan, sadece anneden dünyaya getirmiştir.⁶⁰

3. Hz. İsa'nın Allah'tan Bir Kelime ve Ruh Olması

Kur'an-ı Kerim'de Hz. İsa, Allah Teala'nın Meryem'e ilka ettiği kelimesi olarak sunulmaktadır.⁶¹

⁵⁸ Al-i İmran, 3/59.

⁵⁹ Mukâtil b. Süleyman, a.g.e., C. I, ss. 270-271, (Al-i İmran, 3/59).

⁶⁰ Ahmet Güç, "Kur'an-ı Kerim'e Göre Hz. Meryem ve İsa (a.s)", U.Ü.İ.F.D., S.3, C.III, Yıl 3, Bursa, 1991, s. 218.

⁶¹ Nisa, 4/171.

Mukâtil b. Süleyman'a göre, İsa'nın Allah'ın kelimesi olarak adlandırılması, Allah'ın "Ol" emriyle meydana olan/yaratılan bir varlık olması nedeniyledir.⁶²

Kur'an-ı Kerim'de Hz.İsa'nın, ayrıca, Allah'tan bir ruh olduğu da açıklanmaktadır.⁶³

Mukâtil b. Süleyman, İsa'nın babasız olarak doğması nedeniyle, Allah'tan bir ruh olarak takdim edildiğini ifade etmektedir.⁶⁴

4. Hz. İsa'nın Mucizeleri

a) Bebekken Konuşması

Kur'an-ı Kerim'de pek çok yerde Hz.İsa'nın beşikteyken konuştuğuna işaret edilmektedir. Meselâ, Cebrail (a.s) Hz.Meryem'e gelip İsa'yı müjdelediğinde, onun beşikte iken de yetişkin iken de insanlarla konuşacak biri olarak nitelendirmiştir.⁶⁵ Hz.Meryem kucağında Hz.İsa ile birlikte kavmine gelince, kavmi Hz.Meryem'e bebek hakkında sorular sormaya başlamış; bunun üzerine Hz. Meryem susma orucu tuttuğunu ve bebekle konuşmalarını işaret etmiştir. Onlar beşikteki bir çocuğun konuşamayacağını söyleyerek itiraz edince, Hz.İsa onlara Allah'ın kulu olduğunu, kendisine kitap verilip nebi yapıldığını söylemiştir.⁶⁶

Mukâtil b. Süleyman'a göre, Hz. İsa'nın beşikte konuşması, annesinin kucağında yeni doğmuş bir bebekken yaptığı konuşmaya, yetişkinlikte konuşması ise, semâya yükseltilmeden önce, güç ve kuvvetinin kemale erdiği zaman insanlarla konuşmasına işaret etmektedir.⁶⁷

Kur'an-ı Kerim'deki başka bir ayetin yorumunda Mukâtil b. Süleyman, biraz daha detay bilgiler sunmaktadır. Buna göre, Yahudiler, bebeğin konuşamayacağı yönünde Meryem'e itiraz ettiklerinde, Zekeriyya çocuğa yaklaşmış ve "Konuş ey çocuk! Eğer mazeretin varsa mazeretini söyle!" demiştir. Bunun üzerine beşikteki çocuk konuşmaya

---

⁶² Mukâtil b. Süleyman, a.g.e., C. I, s. 432, (Nisa, 4/171).

⁶³ Nisa, 4/171.

⁶⁴ Mukâtil b. Süleyman, a.g.e., C. I, s. 432, (Nisa, 4/171).

⁶⁵ Al-i İmran, 3/46. Ayrıca bk. Maide, 5/110.

⁶⁶ Bk. Meryem, 19/29-33.

⁶⁷ Mukâtil b. Süleyman, a.g.e., C. I, s. 264 (Al-i İmran, 3/46); C. I, s. 519, (Maide, 5/110).

başlamış ve Hıristiyanların iddialarında yalancı olduklarını ispat etmek için ilk olarak Allah'ın kulu ve peygamberi olduğunu, kendisine kitabı verildiğini söylemiştir. Zekeriyya da onu bağrına basarak “Şehadet ederim ki sen Allah'ın kulu ve Resulü'sün” demiştir. Bundan sonra İsa diğer çocuklar gibi konuşma çağına gelinceye kadar bir daha konuşmamıştır.⁶⁸

İnciller'de Hz. Meryem'in kavmi tarafından sorgulanması ve İsa'nın bebek iken konuşması hadisesinden bahsedilmemektedir.⁶⁹

b) Gökten Sofra İnmesi

Çevresinde bulunan havarilerin, kendilerine gökten bir sofrayı indirmesini Hz.İsa'dan istemeleri üzerine, bu sofranın Allah tarafından indirilmesi olayı bir mucize olarak Kur'an'da anlatılmaktadır. Havarilerin İsa'ya, “Rabbinin bize semâdan bir sofrayı indirmeye gücü yeter mi?” diye sormaları üzerine, Hz.İsa onlara, “Eğer gerçekten mümin kimseler iseniz, Allah'tan sakının.” diye öğütte bulunmuştur. Fakat havariler isteklerinde ısrarcı olunca, Hz.İsa, Allah'a dua ederek gökten bir sofrayı indirmesini ve bunun, hem öncekilere hem de sonrakilere bir bayram ve Allah'tan bir ayet olmasını niyaz etmiştir. Bunun ardından Allah Teala onlara sofrayı indireceğini, fakat bundan sonra küfreden olursa ona daha önce görülmemiş bir şekilde azap edeceğini bildirerek İsa'nın duasını kabul etmiştir.⁷⁰ Bununla birlikte, Kur'an'ın anlatımında Allah'ın gökten sofrayı indirip indirmediği açıklanmamaktadır. Bir kısım müfessire göre, Allah “Sofra indikten sonra içinizden inkâr eden olursa ona hiç kimseye etmediğim azabı ederim” buyurarak sofranın inmesini şarta bağlayınca havariler korkup bu isteklerinden vazgeçmişler ve sofrayı da inmemiştir. Şayet sofrayı inmiş olsaydı Hıristiyanlar bunu pek çok şekilde nakleder, anlata anlata

---

⁶⁸ Mukâtil b. Süleyman, a.g.e., C. II, ss. 530-531, (Meryem, 19/29-33).

⁶⁹ Yahudi ve Hıristiyanlar, Hz. İsa'nın bebek iken konuşmuş olduğunu kabul etmezler ve bu hususta şöyle bir delil getirmeye çalışırlar: “Bu, rivayet edilmesini ve anlatılmasını gerektirecek pek çok sebep bulunan enteresan bir hadisedir. Nitekim eğer böyle bir şey olmuş olsaydı, tevâtüren nakledilirdi. Eğer bu olsaydı, bunu Hz. İsa'nın durumunu en çok araştıran ve onun hakkında ilah olduğunu iddia edecek kadar ileri giden Hıristiyanlar bilirdi. Şöyle ki onca sevmelerine ve hallerini alabildiğine araştırmalarına rağmen Hıristiyanlar bunu bilmediğine göre, bunun olmadığını anlarız. Bir de Yahudiler, Hz. İsa peygamberlik iddiasında bulunduğu anda ona karşı düşmanlıklarını ortaya koymuşlardır. Eğer Hz. İsa bebek iken konuşup peygamberlik iddiasında bulunmuş olsaydı, Yahudiler o zaman aşırı düşmanlık duyar ve onu mutlaka öldürmek isterlerdi.” (Fahredden er-Râzî, **Tefsîr-i Kebîr**, çev. Suat Yıldırım ve dğr., Huzur Yayınevi, İstanbul, 2002, C. VI, s. 321, (Al-i İmran, 3/46).

⁷⁰ Maide, 5/112-115.

bitiremezlerdi.⁷¹ Buna karşın, müfessirlerin çoğunluğu gökten sofranın indiği kanaatindedir. Çünkü Allah “Ben onu size indireceğim” buyurmuştur. Bu ifade herhangi bir şarta bağlı olmaksızın o sofranın mutlaka indirileceği hususunda ilahi bir va’addir ve bu va’ade istinaden sofranın inmiştir.⁷²

Mukâtil b. Süleyman bu olayın bir yolculuk esnasında gerçekleştiğini ve havarilerle beraber beş bin kişi olduklarını açıklamaktadır. Hz. İsa’nın duası üzerine, Allah sofrayı Pazar günü indireceğini, fakat sofranın indirilişinin ardından küfredenlerse, şu ana kadar görülmemiş bir azabla azab edeceğini onlara bildirmiştir. Mukâtil b. Süleyman’a göre indirilen sofrada taze balık, yufka, ekmek ve hurma vardı. Bir bahçede otururken İsa (a.s) arkadaşlarına, “Sizden herhangi birinizin yanında bir şey var mı? diye sormuştur. Şem’un, iki küçük balık ile beş ekmek, bir diğeri de bir miktar yağda kavrulmuş un olduğunu söylemişlerdir. İsa (a.s) balıkları ve ekmeği küçük parçalara ayırıp kavrulmuş unu da ortaya koyduktan sonra abdest alıp iki rekat namaz kılmış ve Rabb’ine dua etmiştir. Bu esnada orada bulunanlara bir uyku hali gelmiş ve hepsi uyumuşlardır. Gözlerini açtıklarında yemeğin çoğaldığını, hatta diz kapakları seviyesine kadar yükseldiğini görmüşlerdir. İsa yanında bulunan beş bin kişiye halkalar halinde oturmalarını, Allah’ın adını anarak yemelerini, fakat bir şey ayırmamalarını söylemiş; onlar da doyuncaya kadar yemişlerdir. Bu hadisenin Pazar gecesi ile Pazar günü olduğu rivayet edilmiştir. Böylece İsa’ya iman etmişler ve onu tasdik etmişlerdir. Aradan bir süre geçtikten sonra, bu mucizeye şahit olanlar *İslam*’dan dönmüşler, Allah’a küfretmişler ve sofranın indirilişini reddetmişlerdir. Allah da onları domuza dönüştürmek suretiyle cezalandırmıştır.⁷³

Kanonik İnciller’de Hz. İsa’nın bizzat kendi yaptığı dua ile gökten sofranın inmesine dair bilgi bulunmamaktadır. İnciller’de bu hadiseye benzer olarak Hz. İsa’nın az bir yiyecek ile büyük kalabalıkları doyurması olayı anlatılır.⁷⁴ Gökten sofranın inmesiyle ilgili olarak Yuhanna İncili’nde şöyle bir hadise yer almaktadır: Yahudiler, Hz. Musa’nın gökten ekmek indirdiği gibi, Hz. İsa’nın da benzer bir mucize göstermesi şartıyla ona inanacaklarını söylerler. Hz. İsa böyle bir teklif karşısında gökten inen ekmeğin kendisi

⁷¹ Elmalılı M. Hamdi Yazır, **Hak Dini Kur’an Dili**, Zaman Yayınları, İstanbul, ts., C. III, s. 367, (Maide, 5/112-115); İbn Kesir, **Hadislerle Kur’an-ı Kerim Tefsiri**, çev. Bekir Karlığa-Bedrettin Çetiner, Çağrı Yayınları, İstanbul, 2003, C. VI, s. 2530, (Maide, 5/112-115).

⁷² Fahreddin er-Râzî, **Tefsîr-i Kebîr**, çev. Suat Yıldırım ve dğr., Huzur Yayınevi, İstanbul, 2002, C. IX, ss. 283-291, (Maide, 5/112-115); İbn Kesir, a.g.e., C. VI, s. 2530, (Maide, 5/112-115).

⁷³ Mukâtil b. Süleyman, a.g.e., C. I, ss. 518-522, (Maide, 5/112-115).

⁷⁴ Bkz. Matta 14:13-21; 15:29-39; Markos 6:30-44; 8:1-10; Luka 9:10-17; Yuhanna 6:1-14.

olduğunu, böyle bir ekmeğin Hz. Musa'ya indirilen ekmekten de kıymetli olduğunu, çünkü Hz. Musa'ya gökten indirilen ekmekten yiyenlerin öldüğünü fakat kendi etinden yiyenlerin asla acıkmayacağını, susamayacağını ve ebediyen yaşayacağını söyler.⁷⁵ Elçilerin İşleri kitabında da havari Petrus'un, çok acıkıp yemek istediği bir sırada, onun için üzerinde çeşitli hayvan etlerinin bulunduğu gökten kurulu bir sofranın indiği ve tekrar bu sofranın göğe alındığına dair bir rüyet (vizyon/görüm) gördüğü anlatılmaktadır.⁷⁶

İnciller'de İsa'nın hastalara olağanüstü bir şekilde şifa dağıtmasının yanında, peygamberlik iddiasını kanıtlamak için göstermiş olduğu daha pek çok mucizelerde bahsedilmektedir. Bu bağlamda Dört İncil'de hemen hemen aynı anlatımla İsa'nın az bir yemekle binlerce kişiyi doyurması olayı da yer almaktadır. Matta İncili'ndeki anlatıma göre İsa havarilerinden vaftizci Yahya'nın öldürüldüğü haberini aldığı anda, büyük bir üzüntüye kapılır ve yalnız kalmak ister. Diğer İnciller'de ise İsa, öğrencilerin yanına alıp tenha bir yere çekilir. Luka İncili'nde İsa'nın havarileriyle birlikte Beytsayda kentine gittiği belirtilir. İsa'nın gideceği yeri öğrenen halk onlardan önce giderek İsa'yı karşılar. Kendisini bekleyen bu kalabalığa acıyan İsa, onların içinden hasta olanlarını mucizevî bir şekilde iyileştirir ve onlara birçok konuda vaaz eder. Akşama doğru havariler İsa'ya gelerek "Burası ıssız bir yer, vakit de geç oldu. Halkı salıver de köylere gidip kendilerine yiyecek alsınlar" der. İsa, havarilere halkın gitmesine gerek olmadığını, kendilerinin onlara yemek vermelerini söyler. Havariler İsa'ya beş ekmek ve iki balıktan başka yiyecek bir şeylerinin olmadığı cevabını verirler. Bunun üzerine İsa, havarilerinden halkı elli ve yüzer kişilik kümeler halinde oturtmalarını ister. Halk yere oturunca İsa, ellerinde bulunan beş ekmeği ve iki balığı alıp gözlerini göğe kaldırarak Tanrı'ya şükreder. Sonra halka dağıtmak için bunları böler ve havarilerine verir. Dağıtılan yemekten herkes yiyip doyduktan sonra kalan artıkların on iki sepeti doldurduğu görülür. Yemekten doyanların sayısı kadınlar ve çocuklar hariç beş bin erkektir.⁷⁷ Görüldüğü gibi, Mukâtil b. Süleyman'ın tefsirinde verdiği bilgilerle, İnciller'de anlatılanlar arasında dikkat çekici benzerlikler bulunmaktadır.

Aynı olay Yuhanna İncili'nde farklı bir şekilde anlatılmaktadır. İsa havarileriyle birlikte Celile gölünün karşısına geçtiğinde, hastalar üzerinde yapmış olduğu mucizeleri

---

⁷⁵ Yuhanna 6:30-52.

⁷⁶ Elçilerin İşleri 10:5-16.

⁷⁷ Matta 14:13-21; Markos 6:30-44; Luka 9:10-17.

gören büyük bir kalabalık da onların ardından gelir. İsa havarilerini alıp dağa çıkar ve karşılarından kendilerine doğru ilerleyen büyük bir kalabalığın yaklaştığını görür. Aslında kendisi ne yapacağını bildiği halde öğrencilerini sınamak için bu kalabalığın nasıl doyurulacağını Filipus'a sorar. Filipus İsa'ya halkın içindeki insanlardan her birinin bir lokma yiyebilmesi için iki yüz dinarlık ekmeğin bile yetmeyeceğini söyler. Andreas adındaki diğer bir havari de içlerinde beş arpa ekmeği ve birkaç küçük balığı olan bir çocuğun bulunduğunu, ama çocuğun elindeki bu yiyeceğin de bu kadar kalabalığı doyurmak için yeterli olmayacağını söyler. İsa, halkı çayırıklara oturtur ve ekmekleri şükrettikten sonra dağıtır. Havarilere "Arta kalan parçaları toplayın, hiçbir şey ziyan olmasın" der. Havariler yedikleri ekmeklerden arta kalan parçalarla on iki sepet doldururlar. Halk, İsa'nın yaptığı bu mucizeyi görünce, "Gerçekten dünyaya gelecek olan peygamber budur" der. İsa, onların gelip, kendisini kral yapmak üzere zorla götürceklerini bildiği için tek başına yine dağa çekilir.⁷⁸

İnciller'de İsa'nın az bir yiyecek binlerce kişiyi doyurduğunu anlatan diğer bir anlatım da Celile gölü yakınlarında gerçekleşen "dört bin kişinin doyurulması" olayıdır. Matta İncili'nde geçtiği üzere, İsa, Celile gölü yakınlarındayken yanına beraberlerinde kötürüm, kör, çolak, dilsiz ve daha birçok hastanın bulunduğu büyük bir kalabalık gelir. Halk beraberlerinde getirdikleri bu hastaları iyileştirmesi için İsa'nın ayaklarının dibine bırakır ve o da onları iyileştirir. İnciller'de İsa'nın bu hastaları nasıl iyileştirdiğine dair bir bilgi yer almaz. Halk, dilsizlerin konuştuğunu, çolakların iyileştiğini, körlerin gördüğünü, kötürümlerin yürüdüğünü görünce şaşır kalır ve İsrail'in Tanrısını yüceltmeye başlar. İsa'yla birlikte orada üç gün kalırlar. Yiyecek bir şeyleri olmadığı için İsa öğrencilerini yanına çağırıp, "Halka acıyorum, üç gündür yanımdalar, yiyecek hiçbir şeyleri yok. Onları, aç aç evlerine göndermek istemiyorum, yolda bayılabilirler" der. Havariler kendisine bu kadar kalabalık bir topluluğu doyuracak ekmekleri olmadığını ellerindeki mevcut yiyeceğin yedi ekmekle birkaç küçük balık olduğunu söylerler. İsa, halka yere oturmalarını buyurur ve ekmekle balıkları alıp şükrettikten sonra böler ve halka dağıtır. Yemek yiyenlerin sayısı kadın ve çocuklar hariç, dört bin erkektir. Herkes yiyip doyduktan sonra yedi sepet dolusu yemek artığı toplanır. İsa, halkı evlerine gönderdikten sonra tekneye binip Magadan bölgesine geçer.⁷⁹ Markos İncili'nde aynı hadise yer almakla birlikte

---

⁷⁸ Yuhanna 6:1-16.

⁷⁹ Matta 15:29-39.

İsa'nın hastaları iyileştirmesinden bahsedilmez.⁸⁰ Luka ve Yuhanna İncillerinde ise böyle bir hadiseden hiç bahsedilmemektedir.

İsa'nın az bir yiyecekla kalabalıkları doyurması hadiselerinde göğe bakarak şükretmesi, duada bulunması İsa'nın bütün bunları Tanrı'nın yardım ve kudreti ile gerçekleştirdiğini göstermektedir. İsa, İnciller'de geçtiği üzere "Tamamlamam için Baba'nın bana verdiği işler, yaptığım işler, beni Baba'nın gönderdiğine tanıklık ediyorum"⁸¹ diyerek yaptığı olağanüstülüklerin gücünü Tanrı'dan aldığını açıkça ifade etmektedir.

c) Çamurdan Kuş Yapması

Kur'an-ı Kerim'de Hz.İsa'nın çamurdan kuş şekli gibi bir şey yapıp sonra ona üflediği ve Allah'ın izniyle o şeklin kuş olduğu ifade edilmektedir.⁸² Kur'an-ı Kerim'de Hz.İsa'nın Allah'ın izniyle gerçekleştirdiği bu olağanüstü olayın ne zaman, nerede ve ne şekilde meydana geldiğine dair bir bilgi bulunmamaktadır. İlgili ayetlerin tefsirinde Mukâtil b. Süleyman Hz.İsa'nın İsrailoğulları'na bir alamet olsun diye çamurdan kuş gibi bir şey yapıp sonra ona üflediğini ve böylece Allah'ın izniyle yaratıkların en çetini, tüysüz ve uçan bir varlık olan yarasanın canlandığını açıklamaktadır.⁸³

Hz. İsa'nın çamurdan kuş yaparak onu canlandırması hadisesi Kanonik İnciller'de yer almazken tefsirlerdeki rivayetlere benzer bir hikâye Apokrif İbranî Thomas İncili'nde bahsedilmektedir. Buna göre Hz.İsa çocukluğunda bir derenin kenarında oynarken aldığı balçıktan on iki tane serçe yapmış ve bunları canlandırarak uçurmuştur.⁸⁴

d) Hastaları İyileştirmesi

Kur'an-ı Kerim'de iki farklı ayette Hz.İsa'nın Allah'ın izniyle ekmeği ve abraşı iyileştirdiğinden bahsedilmektedir.⁸⁵

---

⁸⁰ Markos 8:1-11.

⁸¹ Yuhanna 5:36.

⁸² Al-i İmran, 3/49; Maide, 5/110.

⁸³ Mukâtil b. Süleyman, a.g.e., C. I, s. 265, (Al-i İmran, 3/49).

⁸⁴ Ekrem Sarıkçıoğlu, **Diğer İnciller**, Fakülte Kitapevi, İsparta, 2009, s. 139.

⁸⁵ Maide, 5/110; Al-i İmran, 3/49.

Mukâtil b. Süleyman tefsirinde ekmeḥ, anasından kör olarak doğan çocuk olduğu açıklanmaktadır. Abraş ise, alaca hastasıdır.⁸⁶ Hz.İsa'nın bu hastalığa yakalananları eliyle sıvazlayarak iyileştirmiştir.⁸⁷

Kur'an-ı Kerim'de Hz. İsa'nın anadan doğma körler ve alacaya yakalananlardan kaç kişiyi iyileştirdiği ve bu hastaları ne şekilde tedavi ettiğine dair bir bilgi bulunmamaktadır. İslâmî kaynaklardaki rivayetlere göre; Hz.İsa'ya bir günde binlerce hasta gelir, gelmeye gücü yetmeyenlere ise Hz. İsa bizzat kendisi gider ve bu hastaların hepsi şifa bulurdu. Hz. İsa, bu hastaları iman etmeleri şartıyla sadece dua ile tedavi ediyor, iman etmeyenler ise iyileşemiyordu.⁸⁸ Hz. İsa'nın hastaları iyileştirirken yaptığı dua şöyledir: “Rabbim, sen yerdeki ve göktekilerin Allah'ısın. Yerde ve gökte senden başka ilâh yoktur. Sen, yerde ve gökte her şeye kâdirsin; yerde ve gökte senden başka her şeye gücü yeter yoktur. Sen, yerin ve göğün mâlikisin; yerde ve gökte senden başka mâlik yoktur. Sen, yerin ve göğün hâkimisin; yerde ve gökte senden başka hâkim yoktur. Senin yeryüzündeki kudretin göktekine eşittir. Sana, senin Esmâ'ül-hüsna'n ile yalvarıyorum. Sen, her şeye kâdirsin, senin her şeye gücün yeter.”⁸⁹

Hz. İsa'nın iyileştirme mucizeleri bugünkü Kanonik İnciller'de de bulunmaktadır. İnciller'de Hz. İsa'nın kör, sağır, dilsiz, sıtmalı, saralı, felçli, cüzzamlı insanları mucizevî bir şekilde iyileştirdiğinden bahsedilmektedir. Hz. İsa'nın İnciller'de bahsedilen körlerin ve cüzzamlıların iyileştirilmesi ile Kur'an-ı Kerim'de yer alan anadan doğma körleri ve alacalıları iyileştirmesi mucizesi arasında benzerlik görülmektedir. İnciller'de tıbbi bir tedavi şeklinden bahsedilmez; hastalıklar Hz. İsa tarafından mucizevî olarak çeşitli şekillerde iyileştirilmektedir. İnciller'e göre Hz. İsa, gözleri doğuştan kör olan veya sonradan görme fonksiyonunu kaybeden hastaların kimisine dokunarak, kiminin gözüne tükürüp ellerini üzerine koyarak, kiminin ise imanının kendisine şifa olacağını söyleyerek gözlerinin açılmasını sağlamıştır.⁹⁰ Hz. İsa, cüzzamlı hastaları da, kimi zaman dokunarak,

---

⁸⁶ Alaca (Alatenlilik) hastalığı, vücudun çeşitli yerlerinde beyaz plaklar şeklinde oluşan bir tür deri hastalığıdır (Celal Yıldırım, **İlmin İşığında Asrın Kur'an Tefsiri**, Anadolu Yayınları, İzmir, 1986, C. II, s. 917).

⁸⁷ Mukâtil b. Süleyman, a.g.e., C. I, s. 265, (Al-i İmran, 3/49); C. II, s. 519, (Maide, 5/110).

⁸⁸ Mehmet Vehbi, **Hulasât'ül Beyân Fî Tefsîr'il Kur'an**, Üçdal Neşriyat, İstanbul, 1966, C. II, s. 606, (Al-i İmran, 3/49).

⁸⁹ Şükran Parlak, İnciller'de ve Kur'an-ı Kerim'de Hz.İsa İle İlgili Olağanüstü Haller, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2008, ss. 103.

⁹⁰ Matta 9:27-34; 20:29-35; Markos 10:46-52; 8:22-26; Luka 18:35-43.

kimi zaman dokunmadan sadece temiz olmalarını dileyerek iyileştirmiştir.⁹¹ İsa kör, sağır veya dilsiz insanları kalabalık bir yerde değil de تنها yerlerde iyileştirmeyi tercih etmiştir. O iyileştirdiği insanlara bunu başkalarına anlatmamalarını istemiş; ancak halk onun bu telkinlerine uymamıştır.⁹²

Matta İncili'nde iki kör İsa'dan kendilerine acımasını isteyerek onun peşinden giderler. İsa, onlara istediklerini yapabileceğine inanıp inanmadıklarını sorar. İki kör inandıklarını söyler ve İsa "İmanınıza göre olsun" diyerek iki körün gözlerine dokunur ve adamlar birden görmeye başlarlar. Adamlar daha İsa'nın yanından çıkmadan dilsiz bir cinliyi getirirler. İsa cini kovar ve adamın dili çözülür. Bu iki olayda da insanların şifa bulması imanlarıyla bağlantılandırılır.⁹³

İnciller'de İsa'nın kör, sağır ve dilsizleri iyileştirmesi ile ilgili anlatılan olaylarda bunların gerçekleştirilme şekilleri ve İsa'nın tedavi ettiği insanların sayısı konusunda açık ve net bir bilgi bulunmamaktadır. Bu bağlamda Matta İncili'nde iki kör adamın İsa'dan yardım istediği ve İsa'nın onların gözlerine dokunarak iyileştirdiği belirtilirken Markos ve Luka İncillerinde sadece bir körün İsa'dan yardım isteğinde bulunduğu ve İsa'nın da adama dokunmadan "İmanına göre olsun" diyerek iyileştirdiği anlatılır. Yine bu olayın nerede ve ne zaman gerçekleştiği hususunda açık ve net bir bilgi bulunmaz. Luka İncili'ne göre bu olay Eriha'ya giderken, Matta ve Markos İncillerinde ise Eriha'dan ayrılırken gerçekleşir. Her üç İncil'de de bu olağanüstü olayın gerçekleşmesinden önce İsa'dan yardım isteyen kişilerin İsa'nın yanındaki kalabalık tarafından azarlandığı, fakat İsa'nın durumu fark edip hasta insanlara özel ilgi göstererek onları yanına çağırıp şifa verdiği anlatılmaktadır.⁹⁴

Sadece Markos İncili'nde geçip diğer İnciller'de geçmeyen bir başka olağanüstü olay Beytsayda gerçekleşmiştir. İsa öğrencileriyle beraber Beytsayda şehrine geldiğinde kör bir adamı getirip ondan iyileştirmesi dileğinde bulunurlar. İsa adamı alıp köyün dışına götürür ve görmeyen gözlerine tükürerek ellerini üzerine koyar ve bu hareketini iki kez tekrarlar. Adamın gözleri açılır ve her şeyi açık seçik görmeye başlar.⁹⁵

---

⁹¹ Matta 8:1-5; Markos 1:40-45; Luka 5:12-17; 17:11-19.

⁹² Şükran Parlak, a.g.e., ss. 36-37.

⁹³ Matta 9:27-34.

⁹⁴ Matta 20:29-35; Markos 10:46-52; Luka 18:35-43.

⁹⁵ Markos 8:22-26.

Yuhanna İncili'nde anlatılan bir olayda ise, İsa yolda yürürken doğuştan kör olan ve dilencilik yapan bir adam görür. Bu kişi diğer İnciller'deki gibi bir şifa talebinde bulunmaz. İsa yere tükürür, tükürüğünden bir çamur yapar ve adamın gözlerine sürüp Şiloah havuzunda yıkanmasını söyler. Adam bu havuzda yıkandıktan sonra gözleri açılmış olarak geri döner.⁹⁶

e) Ölülere Diriltmesi

Kur'an-ı Kerim Hz. İsa'nın mucizeleri arasında ölülere diriltmesini de saymaktadır. Melekler Hz. Meryem'e Hz. İsa'yı müjdelediklerinde, onun peygamber olunca ölülere dirilteceğini bildirmişler⁹⁷ ve Hz. İsa peygamber olduktan sonra da olağanüstü bir şekilde Allah'ın izniyle ölülere diriltmiştir.⁹⁸ Kur'an-ı Kerim'de Hz. İsa'nın kimleri dirilttiğine ve bu diriltme mucizesinin ne şekilde gerçekleştirdiğine dair bir bilgi bulunmamaktadır. Tefsirlerde ve diğer İslami kaynaklarda Hz. İsa'nın ölülere diriltmesiyle ilgili çeşitli rivayetler yer almaktadır. Bu rivayetlerden birisine göre, Hz. İsa bir ölüyü diriltmek istediğinde iki rekât namaz kılar; ilk rekatta Tebâreke suresini, ikinci rekatta Secde suresini okur, namazı bitirince Allah'a şu yedi isimle dua ederdi: "Ya Kadîm, ya Hafî, ya Dâim, ya Ferd, ya Vitr, ya Ahad, ya Samed." Eğer daha zor bir durumla karşılaşır, "Ya Hayy, ya Kayyûm, ya Allah, ya Rahman, ya ze'l-celâli ve'l-ikrâm, ya nûre's-semâvâti ve'l-ard ve mâ beynehüma ve Rabbi'l-arşi'l-azim" diyerek dua ederdi.⁹⁹

Mukâtil b. Süleyman Hz. İsa'nın ölülere kabirden çıkardığını, yani kabirdeki ölülere dirilttiğini açıklamakta ve dirilenlerden birinin ismini Sâm İbn Nûh olarak vermektedir. İsa'nın dirilttiği bu şahıs, insanlarla konuşmuş ve sonra tekrar ölmüştür.¹⁰⁰ Hz. İsa bütün bu mucizeleri insanların gözleri önünde yapmıştır. Bu da Hz. İsa'nın bir nebî ve rasûl olarak Allah tarafından İsrailoğullarına gönderildiğinin alametidir. Allah'ın izniyle Sâm İbn Nûh b. Lemak'ı diriltmiştir.¹⁰¹

İsa'nın ölülere diriltmesi veya ölmek üzere olan hastaları iyileştirmesi ile ilgili mucizelerini anlatan olaylar İnciller'de farklı şekillerde anlatılır. Bununla birlikte İsa'nın

---

⁹⁶ Yuhanna 9:1-34.

⁹⁷ Âl-i İmran, 3/49.

⁹⁸ Maide, 5/110.

⁹⁹ İbn Kesîr, a.g.e., C. VI, ss. 2520-2521, (Maide, 5/110).

¹⁰⁰ Mukâtil b. Süleyman, a.g.e., C. II, s. 519. (Maide, 5/110).

¹⁰¹ Mukâtil b. Süleyman, a.g.e., C. I, ss. 265-266, (Âl-i İmran, 3/49).

ölüleri diriltmesiyle ilgili olağanüstü halleri Kanonik İnciller'in hepsinde görmek mümkündür.

Sinoptik İnciller'de bulunan, fakat Yuhanna İncili'nde yer almayan “Küçük bir kızın diriltmesi” hadisesinde, havra yöneticilerinden olan Yair adında bir adam, gelip İsa'nın ayaklarına kapanarak “Küçük kızım can çekişiyor, gelip ellerini onun üzerine koy da kızım kurtulsun, yaşasın” diyerek kızını iyileştirmesini ister. Markos ve Luka İncillerinde kızın henüz ölmediğini, ölmek üzere iken babasının İsa'dan yardım istediğini belirten ifadeler yer almakla birlikte, Matta İncili'nde adam İsa'nın önünde yere kapanarak “Kızım az önce öldü, ama sen gelip elini onun üzerine koyarsan, dirilecek” der. İsa adamın isteğini gerçekleştirmek için eve doğru giderken yolda büyük bir kalabalık da onlarla beraber gelir. İsa yolda kanaması olan bir kadını iyileştirir. İsa kadının iyileşmesiyle alakalı olarak kalabalığa konuşma yaparken havra yöneticisinin evinden adamlar gelir ve “Kızın öldü” derler. İsa bu söze aldırmadan havra yöneticisine korkmamasını ve iman etmesini söyler. Yair'in evine vardıklarında İsa, ağlayıp feryat eden gürültülü bir kalabalıkla karşılaşır. İçeri girerek onlara niçin ağladıklarını, çocuğun ölmediğini sadece uyuduğunu söyler. İsa'nın bu sözleri üzerine etrafında bulunan kalabalık, kızın öldüğünü bildikleri için onunla alay eder. İsa kalabalığı dışarı çıkararak çocuğun annesi, babası ve beraberinde getirdiği havarileri ile çocuğun bulunduğu odaya girer.¹⁰² Küçük kızın elinden tutarak “Kızım sana söylüyorum kalk” der. İsa'nın bu sözleri üzerine küçük kızın ruhu bedenine geri döner ve kız hemen ayağa kalkıp yürümeye başlar. İsa, “Bunu kimse bilmesin” diyerek onları sıkı sıkı uyarır ve kıza yemek vermelerini söyler.¹⁰³ Markos ve Luka İncillerinde kızın diriltmesi ile ilgili hadisenin anlatımı konusunda ortak ifadeler kullanılırken, Matta İncili olayı yüzeysel olarak nakleder ve İsa'nın kızın elinden tuttuğunu ve kız hemen ayağa kalktığını söylemekle yetinir.

İsa'nın ölülerini diriltmesi ile ilgili bir başka hadise ise, sadece Luka İncili'nde geçen “dul bir kadının oğlunun diriltmesi” olayıdır. İsa, Nain adındaki bir kentin girişinde dul annesinin tek oğlu olan bir adamın cenazesinin kaldırıldığını görür. İsa kadını görünce acır ve ona ağlamamasını söyler. Cenaze sedyesine dokunur ve “Delikanlı sana söylüyorum, kalk!” der. Ölen adam dirilir ve İsa'nın ölü adamı diriltmesinin ardından, cenazeyi

---

¹⁰² Matta 9:18–26; Markos 5:21–43; Luka 8:40–56.

¹⁰³ Markos 5:41–43; Luka 8:54–56.

kaldırmak için orada bulunan halk korkuya kapılır ve “Aramızda büyük bir peygamber ortaya çıktı, Tanrı halkının yardımına geldi” diyerek Tanrı’yı yüceltmeye başlarlar.¹⁰⁴

İsa’nın ölüleri diriltmesiyle ilgili Sinoptik İnciller’de bulunmayan sadece Yuhanna İncili’nde yer alan başka bir hadise ise, Lazar adında bir adamın öldükten birkaç gün sonra tekrar diriltmesidir. Beytanya köyünde hasta bulunan Lazar, İsa’ya güzel kokulu yağ sürüp saçlarıyla onun ayaklarını silen Meryem’in kardeşidir. Meryem ve kız kardeşi Marta İsa’ya “Rab, sevdiğin kişi hastadır” diye haber gönderirler. Bu üç kardeşi seven İsa, Lazar’ın hasta olduğunu duyunca bulunduğu yerde iki gün daha kaldıktan sonra öğrencilere “Dostumuz Lazar uyudu, onu uyandırmaya gidiyorum” diyerek Yahudiye’ye döner. Öğrenciler, İsa’nın olağan uykudan söz ettiğini sanırlar ve Lazar’ın öldüğünü anlamazlar. İsa Beytanya’ya geldiğinde Lazar’ın dört gündür mezarda olduğunu öğrenir. Meryem, kız kardeşi Marta ile Lazar’ın yasını tutmaktayken onların bu üzüntülü hallerini gören İsa çok üzülür. Lazar’ın ölümünden duyduğu acıyla yüreği sızlar ve ağlayarak kardeşlerine Lazar’ın mezarını görmek istediğini söyler. İsa, Meryem, Marta ve yanlarında bulunan Yahudilerle birlikte Lazar’ın mezarına doğru giderken, Yahudilerin, içlerinden, körü iyileştiren bu adamın Lazar’ın ölümünü önleyecek güce de sahip olabileceğini düşündüklerini görür. Lazar’ın cesedi bir mağaranın içindedir ve mağaranın ağzında bir taş bulunmaktadır. İsa, mağaranın ağzını açmak için bu taşı kaldırmalarını emreder. Bunun üzerine Marta, İsa’ya kardeşinin dört gün önce öldüğünü bu yüzden cesedinin artık kokmuş olabileceğini söyler. İsa, Marta’ya dönerek “Ben sana, iman edersen Tanrı’nın yüceliğini göreceksin demedim mi?” der. Bunun üzerine etraftakiler mağaranın önündeki taşı kaldırır. İsa gökyüzüne bakarak “Baba, beni işittiğin için sana şükrediyorum. Beni her zaman işittiğini biliyordum. Ama bunu çevrede duran halk için, beni senin gönderdiğine iman etsinler diye söyledim” der ve yüksek sesle “Lazar, dışarı çık” diye bağırır. Ölü, İsa’nın bu sözleri üzerine elleri ve ayakları sargılarla bağlı, yüzü bezle sarılmış olarak dışarı çıkar. İsa oradakilere “Onu çözün, bırakın gitsin” der.¹⁰⁵ İsa’nın bütün bu yaptıklarını gören Yahudilerin çoğu İsa’ya iman eder; ama içlerinden bazıları Ferisiler’e giderek İsa’nın yaptıklarını onlara bildirirler.

---

¹⁰⁴ Luka 7:11–18.

¹⁰⁵ Yuhanna 11:1–47.

f) Hz.İsa'nın Gelecekte (Gaybdan) Haber Vermesi :

Yüce Allah, Hz. İsa'ya iki tür gaybdan haber verme özelliği vermiştir. Bu gayblardan birincisi; Hz. İsa'nın görmediği halde insanların evlerinde neler yediklerini haber vermesi, ikincisi ise insanların evlerinde sakladıkları şeyleri bilmesidir. Bu husus Kur'an-ı Kerim'de şöyle anlatılmaktadır: "... Evlerinizde ne yiyor ve neleri biriktiriyorsanız size haber veririm."¹⁰⁶

Mukâtil b. Süleyman Hz.İsa Allah'ın izniyle Sâm İbn Nûh b. Lemak'ı diriltmesi üzerine etrafındakiler bu bir büyüdür demişler. Onlar Hz.İsa'nın doğru söylediğini bilebilecekleri bir mucize göstermesini istemişlerdir. Bunun üzerine İsa (a.s) onlara şöyle karşılık vermiş. Evlerinizde bulunan yemekleri ve ertesi güne neler ayırdığınızı haber versem, size bildirsem doğru söylediğimi kabul edecek misiniz? Diye sormuş. Onlar da evet dediken sonra Hz.İsa'da sırayla sen şunu şunu yedin diye içindekileri haber vermiş. Bunun üzerine Hz.İsa onlara, kendisinin Allah'ın rasûlu olduğunu tasdik edenler için, Allah'ın Hz.İsa aracılığıyla bildirdiği bu hususlarda iman edenler için bir alamet olduğu zikredilmiş.¹⁰⁷

Bugün elimizde mevcut bulunan İnciller'de Hz. İsa'nın gaybdan haber verdiği ifadeler rastlamaktayız. İnciller'de yer alan haber verme olayı o zaman zarfında, yakın gelecekte olacakların ve kıyamet alametleri de diyebileceğimiz sonun belirtilerinin bir bildirim şeklidir.¹⁰⁸ İnciller'de Kur'an-ı Kerim'dekine benzer bir gaybdan haber verme hadisesi yoktur.

İnciller'de sıkça zikredilen olağanüstü olaylardan bir tanesi de İsa'nın gelecekte olacak olayları, daha olmadan önce haber vermesi hadisesidir. Bu hadiselerden, İnciller'de en çok vurgulanan İsa'nın kendi ölümünü önceden haber vermesidir. Bu konuda İnciller'in hepsinde işlenen tema, İsa'nın çarmıha gerilmeden önce başına gelecek olayları bildiği, buna razı olduğu hatta buna hazır olduğu şeklindedir.

Sinoptik İnciller'de İsa'nın ölüp dirileceğini üç kez haber verdiği anlatılır. İsa, ilk olarak Filipus Sezariye'sine bağlı köyleri gezerken havarilerine kendisinin Kudüs'e gitmesi gerektiğini, ileri gelenler, baş kâhinler ve din bilginlerinin elinde çok acı

¹⁰⁶ Âl-i İmran, 3/49.

¹⁰⁷ Mukâtil b. Süleyman, a.g.e., C. I, ss. 265-266, (Âl-i İmran, 3/49).

¹⁰⁸ Matta 10:16-26, 16:21-29, 24:1-28, 36-44, 26:31-36; Markos 8:31-38, 13:1-25, 32-38, 14:27-31; Luka 9:22-27, 21:5-24, 22:31-34; Yuhanna 13:36-38, 12:20-36.

çekeceğini, öldürüleceğini ve üçüncü gün dirileceğini anlatarak ölümünü haber verir.¹⁰⁹ İkinci olarak; Celile’de havarileriyle bir araya geldiklerinde şöyle der: “İnsanoğlu, insanların eline teslim edilecek ve öldürülecek, ama öldükten üç gün sonra dirilecek.” Havariler bu sözlerden bir şey anlamazlar ve soru sormaktan korkarlar.¹¹⁰ Üçüncü olarak da İsa havarileri ile birlikte Yeruslüm’e giderken kendi başına gelecekleri anlatmaya başlar ve “Şimdi Yeruslüm’e gidiyoruz, İnsanoğlu baş kâhinlerin ve din bilginlerinin eline teslim edilecek. Onlar da onu ölüm cezasına çarptıracak ve öteki uluslara teslim edecekler. Onunla alay edecek, üzerine tükürecek ve onu kamçılıyıp öldürecekler. Ne var ki o, üç gün sonra dirilecek” der. Havariler, bu sözlerin anlamı onlardan gizlendiği için yine İsa’nın bu söylediklerinden hiçbir şey anlayamazlar.¹¹¹ Yuhanna İncili’nde İsa’nın öleceğini önceden bilmesi sembolik bir anlatımla ifade edilmiştir.¹¹²

İnciller’e göre nasıl öleceğini önceden bilen İsa, aynı zamanda daha önceden düşmanlarına ihbar edileceğini ve kendisini ihbar edecek kişiyi de bilmektedir. İnciller’e göre İsa havarileriyle birlikte yediği son akşam yemeğinde şöyle der: “Size, doğrusunu söyleyeyim sizden biri bana ihanet edecek”. Havariler telaşa kapılarak teker teker bu kişinin kendileri mi yoksa bir başkası mı olduğunu İsa’ya sorarlar. Matta ve Markos İncillerine göre İsa, onların sorularına karşılık olarak “Bana ihanet edecek olan, ekmeğini benimle birlikte sahana batırandır” der. İnciller’den sadece Matta İncili’nde ona ihanet edecek olan Yahuda, İsa’nın bu sözlerinin üzerine “Rab, yoksa beni mi demek istiyorsun” diye sorar. İsa da ona “söylediğin gibidir” karşılığını verir. Yuhanna İncili’nde ise İsa, havarilerin ihanet edecek olanın kim olduğu sorusuna “Lokmayı sahana batırıp kime verirsem odur” diye yanıt verir ve lokmayı batırıp Simun İşkariyot’un oğlu Yahuda’ya verir.¹¹³ İsa’nın geleceğe dair kehanetlerinden bir diğeri de onun sevgili öğrencisi Petrus’un kendisini üç kere inkâr edeceğini söylemesidir.¹¹⁴

Sinoptik İnciller’deki sıralamaya göre Kudüs tahrib edilerek, Hıristiyanlara çeşitli zulüm ve işkenceler yapılacak, sonra gökte ve yerde bir takım alametler zuhur edecek, en sonunda İsa bulutların arasından çıkıp yeryüzüne inecek ve krallığını tesis edecek, bütün

---

¹⁰⁹ Matta 16:21; Markos 8:31; Luka 9:22.

¹¹⁰ Matta 17:22–23; Markos: 9:30–32; Luka 9:43–45.

¹¹¹ Matta 20:17–20; Markos 10:32–34; Luka 18:31–34.

¹¹² Yuhanna 12:27–37.

¹¹³ Matta 16:20–25; Markos, 14:17–21; Luka, 22:21; Yuhanna 13:21.

¹¹⁴ Matta 26:34; Makos 14:27–31; Luka 22:31–34; Yuhanna 13:36–38.

bu dedikleri de o anda konuştuğu, hitap ettiği nesil bu dünyadan ayrılmadan önce olacaktır.¹¹⁵

İnciller’de İsa’nın yakın ve uzak gelecekte gerçekleşecek olayları haber vermesinin yanında günlük hayatta da gerçekleşecek bir takım olayları bildirdiğini görebilmekteyiz. Bu hadiselerden biri şöyledir: İsa havarileriyle birlikte Kudüs’e doğru giderken Zeytin Dağı’nın yamacındaki Beytfaci ile Beytanya denilen bir bölgeye yaklaştıklarında İsa, iki öğrencisini “Karşıdaki köye gidin, köye girince üzerine daha hiç kimsenin binmediği, bağlı duran bir sığa bulacaksınız. Onu çözüp bana getirin” diyerek kendinden önce gönderir. Öğrenciler köye ulaştıklarında her şeyi İsa’nın kendilerine anlattığı gibi bulurlar.¹¹⁶ Sinoptik İnciller’den Matta İncili’nde diğer iki İncilden farklı olarak bir dişi eşek ve sığıyı getirmelerini havarilerinden ister. Sinoptik İnciller’de yer alan bu hadise Yuhanna İncili’nde bulunmamaktadır. Diğer bir hadise de İsa’nın havarileriyle birlikte yedikleri Fısıh yemeğinin yeneceği evi görmeden önce tarif etmesi olayıdır. Markos ve Luka İncillerine göre İsa’ya havarileri, Fısıh yemeğini hazırlamak için nereye gitmeleri gerektiğini sorarlar. İsa iki öğrenciyi önden göndererek “Kente gidin, orada su testisi taşıyan bir adam karşınıza çıkacak onu izleyin ve adamın gideceği evin sahibine öğretmen öğrencilerimle birlikte Fısıh yemeğini yiyeceğim konuk odası nerede? diye soruyor deyin. Ev sahibi size üst katta döşenmiş, hazır büyük bir oda gösterecek. Orada bizim için hazırlık yapın” der. Öğrencileri yola çıkıp kente gittiklerinde her şeyi İsa’nın kendilerine söylediği gibi bulurlar ve hazırlığa başlarlar.¹¹⁷ Bu hadise Matta İncili’nde daha yüzeysel bir şekilde anlatılmaktadır.¹¹⁸ Yuhanna İncil’inde ise böyle bir hadiseden bahsedilmemektedir.

5. Kur’an’da Olmayıp Sadece İnciller’de Geçen Mucizeler

a) İsa’nın Suyu Şaraba Dönüştürmesi

İsa’nın bir düğünde “suyu şaraba dönüştürmesi” sadece Yuhanna İncili’nde anlatılmaktadır. Yuhanna İncili’nde İsa’nın gerçekleştirdiği ilk mucizesi olarak belirtilen bu hadise Celile’nin Kana köyünde meydana gelmiştir. İsa ve öğrencileri Kana köyünde bir düğüne davet edilirler. İsa’nın annesi Meryem de oradadır. Düğünde şarabın bitmesi

---

¹¹⁵ Matta 14:1–28; Markos 13:1–31; Luka 21:5–33.

¹¹⁶ Matta 21:2-3; Markos, 11:1-3; Luka 19:28-33.

¹¹⁷ Markos 14:12–17; Luka 22:7–14.

¹¹⁸ Bkz. Matta 26:17–19.

üzerine İsa'nın annesi ona şaraplarının kalmadığını söyler. İsa “Anne, benden ne istiyorsun? Benim saatim daha gelmedi” der.¹¹⁹ Meryem, düğünde hizmet edenlere İsa ne derse onu yapmalarını söyler. Bunun üzerine İsa, Yahudilerin geleneksel temizliği için oraya konmuş olan her biri seksen ile yüz yirmi litre alan altı taş küpün suyla doldurulmasını, doldurulduktan sonra da şölen başkanına ikram edilmesini söyler. Şölen başkanı şaraba dönüşmüş olan suyu tadınca çok beğenir ve damadı çağırıp, “Herkes önce iyi şarabı, çok içtikten sonra da kötüsünü sunar, ama sen iyi şarabı şimdiye dek saklamışsın” diyerek beğenisini dile getirir.¹²⁰

Yuhanna İncili'nde bu mucizenin nasıl gerçekleştiği konusunda açık ve net bir bilgi bulunmamaktadır. İsa, sadece küplerin suyla doldurulmasını emreder ve sular en iyi türden şaraba dönüşür. İsa'nın suyu şaraba dönüştürmesi literatürde Kana mucizesi olarak adlandırılmaktadır. Diğer İnciller'de bulunmaması ve sembolik havası ile bu hadise, Yuhanna'nın temsili bir anlatımı şeklinde de yorumlanmaktadır.¹²¹

b) İsa'nın Tabiattaki Olağan Düzene Müdahale Etmesi

İnciller'de İsa'nın denizlere, kabaran dalgalara, fırtına koparan rüzgârlara, bitkilere hükmünün geçtiğini gösteren birbirinden farklı anlatımlar yer almaktadır. Meselâ, İsa bir gün havarileriyle birlikte bir kayığa binerek gölün karşı yakasına geçmek üzere yola çıkar. Kıyıdan uzaklaştıklarında İsa, geminin kış tarafında bir yastığa yaslanarak uykuya dalar. Markos İncili'ne göre onlarla birlikte başka kayıklar da bulunmaktadır. O sırada denizde büyük bir fırtına kopar ve dalgalar o kadar kabarır ki tekne suyla dolmaya başlar. Havariler korkuya kapılıp büyük bir telaşla İsa'yı uyandırır. Havarilerin İsa'yı tam olarak ne diyerek uyandırdığı konusunda Sinoptik İnciller'de farklı ifadeler bulunmaktadır. Matta İncili'ne göre Havariler “Ya, Rab kurtar bizi, yoksa öleceğiz” derlerken, Markos İncili'ne göre “Öğretmenimiz, öleceğiz! Hiç aldırılmıyorsun” diye yakınır. Luka İncili'nde ise “Üstat, üstat helak oluyoruz” derler. Her üç İncil'de de İsa kalkıp rüzgârı ve kabaran dalgaları azarlar. İsa'nın bu sözleri üzerine fırtına diner ve deniz sakinleşir. Matta ve Luka

---

¹¹⁹ Annesinin şarap kalmadığını ifade etmesinin ardından, İsa'nın, vaktinin henüz gelmediğini söylemesi, şarabın kanın sembolü olması nedeniyle, İsa'nın başına gelecekleri ima ettiği ileri sürülmektedir. İsa'nın Meryem'e cevabında genellikle bir azar havası bulunduğu kabul edilir. Teologlar, belirledikleri bu noktayı Meryem'in henüz oğlunun hizmetini anlamadığı, İsa'nın ana-oğul bağıntısını kaldırdığı vb. tarzlarda yorumlamışlardır.(Bkz. Tümer, a.g.e., s. 112).

¹²⁰ Yuhanna 2:1-12.

¹²¹ Tümer, a.g.e., ss. 112-113.

İncillerinde İsa'nın rüzgâra ne söylediği belirtilmezken Markos İncili'nde İsa'nın rüzgarı "Sus, sakin ol!" diyerek azarladığı açıklanmaktadır. İsa dalgaları ve rüzgârı azarladıktan sonra "Kıt imanlılar, imanınız nerede" diyerek havarilere de kızar. Havariler büyük bir korku içinde "Bu adam kim ki rüzgâr da, su da onun sözünü dinliyor" diyerek birbirlerine şaşkınlık içinde bakarlar.¹²²

İsa'nın tabiatın olağan düzenine müdahalesiyle ilgili bir diğer olay, onun su üzerinde yürümesidir. Bu hadise, Luka İncili hariç diğer İnciller'de bulunmakla birlikte farklı anlatımlara sahiptir. İsa, beş bin kişiden fazla bir kalabalığı az bir yiyecekla olağanüstü bir şekilde doyurduktan sonra havarilerine tekneye binip kendisinden önce karşı yakaya geçmelerini söyler. Havariler Markos İncili'ne göre Beytsayda'ya, Yuhanna İncili'ne göre Kefernahum'a doğru yol alırlar. İsa, halkı evlerine gönderdikten sonra dua etmek için tek başına bir dağa çıkar. Akşam olunca kıyıda bir hayli uzaklaşan tekne, şiddetle esen rüzgârın oluşturduğu dalgalarla boğuşmaya başlar. Yalnız başına karada kalan İsa, şakirtlerinin kürek çekmekte çok zorlandıklarını görür. Sabaha karşı İsa, gölün üstünde yürüyerek tekneye yaklaşır. Teknedekiler kendilerine doğru gelen şeyin hayalet olduğunu sanarak korkuya kapılırlar ve bağırmağa başlarlar. Havarilerinin dehşete kapılmış hallerini gören İsa "Cesur olun, benim, korkmayın." diye seslenerek onlara kendini tanıtır. Matta İncili'ne göre teknede bulunan havarilerden biri olan Petrus, İsa'ya "Rab, eğer sen isen, buyruk ver, suyun üstünde yürüyerek sana geleyim" der. İsa, Petrus'a kendisine doğru gelmesini söyler. Petrus, tekneden inip suyun üstünde yürüyerek İsa'ya yaklaşır. Ama rüzgârın ne kadar güçlü estiğini görünce aniden suya batmaya başlar. "Rab, kurtar beni" diye bağırarak İsa'dan kendisini kurtarmasını ister. İsa, Petrus'a elini uzatıp onun sudan çıkmasına yardımcı olur ve ona imanından kuşkuya düştüğü için batmaya başladığını söyler. Birlikte tekneye bindikten sonra rüzgar diner.¹²³ Markos ve Yuhanna İncillerinde Petrus'un su üstünde yürütülmesinden bahsedilmez. Ayrıca, Yuhanna İncili'nde İsa'nın tekneye binip binmediği noktasında açık bir ifade yer almazken teknedekilerin onu tekneye bindirmek istedikleri ve o anda teknenin kıyıya ulaştığı anlatılır.¹²⁴

---

¹²² Matta 8:23-27; Markos 4:35-41; Luka 8:22-25.

¹²³ Matta 14:22-33.

¹²⁴ Markos 6:45-51; Yuhanna 6:15-21.

Ertesi gün gölün karşı yakasında kalan halk İsa'nın havarileriyle birlikte gitmediğini bildiklerinden İsa'yı gölün diğer yakasında görünce şaşkınlıklarını gizleyemeyip "Rab, buraya ne zaman geldin" diyerek sorarlar Markos İncili'nde ise teknede bulunanlar daha önce şahit oldukları ekmekle ilgili mucizeden dolayı hala şaşkınlık içerisindeyken, bir de İsa'nın su üstünde yürümesi onları daha çok şaşırtır. Matta İncili'nde İsa'nın su üzerinde yürümesini gören teknedekilerin "Sen Tanrı'nın Oğlusun" diyerek ona taptıklarından bahsedilmektedir.¹²⁵

Luka İncili'nde geçen başka bir hadisede İsa, Genezar gölü kıyısında iki balıkçı teknesi görür ve balıkçı Simun'a ait olan tekneye binerek kıyıdan biraz açılmasını rica eder ve teknenin içinden halka vaaz eder. Konuşmasını bitirince Simun'a "Derin sulara açılın, balık tutmak için ağlarınızı atın" der. Simun İsa'ya, bütün gece çabalayıp hiç bir şey tutamadıklarını, yine de onun sözünü dinleyerek ağları atacağını söyler. Bunu yapınca o kadar çok balık yakalarlar ki ağlar bu çokluktan yırtılmaya başlar. Diğer teknedeki ortaklarından yardım isterler ve her iki tekne de neredeyse batacak kadar balıkla dolar. Simun ve yanındakiler tutmuş oldukları balıkların çokluğuna şaşırıp kalırlar ve İsa Simun'a "Korkma, bundan böyle balık yerine insan tutacaksın" der. Bu olay üzerine Simun, Yakup ve Yuhanna tekneleri karaya çekerler ve her şeyi bırakıp İsa'nın ardından giderler.¹²⁶

İncillerde İsa'nın denizlere, dalgalara, rüzgârlara olduğu gibi ağaçlara da hükümünün geçtiği olağanüstü hadiselerden bahsedilmektedir. Yalnızca Matta ve Markos İncillerinde geçen bir hadiseye göre; İsa havariyle birlikte Yeruşalim'e doğru giderken yolda acıkir. Yol kenarında gördüğü bir incir ağacına yaklaşan İsa, ağaçta yapraktan başka bir şey bulamayınca ağaca "Artık sonsuza dek kimse senden meyve yiyemesin!" diyerek ağacı lanetler. Matta İncili'ne göre incir ağacı anında kurur. Markos İncili'ne göre ise ertesi sabah ağacın yanından geçerlerken, onun kökten kurumuş olduğunu görürler.¹²⁷

c) İsa'nın Suretinin Değişmesi, Akıllardan Geçenleri Bilmesi ve Görünmez Olması

Sinoptik İnciller'de İsa'ya atfedilen olağanüstü hallerin bir diğeri de, onun "suretinin değişmesi" olayıdır. İsa, bir gün yanına Petrus, Yakup ve Yuhanna'yı alarak dua

¹²⁵ Matta 14:33; Markos 6:51; Yuhanna 6:22-26.

¹²⁶ Luka 5:1-12; Matta 4:18-22; Markos 1:16-20.

¹²⁷ Matta 21:18-19; Markos 11:12-14, 20.

etmek üzere dağa çıkar. İsa, dua ederken öğrencilerin gözleri önünde kendi görünümünü değiştirir. İsa'nın yüzü güneş gibi parlayıp, giysileri ışık gibi bembeyaz olur. O sırada İsa'nın öğrencilerine Musa ve İlyas görünür; öğrenciler Musa ile İlyas'ın İsa ile konuşmasına şahit olurlar. Matta ve Markos İncillerinde konuştukları konunun ne olduğu hakkında bir bilgi bulunmazken Luka İncili'nde, İsa'nın yakında Yerusolim'de gerçekleşecek olan ölümünü konuştuklarından bahsedilir. İsa; Musa ve İlyas'la konuşurken araya Petrus girer ve İsa ile konuşmaya başlar: “Rab, burada bulunmamız ne iyi oldu! İstersen burada üç çardak kurayım; biri sana, biri Musa'ya, biri de İlyas'a” der. Tam bu sırada üstlerine parlak bir bulut gelerek onları gölgeler ve bulutun içinden bir ses, “Sevgili oğlum budur. Ondan hoşnudum, onu dinleyin” diyerek onlara hitap eder. Öğrenciler bu sesi duyunca dehşet içinde yüzüstü yere kapanırlar. İsa yanlarına gelerek onlara dokunur ve korkmamalarını söyler. Başlarını kaldırdıklarında İsa'dan başka kimseyi görmezler ve hep beraber dağdan inerlerken, İsa “İnsanoğlu dirilmeden önce gördüklerinizi kimseye söylemeyin” diyerek onlara uyarıda bulunur.¹²⁸

İnciller'in pek çok yerinde İsa'nın olağanüstü haller göstermesi veya vaazı esnasında etraftakilerin akıllarından ne geçirdiklerini bilmesinden bahsedilir. İsa, “Aranızda söylenmeyin, aklınızdan neler geçiriyorsunuz?” gibi ifadelerle etrafındakilerin ne düşündüklerini sezerek onlara misallerle cevap verir.¹²⁹

İsa ayrıca düşmanlarının kendisine kurduğu tuzakları sezerek onların oyunlarını boşa çıkarır: İsa'nın varlığından rahatsız olan bir grup din adamı, İsa'yı söyleyeceği bir sözle tuzağa düşürmek ve böylelikle onu valinin yetki ve yargısına teslim etmek için İsa'ya kendilerine dürüst süsü veren muhbirler gönderir. Muhbirler İsa'ya “Öğretmenimiz, senin doğru olanı söyleyip öğrettiğini, insanlar arasında ayırım yapmaksızın Tanrı yolunu dürüstçe öğrettiğini biliyoruz. Sezar'a vergi vermemiz Kutsal yasaya uygun mu, değil mi?” diye sorarlar. Onların hilesini anlayan İsa onlardan bir dinar isteyerek üzerindeki resmin kime ait olduğunu sorar ve muhbirler de resmin Sezar'a ait olduğunu söylerler. Bunun üzerine İsa “Öyleyse Sezar'ın hakkını Sezar'a, Tanrı'nın hakkını Tanrı'ya verin” diyerek onların tuzağına düşmez.¹³⁰

---

¹²⁸ Matta 17:1–13; Markos 9:2–10; Luka 9:28–36.

¹²⁹ Markos 2:8; Luka 5:22, 6:6; Yuhanna 6:16, 41.

¹³⁰ Matta 22:15–22; Markos 12:13–17; Luka 20:20–26.

Luka ve Yuhanna İncillerinde İsa'nın kendisine zarar vermek isteyen insanların arasından kaybolarak gittiğinden bahsedilir. İsa'nın havrada söylediği sözlere öfkelenen bir grup, İsa'yı, kentin dışına kovarak uçurumdan aşağı atmak için kentin kurulduğu tepenin yamacına götürürler. Ama İsa onların arasından geçerek (muhtemelen görünmez olarak) oradan uzaklaşır. Başka bir olayda mabette İsa'yı söylediklerinden dolayı taşlamak isteyen bir grup Yahudi'nin yerden taşları alıp kaldırdıkları esnada İsa gizlenip oradan ayrılmıştır.¹³¹

d) İsa'nın Cinlere ve Murdar Ruhlara Tutsak Olanları İyileştirmesi

İnciller'de İsa'nın cinlere ve murdar (kötü) ruhlara tutsak olanları iyileştirmesiyle ilgili birbirinden farklı olaylar anlatılmakla beraber, aynı olaylardaki yer, kişi ve diyaloglar arasında da birtakım farklılıklar göze çarpmaktadır.

Sinoptik İnciller'de İsa'nın kötü ruhlara tutsak olmuş insanları iyileştirirken bunu nasıl yaptığının dair açık ve net ifadeler bulunmamaktadır. İnciller'deki bir anlatıma göre İsa, kötü ruhları azarlar ve esir aldıkları bedeni terk etmelerini isteyerek onları kovar; böylece hasta şifa bulur. O dönemlerde Yahudi toplumunda cine tutulmuş insan sayısı azımsanmayacak derecede çoktur. İsa kimsenin güç yetiremediği bu hastalığı tek bir sözle iyi ederek¹³² doğru söylediğini ve kendisini gönderen zatın gücünü ifşa eden bir mucize göstermiş olur. Ayrıca, Sinoptik İnciller'de İsa'nın bu cinleri ve kötü ruhları kovma yetkisini havarilere bahsettiği anlatılmaktadır. İsa gibi, Havariler de iman gücüyle cinleri kovmuşlar, hastaları iyi ederek harikalar göstermişlerdir.¹³³

Sinoptik İnciller'de İsa'nın gittiği yerlerde pek çok cinlinin kendisine getirildiği anlatılmaktadır. İnsanlara musallat olan cinler, İsa'yı görünce, "Sen Tanrının Oğlu Mesih'sin." diyerek bağrışıp kaçmışlar ve böylece insanların rahatsızlıkları sona ermiştir.¹³⁴ Markos ve Luka İncillerinde anlatıldığına göre, İsa'nın Kefernahum'da bulunduğu bir sebt (Şabat) günü, ders esnasında içinde kötü ruh bulunan cine tutulmuş bir adam havraya gelir ve bağırarak kendilerinden ne istediğini, onları mahvetmek için mi geldiğini İsa'ya sorar. Bunun üzerine İsa kötü ruhu azarlayarak adamdan çıkmasını emreder. Kötü ruh adamı sarsarak büyük bir çığlık atar ve adamın içinden çıkar. Luka

¹³¹ Luka 4:28; Yuhanna 8:59.

¹³² Matta 8:16.

¹³³ Matta 10:8; Markos 6:13; Luka 9:1.

¹³⁴ Matta 8:29; Markos 1:32; Luka 4:41.

İncili’nde bu olay esnasında kötü ruhun adamı sarsarken yere yıktığı, fakat ona hiçbir zarar vermeden çıktığı anlatılmaktadır. Etraftaki herkes İsa’nın ruhlara bile buyruk verecek yetkide bulunmasına şaşırılmış ve gördükleri bu olayı etraflarına duyurmuşlardır.¹³⁵ Ancak, bu hadise Matta İncili’nde yer almamaktadır.

İnciller’da anlatılan başka bir olayda, İsa, Kefernahum’dan ayrılır ve Matta İncili’ne göre Gadaralılar’ın; Markos ve Luka İncillerine göre ise Gerasalılar’ın memleketine gider. İsa bölgeye gelir gelmez, mezarlık mağaralarında yaşayan, cine tutuldukları için kendilerine ve başkalarına zarar veren ve zincirlerle bile zapt edilemeyen iki adam¹³⁶ İsa’yı uzaktan görünce koşarak onun yanına gelir ve önünde yere kapanarak cinlerin yönlendirmesiyle “Ey Tanrı’nın Oğlu! Tanrı hakkı için yalvarınız bize işkence etme!” diye bağırlar. Cinler İsa’ya kendilerini dipsiz derinliklere göndermemesi için yalvarır ve ele geçirmiş oldukları kişiyi terk ederek dağın yamacındaki domuz sürüsüne gitmelerine izin vermesini isterler. İsa’nın izin vermesinin üzerine domuzların içine giren cinler, dik yamaçtan koşarak aşağıya, göle atarlar ve gölde boğularak ölürlür. Matta ve Luka İncillerinde domuzların sayısı bildirilmezken, Markos İncili’ne göre domuzlar yaklaşık iki bin civarındadır. Domuzları güden çobanlar, olup biteni görünce kaçarlar; kentlerde ve köylerde bu olayın haberini yayarlar. Halk olup biteni görmek için İsa’nın yanına geldiğinde cinden kurtulan adamın, akli başına gelmiş olarak İsa’nın yanında oturduğunu görürler. Cinden kurtulan adam İsa’yla beraber gitmek isterse de, İsa buna izin vermez ve ailesinin yanına gitmesini söyler. Ayrıca Tanrı’nın ona merhamet ettiğini etrafına anlatmasını ister.¹³⁷ İsa’nın pek çok hastayı iyileştirdikten sonra şifa bulan kimselere gördüklerini hiç kimseye anlatmamalarını tembih ederken bu adamdan özellikle bu olayı anlatmasını istemesi şaşırtıcıdır.

İsa’nın kötü ruhlara tutsak olan hastaları iyileştirdiğine dair diğer bir olay da sadece Matta ve Markos İncillerinde geçen “Kenanlı kadının imanı” hadisesidir. Tebliğ için Sur ve Sayda bölgesine geçen İsa’nın yanına, kızı kötü ruha tutsak olmuş olan bir kadın gelip ayaklarına kapanır ve feryat ederek kızından cinleri uzaklaştırmasını ister. İsa kadına Yahudi ırkından olmadığı için hiçbir yanıt vermez; fakat kadın dileğini yineleyerek ısrar eder. İsa “Ben yalnız İsrail evinin kaybolmuş koyunlarına gönderildim.” diyerek kadının

¹³⁵ Markos 1:21–29; Luka 4:31–38.

¹³⁶ Matta İncili’ne göre adı belli olmayan iki adam; Markos ve Luka İncillerine göre adı “Tümen” olan bir adam.

¹³⁷ Matta 8:28–34; Markos: 5/1–20; Luka 8:26–39.

bu isteğini reddeder. İsa bu sözü Tanrı'nın vaatlerini öncelikle İsrailoğullarına duyurmakla görevli olduğu için söyler. Ancak umutsuzluğa kapılmayan kadın dileğini yineler. Bunun üzerine İsa kadına dönüp “Bırak önce çocuklar doysun, onların ekmeğini alıp köpeklere atmak iyi değildir.” der. Kadın büyük bir alçak gönüllülikle “Haklısın ya Rab, ama köpekler de sofranın altında çocukların ekmeklerinin kırıntılarını yer.” diyerek cevap verir. Kadının imanının büyüklüğünü gören İsa, kadına “Dilediğin gibi olsun.” der ve kadının kızı o saatte iyileşir.¹³⁸ Bu olayda görüldüğü üzere İsa kötü ruh ve cinlere tutsak olan insanları onları hiç görmeden dahi iyileştirebilmektedir.

Sinoptik İnciller'de detaylı olarak anlatılmasına rağmen, Yuhanna İncili'nde cinler ve kötü ruhlara tutsak olan insanların iyileştirilmesine dair herhangi bir olay yer almamaktadır.

e) İsa'nın Cüzzamlıları Temiz Kılması

İsa'nın cüzzamlı insanları iyileştirmesine ilişkin olaylar Matta, Markos ve Luka İncillerinde hemen hemen aynı şekilde anlatılır. Yuhanna İncili'nde ise bu tür bir olaydan bahseden herhangi bir ifadeye rastlanmamaktadır.

Sinoptik İnciller'de anlatılan bir olayda, İsa kentlerden birindeyken, her yanını cüzzam kaplamış bir adam yanına gelip yüzüstü kapanarak “Rab, İstersen beni temiz kılabilirsin” der. İsa elini uzatıp adama dokunur ve “İsterim temiz ol” der. İsa'nın bu isteğiyle birlikte cüzzamlı adam anında hastalığından kurtulur. İsa, hastalıktan kurtardığı bu adama kâhine görünmesini, bu olaydan kimseye bahsetmemesini, hastalığından temizlendiğini herkese kanıtlamak için Musa'nın buyurduğu sunuları sunmasını tembih eder ve adam yanından ayrılır. Cüzzamından arınan bu adam her hastalığından kurtulmanın yaptığı gibi bu olağanüstü olayı etrafına anlatır ve kalabalık halk toplulukları İsa'yı dinlemek ve hastalıklarından kurtulmak için akın akın İsa'ya gelir.¹³⁹ Bu olayın anlatıldığı ifadelerde olayın geçtiği yer ve iyileşen şahsın kimliği açık olarak bildirilmemiştir.

Cüzzamlıların iyileştirilmesine dair diğer bir hadise ise, Sinoptik İnciller'den sadece Luka İncili'nde anlatılan on cüzzamlının hastalıklarından kurtulmasıdır. İsa, Kudüs'e doğru giderken Samiriye ile Celile arasındaki sınır bölgesinde bulunan bir köye girer. Orada on tane cüzzamlı İsa'yı karşılar ve ondan kendilerini iyileştirmesi isteğinde

¹³⁸ Matta 15:21-28; Markos 7:24-30.

¹³⁹ Matta 8:1-5; Markos 1:40-45; Luka 5:12-17.

bulunurlar. İsa, onlara kâhinlere görünmelerini söyler. Yolda gidiyorlarken cüzzamdan temizlendiklerini fark edenlerden birisi tekrar İsa'ya döner ve Tanrı'yı yücelterek onun ayaklarına kapanıp teşekkür eder. İsa, adama diğer dokuz kişinin nerede olduğunu sorar ve iyileşen adama imanının kendisini kurtardığını söyler.¹⁴⁰ Bu olayda da iyileşen kişilerin kimliği ve nereye gittikleri açıklanmamakta; sadece iyileşen kişinin Samiriyeli olduğundan bahsedilmektedir. Ayrıca, bu hadisede İsa hastalara dokunmamış, sadece hastanın iman gücünün şifa vesilesi olduğunu vurgulamıştır.

f) İsa'nın Felçli Hastaları ve Kötürüm Olanları İyileştirmesi

İnciller'de İsa'nın felçli ve kötürüm hastaları olağanüstü bir şekilde iyileştirmesine dair farklı olaylardan bahsedilmektedir. İnciller'de insanların imanlarının hastalıklardan kurtuluş vesilesi olduğuna ilişkin ifadeler bulunmakla birlikte, İsa, sakat, kötürüm ve felçlilere dokunarak veya dokunmadan ayağa kalkmasını emrederek şifalar dağıtmıştır. İsa'nın olağanüstü bir şekilde şifa dağıtmasını anlatan olaylardan ilki Matta ve Luka İncillerinde geçen “yüzbaşının imanı” hadisesidir. Olayın anlatımı noktasında bu iki İncil arasında birtakım farklılar göze çarpmaktadır. Matta İncili'ne göre İsa, Kefernahum şehrine gittiğinde yanına bir yüzbaşı gelerek hizmetçisinin felç olduğunu ve korkunç acılar çektiğini söyler. İsa gelip adamı iyileştireceğini söyler. Yüzbaşı İsa'ya “Ya Rab, evime girmene layık değilim yeter ki bir söz söyle uşağım iyileşsin” der. İsa yüzbaşının imanına hayran kalır ve yüzbaşıya “Git inandığın gibi olsun” der ve hizmetçi o anda iyileşir.¹⁴¹ Luka İncili'ne göre ise, İsa Kefernahum'a geldiğinde hizmetçisi hasta olan yüzbaşı, gelip kölesini iyileştirmesini rica etmek üzere ona Yahudilerin bazı ileri gelenlerini yollar. İsa, gelenlerle birlikte yüzbaşının evine doğru yola çıktığında yüzbaşı bazı dostlarını yollayarak “Rab, zahmet etme. Ben layık değilim ki çatımın altına giresin. Nitekim senin yanına gelmeye de kendimi layık görmedim. Sen yeter ki bir söz söyle, uşağım iyileşir.” İsa bu sözleri duyunca adamın imanına hayran kalır ve İsrail'de bile bu kadar büyük bir iman görmediğini dile getirir. Gönderilenler eve döndükleri zaman hizmetçiyi iyileşmiş bulurlar.¹⁴²

İnciller'de yer alan diğer bir hadise ise yine Kefernahum kentinde geçmektedir. İsa'nın birtakım olağanüstülükler gerçekleştirdiğini duyan halk onun evine akın eder. İsa

¹⁴⁰ Luka 17:11–19.

¹⁴¹ Matta 8:5–13.

¹⁴² Luka 7:1-10.

din bilginleri ve halktan oluşan kalabalığa vaaz ederken kalabalıktan dolayı içeriye giremeyen birkaç kişi -Markos İncili'ne göre dört kişi- şilte üzerinde taşıdıkları felçli bir hastayı İsa'nın bulunduğu evin damına çıkarırlar ve kiremitleri kaldırarak şilteyle birlikte hastayı İsa'nın önüne indirirler. Felçli adamın iyileştirilmesi için uğraşan adamların gayretlerinden ve imanlarından dolayı hoşnut olan İsa adama günahlarının bağışlandığını söyler. İsa'nın etrafındaki din bilginleri günahların yalnızca Tanrı tarafından bağışlanacağını, başkasının bağışlamaya kalkmasının küfür olacağını düşünürler. İsa onların akıllarından geçeni okur ve kalabalığa "Aklinızdan neden böyle şeyler geçiriyorsunuz, günahları bağışlamak mı zor, kalk yürü demek mi? Ne var ki İnsanoğlu'nun yeryüzünde bağışlama yetkisinin olduğunu bilirsiniz" der ve adama yatağını toplayıp kalkmasını ve eve gitmesini söyler. Felçli adam herkesin gözü önünde iyileşip hemen ayağa kalkar ve evine döner.¹⁴³ Bunu gören halk ise korkuya kapılarak insana böyle bir yetki veren Tanrı'yı yüceltmeye başlar. Markos ve Luka İncillerinde felçlinin evin damından içeri sokulduğu ifade edilirken, aynı olayı anlatan Matta İncili'nde bu tür bir ifade bulunmaz. Yuhanna İncili ise, Sinoptik İnciller'de anlatılan bu hadiseye yer vermez.

Sinoptik İnciller'de bulunmakla beraber Yuhanna İncili'nde geçmeyen diğer bir hadisede İsa bir sebt günü havrada vaaz verirken eli sakat bir adam görür. İsa'yı suçlamak için fırsat kollayan din adamları onun dinlenme ve ibadet günü olan sebtte hastaları iyileştirip iyileştirmeyeceğini gözlemlerken İsa onların akıllarından geçeni bilir. Eli sakat olan adama kalkıp öne çıkmasını söyler ve etrafındakilere "Kutsal yasaya göre sebt günü iyilik yapmak mı doğru, kötülük yapmak mı? Can kurtarmak mı doğru öldürmek mi?" diye sorar. Sonra eli sakat olan adama döner ve elini uzatmasını ister. Adam elini uzatır ve eli sapaşğlam oluverir. Markos ve Luka İncillerinde olay bu şekilde anlatılırken, Matta İncili'ne göre soruyu İsa sormaz, din adamları sorar ve İsa bir benzetmeyle onların sorularına cevap verip adamı iyileştirir.¹⁴⁴

Sinoptik İnciller'den sadece Luka İncili'nde anlatılan diğer bir olayda ise İsa'nın felçli, beli iki büklüm olmuş bir kadını sebt günü iyileştirmesi anlatılır. İsa havradayken on sekiz yıldır içinde hastalık ruhu bulunan, beli iki büklüm olmuş olan kadını görünce yanına çağırır ve elini kadının üzerine koyarak kadına hastalığından kurtulduğunu söyler. Kadın

---

¹⁴³ Matta 9:1-8; Markos 2:1-12; Luka 5:17-26.

¹⁴⁴ Matta 12:9-14; Markos 3:1-6; Luka 6:6-12.

hemen doğrulur ve Tanrı'yı yüceltmeye başlar.¹⁴⁵ İsa'nın bir sebt günü hastayı iyileştirmesinden dolayı etrafındakiler onu eleştirmeye başlar. İsa: "Sizi ikiyüzlüler! Her biriniz Şabat günü kendi öküzünü ya da eşeğini yemlikten çözüp suya götürmez mi? Buna göre, Şeytan'ın on sekiz yıldır bağlı tuttuğu, İbrahim'in bir kızı olan bu kadının da Şabat günü bu bağdan çözülmesi gerekmez miydi?" der ve yaptığı konuşmasıyla onların düşüncelerinde haksız olduklarını anlamalarını sağlar.¹⁴⁶

İsa'nın sebt gününde şifa dağıtmasıyla ilgili olarak sadece Yuhanna İncili'nde anlatılan ve Kudüs'te meydana gelen olayda İsa, Beytesta denilen bir havuzun etrafında kör, kötürüm ve felçli hastalardan oluşan bir kalabalığı havuzun kenarında yatarken bulur. Bu kalabalık hasta grubu, havuzun çalkalanmasını beklemektedir. Bu bekleyişin sebebi, Rabb'in bir meleğinin zaman zaman havuzun içine inip suyu çalkaladığına ve suyun çalkalanmasından sonra havuza ilk girenin tutulduğu herhangi bir hastalıktan kurtulacağına olan inançtır. İsa, bu havuzun yanında otuz sekiz yıldır hasta olan bir adam görür. Kendisini tek başına havuza atabilecek gücü olmadığı için havuzun her çalkalanışını kaçıran bu adamın durumuna acıyan İsa, adama "Kalk ve şiltene topla" der. İsa'nın bu sözünün üzerine felçli adam hastalığından kurtulmuş olarak ayağa kalkar ve yürümeye başlar. Bu olay da sebt günü gerçekleştiği için İsa, Yahudi yetkililer tarafından Yahudi yasalarını ihlal ettiği gerekçesiyle kınanır ve İsa'ya zulmetmeye başlarlar. Ama İsa onlara "Babam hala çalışmakta, ben de çalışıyorum" diye yanıt verir. Bunun üzerine Yahudi yetkililer hem sebt yasağını bozduğu hem de Tanrı'nın kendi babası olduğunu söyleyip kendini Tanrı'ya eş kıldığı için onu öldürmek için daha fazla gayret göstermişler.¹⁴⁷

g) İsa'nın Saralı Bir Çocuk İle İstiskalı Bir Adamı İyileştirmesi

Sinoptik İnciller'de İsa'nın saralı bir hastayı iyileştirmesi anlatılmaktadır. Her üç İncil de aynı olaydan bahsetmekle beraber olayın gelişimi konusunda aralarında farklılıklar bulunmaktadır. Markos İncili'ne göre kötü ruhlara esir olan çocuğun iyileştirilmesi için İsa'ya gelen adam, ona "Öğretmenim, dilsiz bir ruha tutsak olan oğlumu sana getirdim. Ruh onu nerede yakalarsa yere çarpıyor, çocuk ağzından köpükler saçıyor, dişlerini gıcırdatıyor ve kaskatı kesiliyor. Ruhu kovmaları için şakirtlerine başvurdum ama kovamadılar." der. Luka İncili'ne göre ise adam İsa'ya gelip "Yalvarırım oğluma bakıver.

¹⁴⁵ Luka 13:10-14.

¹⁴⁶ Luka 13:14-18.

¹⁴⁷ Yuhanna 5:1-19.

O benim tek çocuğumdur. Bir ruh onu yakalıyor o da birden bire bağırmaya başlıyor. Ruh, onu ağzından köpükler akıtana kadar şiddetle sarsıyor. Yara bere içinde bırakıp, kendisinden zor ayrılıyor.” diyerek yardımını ister. Matta İncili’ne göre adam İsa’ya gelir ve sadece saralı çocuğunun iyileştirilmesini ister. Her üç İncil’de de İsa şakirtlerine dönüp “Ey imansız kuşak! Sizinle daha ne kadar kalacağım” diyerek onları azarlar ve çocuğun kendisine getirilmesini ister. Çocuğu İsa’ya getirirlerken kötü ruh İsa’yı görür görmez çocuğu şiddetle sarsar ve çocuk yere düşüp ağzından köpükler saçmaya başlar. Markos İncili’ne göre İsa adama çocuğun ne zamandan beri böyle olduğunu sorar. Adam çocuğun küçüklüğünden beri böyle olduğunu, ruhun onu öldürmek için birçok kez ateşe ve suya attığını söyler ve elinden bir şey gelirse hallerine acıyıp yardım etmesini ister. Bu ibareler sadece Markos İncili’nde geçmekte; diğer İnciller ise bu ayrıntılardan bahsetmemektedirler. İsa, adamın elinden bir şey gelirse sözünden rahatsız olur ve rahatsızlığını, iman eden için her şeyin mümkün olabileceğini söyleyerek dile getirir. Çocuğun babası İsa’ya iman ettiğini ve çocuğuna yardım etmesi isteğini yineler. Bunun üzerine İsa kötü ruhu azarlayarak “Sana buyuruyorum dilsiz ve sağır ruh, çocuğun içinden çık ve ona bir daha girme” der. Matta ve Luka İncillerinde ise sadece kötü ruhu azarlar ve çocuk o anda iyileşir. Kötü ruh çılgınlık atar ve bedenine girdiği çocuğu şiddetle sarsarak ondan çıkar. Ruh çıktıktan sonra çocuk ölü gibi hareketsiz kalır. Öyle ki oradakilerin birçoğu çocuğun öldüğünü zanneder. İsa çocuğun elinden tutup kaldırınca, çocuk iyileşir ve ayağa kalkar.¹⁴⁸

Matta ve Luka İncillerinde bu olay çok yüzeysel anlatılıp ayrıntılara yer verilmemektedir. Markos İncili’nde ise, İsa çocukta bulunan kötü ruhu hem azarlar hem de çocuğa elleriyle dokunarak iyileştirir. Şakirtleri İsa’ya kendilerinin bu çocuğu neden iyileştiremediklerini sorunca, İsa onlara, Matta İncili’nde imanlarının kıt olmasından dolayı iyileştiremediklerini; Markos İncili’nde ise bu tür ruhların ancak duayla kovulabileceğini söyler. Luka İncili’nde ise şakirtlerin İsa’ya böyle bir soru sorduğuna dair bir ifadeye rastlanmamaktadır. Ayrıca İsa şakirtlerine imanlı kişilerin zerre kadar, hatta hardal tanesi kadar imanları dahi olsa yüce dağlara şuradan kalk şuraya git deseler imanları sayesinde o dağın yerini değiştirebileceklerini söyler.¹⁴⁹ Bu öğreti doğrultusunda olağanüstü nitelik taşıyan bir olayı sadece İsa değil, imanı kuvvetli olan kişiler de

---

¹⁴⁸ Matta 7:14–23; Markos 9:17–30; Luka 9:37–45.

¹⁴⁹ Matta 21:20–22; Markos 11:20–26.

gerçekleştirebileceklerdir. Daha önceki pek çok şifa mucizesinde olduğu gibi, saralı çocuğun iyileşmesi hadisesi de Yuhanna İncili'nde yer almamaktadır.

Istıskalı yani bedeni su toplamış bir adamın iyileşmesi hadisesi, sadece Luka İncili'nde anlatılmaktadır. İsa, bir sebt günü yemek yemek için bir eve gider. Önünde vücudu su toplamış bir adam görür ve etrafındakilere kasıtlı olarak sebt günü bir hastayı iyi etmenin uygun olup olmayacağını sorar. Etraftakilerden herhangi bir ses gelmez. İsa adamı tutup iyileştirir ve eve gönderir.¹⁵⁰ Bu hadisede, iyileşen adamın kim olduğu, olayın nerede geçtiği ve nasıl cereyan ettiğine dair bir ayrıntıdan bahsedilmemektedir.

h) İsa'nın Kanaması Olan Bir Kadın İyileştirmesi

İsa, havra yöneticisi Yair adında bir adamın ölmüş kızını diriltmek için adamın evine gitmek üzere arkasında büyük bir kalabalıkla yola koyulur. Kalabalık içerisinde on iki yıldır kanaması olan, varını yoğunu iyileşme ümidiyle hekim ve tedavilere harcamış ama iyileşmek bir yana dursun eskisinden daha da kötü olmuş bir kadın bulunmaktadır. Kadın, İsa hakkında anlatılanları duyunca, onun arkasından gidip giysisine dokunur. Bir taraftan da içinden “Giysilerine bile dokunsam iyi olurum” der. Kadın İsa'ya dokunur dokunmaz hemen o anda vücudunda sıcak bir güç hisseder ve yıllarca süregelen kanaması kesiliverir. İsa, hemen kendisinden bir gücün akıp gittiğini anlar; kalabalığın ortasına dönüp giysisine kimin dokunduğunu sorar ve bunu yapanı görmek için etrafına bakınır. Yaptığını gizleyemeyeceğini anlayan kadın korkuyla titreyerek gelir, İsa'nın ayaklarına kapanır. Ona neden dokunduğunu ve o anda nasıl iyileştiğini anlatır. Kadının imanını gören İsa, ona ızdırabının son bulduğunu, imanının kendisini kurtardığını söyler.¹⁵¹ Markos ve Luka İncillerinde bu olayın anlatımı aynı olmakla birlikte Matta İncili'nde aynı olay daha yüzeysel bir şekilde anlatılmıştır. Matta İncili'ne göre on iki yıldır kanaması olan kadın İsa'nın arkasından yetişip eteğine dokunur. İsa arkasına dönüp kadını görünce imanının kurtardığını söyler ve kadın o anda iyileşir.

i) İsa'nın Sıtmalı Bir Çocuğu İyileştirmesi

İsa'nın sıtmalı bir çocuğu iyileştirmesi hadisesi sadece Yuhanna İncili'nde anlatılmaktadır. Olay Celile'nin Kana köyünde geçer. Sarayda çalışan ve oğlu ölmek üzere

---

¹⁵⁰ Luka 14:1–5.

¹⁵¹ Matta 9:18–23; Markos 5:21–43; Luka 8:40–56.

bir memur İsa'ya gelir ve oğlunu iyileştirmesi için yalvarır. İsa adama “Sizler alametler ve harikalar görmedikçe inanmayacaksınız, git oğlun yaşayacak” der. Adam, İsa'nın söylediği söze iman ederek evine dönerken yolda hizmetçileri gelir ve adamın oğlunun birden bire ateşinin düşüp sıtmanın onu bıraktığını söylerler. Adam onlara oğlunun iyileşmeye başladığı saati sorunca bunun İsa'nın “Oğlun yaşayacak” dediği saat olduğunu anlar ve kendisiyle birlikte bütün ev halkı İsa'ya iman ederler.¹⁵² Yuhanna İncili'nde bu hadisenin İsa'nın gerçekleştirdiği alametlerden ikincisi olduğu özellikle belirtilir.

Sinoptik İnciller'de İsa'nın sıtmalı bir kadını iyileştirmesinden bahsedilir. İsa, havarilerinden Simun'un evine gider. Simun'un kaynanası ateşli bir hastalığa tutulmuştur. Onu iyileştirmesi için İsa'dan yardım isterler. İsa, kadının başucunda durup ateşi azarlar ve kadının ateşi anında düşer. Kadın hemen ayağa kalkıp onlara hizmet etmeye başlar.¹⁵³ Matta ve Markos İncillerinde İsa'nın ateşi azarlamasından bahsedilmemektedir. Bu iki İncil'de İsa kadının elinden tutup kaldırır ve kadın iyileşir. Yuhanna İncili'nde ise böyle bir olağanüstü olaydan hiç söz edilmemektedir.

6. Hz. İsa'nın Peygamberliği ve Tebliği

Kur'an-ı Kerim, önceki peygamberlerin kitapları olan İncil, Tevrat ve Zebur'u onaylayıp doğruladığı gibi,¹⁵⁴ Hz.İsa'nın da kendisinden önce gelen peygamberlerin risaletini doğrulayıp tasdik ettiğini açıklamaktadır.¹⁵⁵

Hz.İsa “Benim de Rabbim, sizin de Rabbiniz olan Allah'a ibadet edin. Kim Allah'a şirk koşarsa ona cennet haram kılınmıştır.” diyerek İsrailoğulları'na dini tebliğ etmiştir.¹⁵⁶ Ayrıca Hz.İsa onlara, Allah'a ortak koşmamalarını, çünkü kendisinin bile onları cehennem azabından koruyamayacağını söylemiştir.¹⁵⁷

Hz.İsa kendisinin Allah'ın kulu ve resulu olduğunu da halkına tebliğ etmiştir.¹⁵⁸ Allah, İsa'nın da, halkının da Rabb'idir ve bundan dolayı da ona ibadet edilmesi gerekir.¹⁵⁹ Bunun yanında Hz. İsa, İsrailoğulları'na bazı konularda düştükleri anlaşmazlığı açıklamak

¹⁵² Yuhanna 4:46–54.

¹⁵³ Matta 8:14–17; Markos 1:29–34; Luka 4:38–40.

¹⁵⁴ Yunus, 10/37; Yusuf, 12/111; Fatır, 35/46; Ahkâf, 46/12 ; Mâide, 5/48.

¹⁵⁵ Saff, 61/6; Al-i İmran, 3/50; Mâide, 5/46.

¹⁵⁶ Mâide, 5/72.

¹⁵⁷ İbrahim, 14/22.

¹⁵⁸ Meryem, 19/30.

¹⁵⁹ Meryem, 19/36 ; Zuhruf, 43/64 ; Al-i İmran, 3/51.

için İncil ile gönderildiğini ve bundan sonra Allah'tan başkasına ibadet etmemelerini söylemiştir.¹⁶⁰ Ayrıca Hz.İsa bazı şeyleri helal kılmak için Rabbi'nden bir alâmet ile gönderilmiştir.¹⁶¹

Hz.Muhammed'e gönderilen bir ayette de, ondan önce gönderilen peygambere, Allah'tan başka ilah olmadığını, o halde yalnız ona ibadet edilmesi gerektiğini bildirmiştir.¹⁶²

Kur'an-ı Kerim'deki bir başka ayette açıklandığına göre, Allah Teala Hz.İsa'ya seslenerek, "İnsanlara Beni bırakıp da seni ve ananı iki ilah edinin sen mi söyledin?" diye sorduğunda, Hz.İsa, hakkı olmayan bir şeyi söylemediğini ve eğer söylemiş olsaydı Allah'ın bunu bileceğini söylemiştir. Aksine Hz.İsa insanlara Allah'tan başkasına ibadet etmemelerini, yani Allah'ın ona emrettiğinin dışında bir şey söylemediğini belirtmiştir.¹⁶³ Ve kendisinin Allah tarafından İsrailoğullarına gönderilen bir peygamber olduğunu dile getirmiştir.¹⁶⁴ Hz.İsa onlara tek ilaha ibadet etmelerini emretmesine rağmen, onlar Allah'ı bırakıp âlimlerini, rahiplerini ve İsa'yı rabler edinmişlerdir.¹⁶⁵

Mukâtil b. Süleyman'a göre, Kur'an-ı Kerim'in kendinden önceki peygamberleri doğrulaması, Hz.Muhammed'ten önce gelen peygamberler ve onlara gönderilen kitapların Allah tarafından gönderildiğini tasdik etmesi anlamındadır.¹⁶⁶ Dolayısıyla Kur'an İncil'i de tasdik etmektedir.¹⁶⁷ Hz.İsa da kendinden önceki gelen peygamberlerin risaletini yani, Tevrat'ı doğrulayıcı olarak gönderildiği belirtmektedir.¹⁶⁸ Allah Teala da Hz.İsa'yı Tevrat'ı tasdik edici olarak gönderdiklerini bildirmiştir.¹⁶⁹

Hz.İsa İsrailoğulları'nın anlaşmazlığa düştükleri bazı helal ve haram konularını açıklamak için, içinde helal ve haram konularına dair açıklamalar bulunan İncil ile gönderilmiştir. Onlara daha önce haram kılınmış yağlar, etler ve her tırnaklının durumunu açıklayarak, artık bunların İncil'de kendisine helal kılınmış olduğunu, fakat Cumartesi ile

---

¹⁶⁰ Zuhruf, 43/63.

¹⁶¹ Al-i İmran 3/50.

¹⁶² Enbiya, 21/25.

¹⁶³ Mâide, 5/116-117.

¹⁶⁴ Saff, 61/6.

¹⁶⁵ Tevbe, 9/31.

¹⁶⁶ Mukâtil b. Süleyman, a.g.e., C. II, s. 313, (Yusuf, 12/111).

¹⁶⁷ Mukâtil b. Süleyman, a.g.e., C. II, s. 207, (Yunus, 10/37).

¹⁶⁸ Mukâtil b. Süleyman, a.g.e., C. IV, s. 214, (Saff, 61/6).

¹⁶⁹ Mukâtil b. Süleyman, a.g.e., C.I, s. 477, (Mâide, 5/46); C. I, s. 266, (Al-i İmran, 3/50).

ilgili hükmü uygulamaya devam etmeleri gerektiğini bildirmiştir. Hz. İsa, kendilerinin hayrına vermiş olduğu emirlere itaat etmelerini, Allah'ın dışında başkasına ibadet etmemelerini ve ortak koşmamalarını onlara söylemiştir.¹⁷⁰ Bunun yanında et, yağ, tırnaklılar ve balık İsrailoğulları'na haram kılınmış iken, Hz.İsa onları İncil'deki hükümlerle helal kılmıştır. Bunun yanında İncil'deki hükümlerinden, cumartesi gününü onlara helal kılmasına rağmen onlar bu yasağı devam ettirmişler.¹⁷¹ Aynı zamanda Allah göndermiş olduğu her resule, kendisinden başka ilah olmadığını ve yalnız ona ibadet edileceğini bildirmiştir.¹⁷²

Hz.İsa İsrailoğulları'na bunları tebliğ etmesine rağmen onlar âlimlerine, dini müçtehitlerine, manastırlara çekilip kendilerini ibadete verenleri, Meryem oğlu Mesih'i rabler edindiler ve onlara itaat ettiler. Halbuki Hz.İsa onlara bir tek ilah olan Allah'a ibadet etmelerinin dışında başka bir şey emretmemiştir.¹⁷³

Hz. İsa'nın peygamberliği İnciller'de de açıklanan bir husustur. İnciller'de açıklandığına göre, Vaftizci Yahya, Yahudiye Çölü'nde “Tevbe edin! Göklerin egemenliği yaklaşmıştır” diye çağrıda bulunmuştur.¹⁷⁴ Yahya, kendisinden sonra daha güçlü olanın geleceğini, kendisinin insanları suyla vaftiz ettiğini, gelecek olanın ise onları Kutsal Ruh'la vaftiz edeceğini haber vermiştir.¹⁷⁵ Yahya'nın tutuklanmasından sonra, İsa “Tevbe edin! Çünkü Göklerin egemenliği yaklaştı” diye çağrıda bulunmaya başlamıştır.¹⁷⁶

İnciller'e göre bütün halk vaftiz olduktan sonra İsa da vaftiz olmuştur. Dua ederken gök açılmış; Kutsal Ruh'un bedensel görünümde, güvercin gibi onun üzerine inmiş ve gökten “Sen benim sevgili Oğlum'sun, senden hoşnudum” diye bir ses duyulmuştur.¹⁷⁷ Marangoz Yusuf'un oğlu olarak görülen¹⁷⁸ İsa, peygamberlik görevine otuz yaşlarında başlamıştır.¹⁷⁹

---

¹⁷⁰ Mukâtil b. Süleyman, a.g.e., C. III, s. 618, (Zuhruf, 43/63).

¹⁷¹ Mukâtil b. Süleyman, a.g.e., C. I, s. 266, (Al-i İmran 3/50).

¹⁷² Mukâtil b. Süleyman, a.g.e., C. III, s. 57, (Enbiya, 21/25).

¹⁷³ Mukâtil b. Süleyman, a.g.e., C. II, s. 140, (Tevbe, 9/31).

¹⁷⁴ Matta 3:1-2.

¹⁷⁵ Markos 1:8.

¹⁷⁶ Matta 1:17.

¹⁷⁷ Luka 3:21-22.

¹⁷⁸ Luka 3:23.

¹⁷⁹ Luka 3:23.

İsa kendisinin gönderilme amacını açıklarken, Kutsal Yasa'yı ya da peygamberlerinin sözlerini geçersiz kılmak için gelmediğini, aksine tamamlamaya geldiğini belirtmiştir.¹⁸⁰ İsa İsrailoğulları'na seslenerek, Tanrı buyruğunu bir yana bıraktıklarını, bunun yanında insan töresine uyduklarını, bu şekilde kuşaktan kuşağa aktarılan törelerle Tanrı'nın sözünü geçersiz kıldıklarını bildirmiştir.¹⁸¹ Ayrıca kendisine, "Buyrukların en önemlisi hangisidir?" diye sorulduğunda, O "Tanrınız Rab tek Rab'tir" diye özetlemiştir.¹⁸² Yine İnciller'e göre, Kutsal Yasa uzmanı olan birisi İsa'yı denemek amacıyla Kutsal Yasada en önemli buyruk hangisi olduğunu sormuş. İsa da, Tanrı Rab'bi bütün yüreğinle, bütün canınla ve bütün aklınla sevmek olduğunu açıklamıştır.¹⁸³

Yine İsa'ya sonsuz yaşama kavuşmak için nasıl bir iyilik yapılması gerektiğini sorulduğunda, İsa; adam öldürmemelerini, zina etmemelerini, çalmamalarını, yalan yere tanıklık etmemelerini, anne babalarına saygı göstermelerini ve komşularını kendi gibi sevmelerini söylemiştir.¹⁸⁴ Ayrıca düşmanlarını sevmelerini, kendilerinden nefret edenlere iyilik yaparak karşılık vermelerini, lanet edenlere iyilik dilemelerini, hakaret edenlere dua etmelerini, bir yanağına vurana öbür yanağını da çevirip vurmasına izin vermelerini, kendilerinden bir şey dileyen herkese vermelerini ve o malı geri istememelerini, kendilerine nasıl davranmalarını istiyorlarsa, insanlara öyle davranmalarını emretmiştir.¹⁸⁵

İnciller'de Hz.İsa ile şeytan arasında geçen bir diyalogdan bahsedilmektedir. Bu diyalogda İsa şeytana hitaben Tanrı'ya tapılması ve yalnız O'na kulluk edilmesi gerektiğini belirtmiştir.¹⁸⁶ Ayrıca Yahudilerin önderi olan Nikodim adındaki adamın, İsa'nın Tanrı'dan gelmiş bir öğretmen olduğunu bildiklerini ifade etmiştir. Çünkü Tanrı'nın yardımı olmadıkça İsa'nın yaptığı bu mucizeleri hiç kimsenin yapması mümkün değildir.¹⁸⁷

---

¹⁸⁰ Matta 5:17.

¹⁸¹ Markos 7:8, 13.

¹⁸² Markos 12:28-29.

¹⁸³ Matta 22:35-37.

¹⁸⁴ Matta 19:16-19.

¹⁸⁵ Luka 6:27-31; Matta 5:39-40.

¹⁸⁶ Matta 4:10.

¹⁸⁷ Yuhanna 3:12.

İKİNCİ BÖLÜM:

MUKATİL b. SÜLEYMAN TEFSİRİNDE Hz. İSA'NIN ÂKİBETİ

I. Hz. İsa'nın Vefatı

A) Kur'an'a Göre Hz. İsa'nın Vefatı

1. "Teveffi" Kelimesinin Tahlili

"Teveffi" kelimesini "mevt" anlamında ilk defa Kur'ân kullanmıştır. İbn Sîde'nin *el-Muhassas* isimli sözlüğü açıkça ortaya koyuyor ki Câhiliye Arapları "mevt" karşılığı pek çok kelime kullanmışlardır; ancak bunların arasında vefât ya da teveffi yoktur. Teveffi kelimesini "mevt" anlamına gelecek şekilde mecâzen ilk defa Kur'ân kullandığına ve bu kelime hakiki anlamında "mevt" manasını ifade etmediğine göre, Kur'ân'ın bu kelimeyi ne zaman aslî anlamda ve ne zaman mecâzî anlamda kullandığı tespit edilmelidir. Kur'ân'da, "teveffi" kelimesi her yerde aynı anlamda kullanılmamaktadır. Söz gelimi, "الله يتوفى الأنفس" "حين موتها"¹ âyet-i kerimesinde hem "mevt" hem "teveffi" birlikte kullanılıyor. Dolayısıyla, bu iki kelimenin tam olarak eş anlamlı olmadığını söylemek mümkündür. "Teveffi"nin, veya kelimenin köküne inilecek olursa "vefât"ın hakiki anlamı, "almak, kabzetmek"tir. Yani eceli gelen ruhu Allah Teâlâ teveffi ettirip alır ve bunun sonucunda "mevt" (ölüm) gerçekleşir. Bununla birlikte, sadece eceli gelenler, ruhları teveffi ettirildiğinde ölür. Eceli gelmeyenlerin ruhları bir müddet teveffi ettirilse, yani alıkonulsa da, sonra ruhları geri iade edilir, dolayısıyla ölüm gerçekleşmez. Allah Teala ayeti kerimede insanların canlarını ölümleri anında, ölmeyenleri de uykularında aldığını, sonra ölümünü gerçekleştirdiklerinin ruhlarını tuttuğunu, diğerlerini ise bir süreye kadar salıverdiğini belirtmiştir.² Eğer teveffi ettirilmenin doğal ve zorunlu sonucu ölüm olsaydı, bu âyet-i kerîmede eceli gelmemiş insanlara ruhun yeniden iadesi söz konusu olmazdı. O halde, teveffi kelimesi, bu âyet-i kerimede sadece kabzetmek, almak manasında kullanılmıştır.³

Kur'an, Hz. İsa'nın akıbetiyle ilgili olarak da "teveffi" kelimesini kullanmaktadır: "Allah buyurmuştu ki: Ey İsa! Seni vefat ettireceğim, seni nezdime yükselteceğim, seni

¹ Zümer, 39/42.

² Zümer, 39/42.

³ Ebubekir Sifil, **Sözü Müstakim Kılmak**, Rihle Kitap, İstanbul, 2011, s.136.

inkâr edenlerden arındıracağım ve sana uyanları kıyamete kadar kâfirlerden üstün tutacağım”⁴.

Müfessirler, bu ayet-i kerimede “teveffi” kelimesinin ifade ettiği anlam konusunda farklı açıklamalar yapmışlardır.

a) İsa Ölmemiştir

Müfessirlerin bir kısmı, Al-i İmran Suresi’nin 55. ayetinde geçen “müteveffi” kelimesinden ölüm kastedilmediğini, yani Hz.İsa’nın ölmediğini savunmuşlardır. Söz gelimi, Taberi bu ayette, İsa’nın diri olarak yeryüzünden alındığı manasının kastedildiği görüşünü benimsemiştir. Ona göre, ahir zamanda yeryüzüne ineceğini bildiren mütevatir hadisler de İsa’nın ölmediği fikrini desteklemektedir.⁵

İbn Kesir, çarmıha gerilen bir şahsın bulunduğunu; bu şahsın Yahudilere ve Hıristiyanlara göre Hz.İsa olduğunu açıklamaktadır. Buna karşın, Kur’an’da, Hz.İsa’ya benzetilen başka birisinin çarmıha gerildiği ifade edilmektedir. Cenab-ı Hak, onların bu konuda yeterli delilleri olmadığı için, gerçeği bilmediklerini ve söylediklerinin zandan öte bir anlam ifade etmediğini beyan etmiştir.⁶ İbn Kesir, tefsirinde, Allah’ın Hz.İsa’yı öldürmesinin, O’nu kendine yükseltip kaldırması anlamına geldiğine dair bir rivayeti aktarmıştır.⁷

Ebussuud da Hz.İsa’nın göğe yükseltildiğini, âhir zamanda tekrar yeryüzüne indikten sonra eceli geldiğinde canının alınacağını belirtmiştir. Allah Hz.İsa’yı vefat ve uyku olmaksızın göğe kaldırmıştır.⁸

Mukâtil bin Süleyman “Ey İsa! Muhakkak ben seni vefat ettireceğim ve seni bana ref edeceğim” ayetinde takdim olduğunu, dolayısıyla ayetin, “Seni dünyadan Bana doğru yükselteceğim. Deccal’in öldürülmesinden sonra seni vefat ettireceğim” şeklinde anlaşılması gerektiğini düşünmektedir.⁹ Mukâtil b. Süleyman’ın belirtmiş olduğu Hz.İsa’nın Allah katına yükseltileceği ve Deccal zamanında da tekrar yeryüzüne ineceği ve

---

⁴ Al-i İmran, 3/55.

⁵ Taberi, **Taberi Tefsiri**, Ümit Yayıncılık, trc. Mehmet Keskin İstanbul, ts., C. I, s. 253,(Al-i İmran, 3/55).

⁶ Nisa, 4/147.

⁷ İbn Kesir, a.g.e., C. IV, s. 1260, (Al-i İmran, 3/55).

⁸ Ebussuûd Efendi, **Ebussuûd Tefsiri**, çev. Ali Akın, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 2006, C. II, ss. 880,88, (Al-i İmran, 3/55).

⁹ Mukâtil b. Süleymân, C. I, ss. 268-269, (Al-i İmran, 3/55).

eceliyle vefat edeceği açıklamasını, sonraki müfessirlerden İmam Kurtubi'nin¹⁰, İsmail Hakkı Bursevi'nin,¹¹ Elmalılı'nın¹² ve Ömer Nasuhi Bilmen'in¹³ tefsirlerinde de görmekteyiz.

Ardından ayetin devamındaki ifadelerden yola çıkarak Mukâtil b. Süleyman Hz.İsa'nın dinini kabul edenlerin Müslümanlar olduğunu ve kıyamete kadar da bu dinin bütün dinlerden üstün olacağını ifade eder. “Ayrılığa düştüler” ifadesinde de ihtilaf edilen konunun İslam dini olduğunu ve bir kısmının bu dine girdiğini, bir kısmının da İslam'ı kabul etmeyerek kafir olduğunu ifade etmektedir.¹⁴

b) İsa Ölmüştür

Müfessirlerden bir kısmı, Kur'an'daki “teveffı” ve “müteveffı” kelimelerinin ölüm manasında geldiğini savunmaktadır.

İmam Kurtubi ve İbn Kesir, tefsirlerinde, Yüce Allah'ın, İsa'yı (as) gündüzün üç saat kadar öldürdüğüne, sonra da onu semaya çıkardığına dair bir rivayeti aktarmaktadırlar.¹⁵ Ebussuud'un tefsirinde açıklandığına göre, Allah Teala, İsa'yı (as) yedi saat ölü olarak bıraktıktan sonra onu semaya kaldırmıştır. Ebussuud, Hıristiyanların görüşünün de bu şekilde olduğunu belirtmektedir.¹⁶

Elmalılı M.Hamdi Yazır, Hz.İsa'nın yükseltilmeden üç veya yedi saat kadar önce öldürüldüğü rivayetlerini aktardıktan sonra, bunların zayıf rivayetler oldukları görüşünü savunmaktadır.¹⁷ Benzer şekilde Süleyman Ateş de tefsirinde “müteveffı” kelimesi üzerinde görüşlerin üç noktada toplandığını bunlardan birinin de ölüm manasına geldiğini belirtmektedir. Süleyman Ateş, ayrıca, Allah'ın Hz.İsa'yı yükselteceği zaman üç saat ya da

---

¹⁰ Kurtubî, **el-Câmiu li-Ahkâmi'l Kur'an**, çev, M.Beşir Eryarsoy, Burç Yayınları, İstanbul, 1998, C. IV, ss.224-225, (Al-i İmran, 3/55).

¹¹ İsmail Hakkı Bursevi, **Ruhu'l-Beyan**, Ekrem Yayınları, İstanbul, ts., C. III, ss. 130-131, (Al-i İmran, 3/55).

¹² Elmalılı, a.g.e., C. II, ss.370-371, (Al-i İmran, 3/55).

¹³ Ömer Nasuhi Bilmen, **Kur'an-ı Kerim Meâli Âlisi ve Tefsir**, İpek Yayınları, İstanbul, ts., C. I, ss.357-358, (Al-i İmran, 3/55).

¹⁴ Mukâtil b. Süleyman, a.g.e., C. I, s.268, (Al-i İmran, 3/55).

¹⁵ Kurtubi, a.g.e., C. IV, ss. 224-225; İbn Kesir, a.g.e., C. IV, s. 1259, (Al-i İmran, 3/55).

¹⁶ Ebussuud, a.g.e., C. II, ss. 880-881, (Al-i İmran, 3/55).

¹⁷ Elmalılı, a.g.e., C. II, s. 374, (Al-i İmran, 3/55).

üç gün kadar öldürdüğü, sonra diriltip göğe yükselttiğine ilişkin bir rivayeti de aktarmakta; ancak bunun tutarlı bir görüş olmaktan uzak olduğunu açıklamaktadır.¹⁸

c) Kabz

İmam Kurtubi, tefsirinde, “Senin vefatını Ben gerçekleştireceğim” buyruğunun, “seni kabzedeceğim” manasına geleceğine dair bir rivayet aktarmaktadır.¹⁹

Elmalılı M.Hamdi Yazır²⁰ ve Süleyman Ateş de bazı müfessirlerin “müteveffî” kelimesinin kabz manasında kullanıldığını belirtmektedirler. Buna göre ayet, “Ben seni ruhun ve cesedinle yerden alıp bana kaldıracam.” şeklinde anlamlandırılmaktadır.²¹

d) Uyku

İbn Kesir’in aktardığına göre, ayette geçen teveffî kelimesinden maksadın uyku olduğunu savunanlar bulunmaktadır. Dolayısıyla, ayet, Allah Teala’nın Hz.İsa’yı uykuda iken göğe kaldırmasını açıklamaktadır.²²

Elmalılı M.Hamdi Yazır’ın tefsirinde de, ayetin, “Seni uyutacağım, kendime yükselteceğim” manasına geldiğine dair bir rivayete yer verilmektedir.²³ Süleyman Ateş, teveffî’nin uyku anlamına geldiğine dair rivayetleri zikrettikten sonra, müfessirlerin pek çoğunun bu manayı benimsediklerini ifade etmektedir.²⁴

e) Görevden alma

Arapça metindeki “müteveffî” kelimesinin, “teslim olmak” ve “can almak” anlamlarına gelen “teveffa” kelimesinden geldiği, fakat burada mecazi anlamda kullanılarak “görevden alma” şeklinde anlaşılması gerektiği de dile getirilmiştir. Bu yoruma göre, İsrailoğulları’na getirdiği apaçık ayetlere rağmen kendisini reddettikleri için, Allah, Hz.İsa’yı (a.s) geri çağırmıştır. Peygamberleri katletmelerine ve yaptıkları zulümlere rağmen, Allah, İsrailoğulları’na bir şans daha tanımış ve Hz.İsa ile Hz.Yahya peygamberi aynı anda göndermiştir. Fakat onlar bu peygamberleri de reddederek son

---

¹⁸ Süleyman Ateş, **Yüce Kur’an’ın Çağdaş Tefsiri**, Yeni Ufuklar Neşriyat, İstanbul, 1988, C. II, s. 49, (Al-i İmran, 3/55).

¹⁹ Kurtubi, a.g.e., C. IV, s. 225, (Al-i İmran, 3/55).

²⁰ Elmalılı, a.g.e., C. II, s. 374, (Al-i İmran, 3/55).

²¹ Ateş, a.g.e., C. II, ss. 49-50, (Al-i İmran, 3/55).

²² İbn Kesir, a.g.e., C. IV, s. 1260, (Al-i İmran, 3/55).

²³ Elmalılı, a.g.e., C. II, s. 374, (Al-i İmran, 3/55).

²⁴ Ateş, a.g.e., C. II, s. 49, (Al-i İmran, 3/55).

şanslarını kaybetmişlerdir. Ayrıca Hz.Yahya'yı öldürmüşler ve Hz.İsa'yı da öldürtmek üzere Roma hükümetiyle işbirliği yapmışlardır. Allah da Hz.İsa'yı görevden almıştır; yani, çarmıha germe işlemi meydana gelmeden önce Mesih'i kendisine yükseltmiştir.²⁵

f) Kemale erdirme

Ebussuud'a göre, "müteveffike" (seni vefat ettireceğim) ifadesi, "seni kemale erdireceğim" şeklinde de anlaşılmıştır.²⁶

g) Müteşabih

Seyyid Kutub'a göre, İsa'nın vefatı ve göğe yükseltilmesi, "müteşabih" kapsamına giren gayb meselesidir. Dolayısıyla bu işin gerçek yüzünü Allah'tan başka kimse bilemez ve bu konuda araştırmakla ne inançta ne de hukukta elde edilecek yararlı bir sonuç yoktur.²⁷

2. "Şubbihe lehum" İfadesinin Tahlili

İslam literatüründe asırlardır tartışıla gelen ve hala tam bir sonuca bağlanmamış olan konulardan biri de Hz.İsa'nın ölümü meselesidir.

Kur'an-ı Kerim'de bu konu Nisa Suresi'nin 157. Ve 158. ayetlerde şöyle dile getirilmiştir:

"Ve 'Allah (c.c) elçisi Meryem oğlu İsa'yı öldürdük' demeleri yüzünden (onları lanetledik). Hâlbuki onu ne öldürdüler, ne de astılar; fakat (öldürdükleri) onlara İsa gibi gösterildi. Onun hakkında ihtilafa düşenler bundan dolayı tam bir kararsızlık içindedirler; bu hususta zanna uymak dışında hiçbir (sağlam) bilgileri yoktur ve kesin olarak onu öldürmediler. Bilakis Allah (c.c) onu (İsa'yı) kendi nezdine kaldırmıştır. Allah izzet ve hikmet sahibidir"²⁸.

Kur'an, hâdisе hakkında çok fazla detay vermemiş, fakat Yahudilerin Hz.İsa'yı asmadıklarını, öldürmediklerini ve bu konuda kendilerinin de Hz.İsa'yı çarmıha gerip

²⁵ Mevdudi, **Tefhimu'l-Kur'an**, çev. Muhammed Han Kayani ve dğr., İnsan Yayınları, İstanbul, 2003, C. I, ss. 262-263, (Al-i İmran, 3/55).

²⁶ Ebussuud, a.g.e., C. II, ss. 880-881, (Al-i İmran, 3/55).

²⁷ Seyyid Kutub, **Fi Zilâl-il Kur'an**, çev. Salih Uçan-Vahdettin İnce, Dünya Yayıncılık, İstanbul, 1980, C. II, ss. 92-93, (Al-i İmran, 3/55).

²⁸ Nisa, 4/157-158.

germedikleri noktasında kesin bir bilgiye sahip olmadıklarını kati bir surette açıklamıştır. Fakat Kur'an'da uzun uzadıya anlatılmayan hadise tefsir kitaplarında detaylandırılmıştır. Hz.İsa'nın akıbeti meselesi, müfessirleri fazlasıyla meşgul etmiş gibi görünmektedir.

Kur'an'da Nisa Suresi'nin 157. ayetinde zikrolunan ifadeler ve özellikle “şubbihe lehum”²⁹ ifadesi hakkında müfessirler farklı görüşler ortaya koymuşlardır. Aşağıda müfessirlerin konuyla ilgili görüşleri tasnif edilmeye çalışılmıştır. İlk olarak, “onlara benzetildi” ifadesinden yola çıkarak müfessirlerin benzetilmenin mahiyetine ve çarmıha gerilenin kim olduğuna dair vermiş olduğu farklı bilgiler incelenmiştir. İkinci olarak, “Onun hakkında ihtilafa düşenler bundan dolayı tam bir kararsızlık içindedirler” ifadesinden hareketle, Hz.İsa'nın çarmıha gerilip öldürüldüğü veya öldürülmediği konusunda şüphe içinde olanların kimler olduğunu açıklanmıştır. Üçüncü olarak, ilgili ayette geçen “ona benzetildi” ifadesindeki gizli özne (nâib-i fâil), yani Hz.İsa'yı çarmıh hadisesinden önce değiştiren veya değiştirilmesinde rol oynayanların kimler olduğu belirlenmeye çalışılmıştır. Dördüncü bölümde ise, Hz.İsa'nın akıbeti meselesi, yani Hz.İsa'nın gerçekten çarmıha gerilip gerilmediğine dair farklı görüşler ele alınmıştır.

a) Çarmıha Gerilen Kişinin Kimliği

Nisa Suresinin 157. ayetinde geçen “şubbihe lehum” yani, “onlara benzetildi” konusunda müfessirler Hz.İsa'nın çarmıha gerilmediği konusunda görüş birliği içinde olmakla birlikte, kimin İsa'ya benzetilip çarmıha gerildiği konusunda farklı görüşler belirtmişlerdir.

a.1)Yahuda

İbn Kesir bu konuyla ilgili Barnaba İncili'nde geçen bir rivayetten bahseder. Orada Yahuda Hz.İsa'nın suretini almış ve öldürülmüştür. Şöyle ki, Yahuda ile birlikte askerler Hz.İsa'nın bulunduğu yere doğru gelirken Hz.İsa onları fark eder. Bu esnada tüm havariler uyuyordular. Allah (c.c.) tehlikede olan kulunu, yani İsa'yı göğe yükseltir. Yahuda kızgınlıkla eve girince Allah (c.c) ona Hz.İsa'nın suretini verir. Havariler uyanınca da onu yani, Yahuda'yı Hz.İsa zannederler. Yahuda, havarilerle beraber dışarı çıktığında askerler onu yakalayıp öldürürler.³⁰

---

²⁹ Nisa, 4/157.

³⁰ İbn Kesir, a.g.e., C. V, s. 2016, (Nisa, 4/157-158).

Bu görüşte olanlardan biri de Seyyid Kutup'tur. O bu konunun öyle bir karmaşık dönemde gerçekleştiğini ve bu yüzden de doğrusunu bilmemizin imkânsız olduğunu söyledikten sonra, Barnaba İncili'nde geçen Yahuda'nın Hz. İsa'ya benzetilerek öldürüldüğüne dair rivayeti aktarır. Seyyid Kutup bunun dışında bir bilgi elde etmemizin mümkün olmayacağını, çünkü üzerinde çok fazla yılın geçtiğini söylemektedir. Bu yüzden Kuran-ı Kerim'deki bilgilerle yetinmek zorundayız. Kur'an, bu konuda açık bilgiler vermediğine ve sadece İsa'nın göğe yükseltildiği belirtmekle yetindiğine göre, bu olayın mahiyeti hakkında daha fazla bilgi edinmek mümkün değildir.³¹

Araştırmamızın konusu olan Mukâtil bin Süleyman tefsirinde de, "şübbihe lehüm" ifadesi açıklanırken, Hz.İsa'yı ele verenin Yahuda olduğu ifade edilmektedir. Allah Teâlâ onun suretini Hz.İsa'ya benzetmiş ve Yahudiler Yahuda'yı katletmişlerdir. Yahudiler Yahuda'yı yakaladıklarında "Ben İsa değilim" demiş ama ona kimse inanmamış; bilakis ona "Hayır sen İsa'sın" demişlerdir. Yahudiler öldürdükleri o kişiyi, Hz.İsa'yı gözetmekle görevlendirmişlerdi. Yüce Allah Hz.İsa'yı gözetmekle görevlendirdikleri Yahuda'nın suretini, İsa'ya benzetmiştir. Yahudiler de onu Hz.İsa zannederek öldürmüşler. Dolayısıyla, Hz. İsa yerine çarmıha gerilen Yahuda olmuştur.³²

a.2) Münafık

Hz. İsa'nın yerine bir münafığın çarmıha gerildiğini düşünen müfessirlerden biri Fahreddin er-Râzî'dir. O, tefsirinde Hz.İsa'nın havarilerinden olduğu iddia edilen bir münafığın Hz.İsa'nın bulunduğu yeri Yahudilere bildirmiş olduğunu söylemektedir. Bu münafık, Yahudilerle birlikte Hz.İsa'nın bulunduğu yere doğru gelmiş ve Hz.İsa'yı yakalamak için içeri girdiklerinde Allah Teâlâ o münafığa Hz.İsa'nın şeklini vermiştir. Böylece Hz. İsa yerine bu münafık öldürülerek çarmıha gerilmiştir.³³ Elmalılı M. Hamdi Yazır da, Fahreddin er-Razi'den alıntıda bulunmakta ve Hz.İsa'yı ihbar eden münafığın Hz.İsa'nın yerine çarmıha gerilip öldürüldüğünü açıklamaktadır.³⁴

Aynı görüşü paylaşan bir diğer müfessir de İbn Kesir'dir. Onun naklettiği bir rivayete göre ise Hz.İsa'nın yerine Yahudilere haber veren Yudes Zekeriyya Yûtâ'dır. Bu

³¹ Kutub, a.g.e., C. III, s. 128-129, (Nisa, 4/157-158).

³² Mukâtil b. Süleymân, a.g.e., C. I, ss. 425-426, (Nisa, 4/157-158).

³³ Râzî, a.g.e., C. VIII, ss. 404-405, (Nisa, 4/157-158).

³⁴ Elmalılı, a.g.e., C. III, ss. 119-120, (Nisa, 4/157-158).

münafık Hz.İsa'ya benzetilerek çarmıha gerilmiştir.³⁵ Bunun yanında İbn Kesir, Fahreddin er-Razi'nin tefsirinde geçen rivayete de atıfta bulunarak, Hz.İsa'yı ihbar eden münafığın Hz.İsa'nın yerine çarmıha gerilip öldürüldüğünü ifade etmektedir.³⁶

Ebussuud'un tefsirinde aynı görüşün tekrar edildiği görülmektedir. Onun aktarmış olduğu rivayetlerden birine göre, bir adam Hz.İsa'ya karşı münafıklık yapar. Yahudiler, Hz.İsa'yı öldürmek için onu aramaya başlayınca, o adam: "Ben size onun yerini gösteririm" der. Ardından, o adam Hz.İsa'nın bulunduğu odaya girince, Hz.İsa Allah'ın kudreti ile semaya kaldırılır ve bu münafığın sureti Hz.İsa'ya benzetilir. Hz.İsa'yı arayanlar içeri girince Hz.İsa diye onu yakalayıp öldürürler.³⁷ Aynı görüşü İsmail Hakkı Bursevi³⁸ ve Ömer Nasuhi Bilmen de aktarmaktadır.³⁹

Yahuda'nın Hz.İsa'nın havarilerinden biri olduğu İnciller'de belirtilmektedir. Dolayısıyla, bazı müfessirlerin, Hz.İsa'yı bir münafığın ihbar ettiği ve Hz. İsa yerine bu münafığın çarmıha gerildiği yönündeki açıklamaları, aynı zamanda bu münafığın Hz. İsa'ya yakın ve onun sohbet halkası içinde biri olduğunu ima etmektedir. Buradan yola çıkarak münafık kelimesiyle kastedilmek istenenin Yahuda olduğunu söylemek mümkündür.

a.3) İsa'nın Öğrencilerinden Biri

Fahreddin er-Râzî'nin verdiği bilgilere göre, Yahudiler Hz.İsa'yı yakalayıp öldürmek için harekete geçtiklerinde, Hz.İsa bundan haberdar olur ve yanında bulunan havarilere, "Kim kendisine benim suretim verilmesi karşısında cenneti satın almak ister?" diye sorar. Arkadaşlarından birinin "Ben" diye cevap vermesi üzerine Allah Teâlâ ona Hz.İsa'nın şeklini verir. İsa'ya benzetilen bu kişi, yakalanıp öldürülür ve Hz.İsa göğe yükseltilir.⁴⁰ İbn Kesir⁴¹ ve Elmalılı M. Hamdi Yazır da, Fahreddin er-Razi'den alıntı yaparak çarmıha gerilen kişinin, Hz.İsa'nın suretini alan arkadaşlarından biri olduğu yönündeki rivayete tefsirinde yer vermektedir.⁴²

³⁵ İbn Kesir, a.g.e., C. V, ss. 1990-1991, (Nisa, 4/157-158).

³⁶ İbn Kesir, a.g.e., C.V, ss. 2004-2005, (Nisa, 4/157-158).

³⁷ Ebussuud, a.g.e., C. IV, s. 1503, (Nisa, 4/157-158).

³⁸ Bursevi, a.g.e., C. IV, s. 349, (Nisa, 4/157-158).

³⁹ Ömer Nasuhi Bilmen, a.g.e., C. II, s. 161, (Nisa, 4/157-158).

⁴⁰ Râzî, a.g.e., C. VIII, ss. 404-405, (Nisa, 4/157-158).

⁴¹ İbn Kesir, a.g.e., C. V, ss. 2004-2005, (Nisa, 4/157-158).

⁴² Elmalılı, a.g.e., C. III, ss. 119-120, (Nisa, 4/157-158).

Bu fikirde olanlardan biri de Kurtubi'dir. Kurtubi "şubbihe lehum" (ona benzetildi) kısmını Nisa suresi 157. ayette değil de daha önce geçen Al-i İmran suresi 55. ayette ele alır. Kurtubi'nin İbn Abbas'tan geldiğini söylediği bir rivayete göre, Hz.İsa on iki arkadaşıyla beraberken onlara, "Hanginiz bana benzetilip de benim yerime öldürülmeyi ister? Buna karşılık benimle beraber benim derecemde bulunacaktır." diye sorar. En genç olanlarından biri "ben" diyerek cevap verir. Hz.İsa aynı sözlerini iki kez tekrar eder, fakat o gençten başka biri bunun için gönüllü olmaz. Bunun üzerine Hz.İsa, "Evet işte sen osun" der ve Yüce Allah o genci Hz.İsa'ya benzetir. Böylece Allah Hz.İsa'yı odadaki havalandırma deliğinden semaya yükseltir. Daha sonra Yahudiler eve girdilerinde, Hz.İsa'ya benzeyeni alıp, önce onu öldürmüşler, sonra da çarmıha gerip asmışlar. Bunun yanında Kurtubi Hz.İsa'nın bu meselesi noktasında insanların üç gruba ayrıldığını belirtmiştir. Ona göre bu üç grup; Yahudiler, Nasturiler ve Müslümanlardır. Yahudiler, "Allah dilediği kadar bir süre aramızda bulundu ve sonra semaya yükseltildi" demişlerdir. Nasturiler, "Allah'ın oğlu, Allah'ın dilediği kadar bir süre aramızda kaldı ve sonra Allah onu kendisine yükseltti." demişlerdir. Müslümanlar ise, "Allah'ın kulu ve elçisi Allah'ın dilediği bir süre kadar aramızda kaldı, sonra Allah onu kendi katına yükseltti" düşüncesindedirler.⁴³

Hız.İsa'nın yerine geçip ona benzetilmeyi ve onun yerine çarmıha gerilip öldürülmeyi kabul edenin, Hz.İsa'nın öğrencilerinden biri olduğuna dair rivayeti tefsirine alan müfessirlerden biri de İbn Kesir'dir. İbn Kesir'in belirttiğine göre, Yahudiler Dımeşk şehrinin valisine mektup yazıp Beytü'l-Makdis'te bir adamın olduğunu, insanları fitneye düşürdüğünü, onları saptırdığını ve krala karşı tebaasını kışkırttığını haber vermişlerdir. Kral da Kudüs'teki valisine yazıp onu çarmıha gerip öldürmelerini emretmiştir. Mektup valiye ulaşınca, valinin askerleri bir grup Yahudi ile Hz.İsa'nın ve arkadaşlarının bulunduğu evi kuşatmışlardır. Bu esnada yukarıda anlatılan olayın aynısı gerçekleşir ve bir arkadaşı Hz.İsa'ya benzetilerek çarmıha gerilir. Hz.İsa'nın arkadaşlarından başka kimse bu olayı bilmediğinden geri kalan tüm Hıristiyanlar Hz.İsa'nın çarmıha gerildiğini düşünmüşlerdir.⁴⁴

---

⁴³ Kurtubî, a.g.e., C. IV, ss. 225-226, (Al-i İmran, 3/55).

⁴⁴ İbn Kesir, a.g.e., C. V, ss. 1982-1983, (Nisa, 4/157-158).

Yine İbn Kesir, İbn İshak'a dayanarak aktardığı başka rivayette, Hz. İsa'nın yerine ölmeyi kabul eden ve Hz. İsa'nın suretini alan kişinin ismi Sercis olarak verilmektedir.⁴⁵

Ebussuûd Efendi de, “fakat o, onlara benzetildi” ifadesi hakkında farklı rivayetler olduğunu belirtmektedir. Bunlardan birine göre, bazı Yahudiler, Hz.İsa'ya ve annesine kötü sözler söyleyince, Hz.İsa bu kişilere beddua eder. Allah Teâlâ da, o insanları maymun ve domuz şekline sokar (mesheder). Bunun üzerine Yahudiler, Hz.İsa'yı öldürmeye karar verirler. Allah Teala da Hz.İsa'yı göğe kaldıracağını ona vahyeder. Hz.İsa ashabına (havarilerine), “Hanginiz bana benzetilip öldürülmeye, asılmaya ve cennete girmeye razı olur?” diye sorar. İçlerinden biri: “Evet ben razıyım!” der. Allah Teâlâ da, o havariyi Hz.İsa'ya benzetir ve o havari, İsa sanılarak öldürülür ve asılır.⁴⁶ Aynı rivayeti İsmail Hakkı Bursevî de aktarmaktadır.⁴⁷

Hz.İsa'nın yerine onun arkadaşlarından birinin çarmıha gerilip öldürüldüğüne dair tefsirlerde anlatılan bu bilgileri tereddütle karşılamak gerekir. Zira eğer Hz. İsa, havarilerine “Benim yerime kim geçmek ister?” şeklinde bir soru sormuşsa, onlardan sadece biri buna olumlu cevap verip İsa'nın yerine geçmişse, diğer havarilerin bu olayı saklamaları anlamsız olacaktır. Hâlbuki ne kanonik ne de apokrif İnciller'de Havarilerden veya İsa'ya inananlardan birinin Hz. İsa yerine çarmıha gerildiğine dair bir bilgi bulunmaktadır.

a.4) Yahudilerden Biri (Taytayus)

Fahreddin er-Râzî'nin aktardığı bir rivayete göre, Yahudiler Hz.İsa'nın ve arkadaşlarının bulunduğu eve gelince Yahudilerin reisi Yahuza, Taytayus isminde birine “Eve gir ve Hz.İsa'yı dışarı çıkar” diye emretmiştir. Bu adam Hz.İsa'nın yanına girince, Allah Hz.İsa'yı evin tavanından göğe yükseltmiştir. Taytayus'u da Hz.İsa'ya benzetmiştir. Bunun ardından Yahudiler onu Hz.İsa zannederek çarmıha germiş ve öldürmüşlerdir.⁴⁸

Hz.İsa'nın yerine Taytayus'un benzetilip öldürüldüğüne dair rivayetlere yer veren müfessirler arasında İbn Kesir,⁴⁹ Ebussuud,⁵⁰ İsmail Hakkı Bursevî⁵¹ ve Elmalılı M.

⁴⁵ İbn Kesir, a.g.e., C. V, ss. 1990-1991, (Nisa, 4/157-158).

⁴⁶ Ebussuûd, a.g.e., C. IV, s. 1503, (Nisa, 4/157-158).

⁴⁷ Bursevî, a.g.e., C. IV, ss. 348-349, (Nisa, 4/157-158).

⁴⁸ Râzî, a.g.e., C. VIII, ss. 404-405, (Nisa, 4/157-158).

⁴⁹ İbn Kesir, a.g.e., C. V, ss. 2004-2005, (Nisa, 4/157-158).

⁵⁰ Ebussuûd, a.g.e., C. IV, s. 1503, (Nisa, 4/157-158).

Hamdi Yazır⁵² da bulunmaktadır. Bu müfessirler de, Razi'nin aktardığı rivayetleri naklederek çarmlıha gerilen kişinin Taytayus olduğunu açıklamışlardır.

a.5) Casus

Süleyman Ateş, Nisa Suresini 157. Ayetiyle ilgili açıklamasında, Hz.İsa'yı öldürmeye gelenler arasında bulunan casusun Hz.İsa'ya benzetildiğini; Hz.İsa'nın yerine o casusun öldürüldüğünü ve çarmlıha gerildiğini ifade etmektedir.⁵³ Her ne kadar casus kelimesi, münafık kelimesinden farklı bir anlam taşısa da, hem casus hem de münafık kelimeleri, Hz. İsa'yı ele veren kişi olan Yahuda için kullanmak mümkündür. Dolayısıyla, açık bir şekilde söylemese de, Süleyman Ateş'in de, Hz. İsa yerine Yahuda'nın çarmlıha gerildiği düşüncesinde olduğunu söylemek mümkündür.

b) Şüphe İçinde Olanlar

“Onun hakkında ihtilafa düşenler bundan dolayı tam bir kararsızlık içindedirler”⁵⁴ ayetinden yola çıkarak Hz.İsa'nın öldürülüp öldürülmediği konusunda şüphe ve ihtilaf içinde olanların kimler olduğu da müfessirlerin tartıştığı konulardandır.

b.1) Yahudiler

Fahreddin er-Razi, “ihtilafa düşenler” konusunda iki görüş üzerinde durmaktadır. İlk olarak, Yahudilerin şüphe içinde olduğunu ifade eden er-Razi, bu şüphenin mahiyetini iki şekilde açıklamaktadır:

a) Yahudiler, Hz.İsa'ya benzeyen şahsı öldürüp bedenine baktıklarında “Yüzü, İsa'nın yüzü; ama beden, onun bedeni değil!” diyerek şüpheye düşmüşlerdir.

b) Yahudiler Hz.İsa'yı, on havarisiyle beraber bir evde hapsedmişlerdi. Yahudilerden bir adam Hz.İsa'yı öldürmek için içeri girince Allah, Hz.İsa'nın suretini, giren bu şahsın üzerine atmış, Hz.İsa ise göğe kaldırılmıştır. Yahudiler bu adamı yakalayıp Hz.İsa diye öldürmüşlerdir. Daha sonra da, “Eğer bu İsa ise, bizim içeri giren arkadaşımız nerede? Eğer bu arkadaşımız ise, İsa nerede?” diyerek şüphelerini dile getirmişlerdir.⁵⁵

---

⁵¹ Bursevi, a.g.e., C. IV, s. 349, (Nisa, 4/157-158).

⁵² Elmalılı, a.g.e., C. III,ss.119-120, (Nisa, 4/157-158).

⁵³ Ateş, a.g.e., C. II, s. 398, (Nisa, 4/157-158).

⁵⁴ Nisa, 4/157.

⁵⁵ Razi, a.g.e., C. VIII, s. 406, (Nisa, 4/157-158).

Şüphe içinde olanların Yahudiler olduğunu belirten bir diğer müfessir Ebussuud'tur. Ona göre, bazı Yahudiler Hz.İsa'yı kesinlikle öldürdüklerine inanırken bir kısmı da tereddüde düşmüştür. Bir kısmı, "Eğer o öldürülen Hz.İsa ise, peki ya bizim arkadaşımız nerede?" diye sormuş; bir kısmı da "yüz İsa'nın yüzü, beden ise arkadaşımızın bedeni" demişlerdir.⁵⁶

b.2) Hıristiyanlar

Fahreddin er-Râzî'nin "ihtilafa düşenler" hakkında verdiği ikinci görüşe göre, Hıristiyanlar bu konuda ayrılığa düşmüşlerdir. Her ne kadar tüm Hıristiyanlar, Yahudilerin Hz.İsa'yı öldürdükleri hususunda ittifak etmişlerse de, büyük Hıristiyan grupları arasında üç farklı görüş ileri sürülmüştür. Nastûriyye mezhebinin⁵⁷ inancına göre, Hz.İsa ilahî (lâhût) yönden değil, insanî (nâsût) tabiatıyla çarmıha gerilmiştir. Melkâniyye mezhebinin⁵⁸ inancına göre ise, öldürme ve haça germe işi, onun lâhûtuna da ulaşmıştır. Fakat bu, doğrudan doğruya olmayıp hissetme ve farkına varma suretiyle gerçekleşmiştir. Yakubiyye mezhebi inancında ise, öldürme ve çarmıha germe işi, iki cevherden meydana gelmiş tek bir cevher olan Mesih'te meydana gelmiştir.⁵⁹

İbn Kesir de, şüphe içinde olanların Hıristiyanlar (Nasturiler, Melkaniler ve Yakubiler) olduğunu belirtmiştir. Onun verdiği bilgiler, Fahreddin er-Razi'nin yukarıda aktardığımız görüşlerinin tekrarından ibarettir.⁶⁰

⁵⁶ Ebussuûd, a.g.e., C. IV, s. 1504, (Nisa, 4/157-158).

⁵⁷ Nasturiler: Ayrılmış Doğu Kiliseleri'nden birisi olan Doğu Süryani Kilisesi, yani Nesturi Kilisesi, bazı Hıristiyanlar tarafından MS 341 Efes Konsili'ni reddeden psikoposlar ve diakonların muhalefetinden gelişmiştir. Efes Konsilinde Rafizi (heretik-sapkın) olarak reddedilen Nasturilik, o zamanki Konstantinopolis patriği olan Nestoryus'un adına atfedilen Hıristiyan mezhebidir. (Şenay, a.g.m., s. 135.) Şehristâni, Nesturiler'in Halife Me'mun zamanında ortaya çıkan ve İnciller'de kendi görüşlerine göre tasarrufta bulunan hakîm Nestur'un (Nestorius) mensupları olduğunu açıklamaktadır. Ona göre, bu mezhebin Hıristiyanlığı nispeti, Mutezile'nin İslam'a nispetine benzemektedir. Şöyle ki; Allah birdir, üç uknumu vardır, bunlar vücud, ilim ve hayattır. Bu uknumlar/asıllar Allah'ın zatı üzerine zait olmadığı gibi Allah'ın kendisi de değildir. Kelime (kelam) ise, İsa'nın bedeniyle kristal üzerine güneş ışığının doğması ve mum üzerine güneş ışığının doğması ve mum üzerine mühür basıldığında, mumdaki nakışın zuhuru gibidir. (Şehristâni, a.g.e., s. 202.)

⁵⁸ Melkaniler: Rum ülkesinde ortaya çıkıp orayı istila eden Melkâ'nın mensuplarıdır. Rumların ekseriyeti Melkâni'dir. Düşüncelerine göre, kelime Mesih'in bedeni ile birleşmiş, onun nâsûtuna bürünmüştür. Kelime ile ilim uknumu, Ruhul-Kuds ile hayat uknumunu kastetmektedirler. İlmî nâsûtiyete bürünmeden önce oğul olarak isimlendirmeyip, Mesih nâsûtiliğe bürünmesiyle oğuldur görüşündedirler. Bazılarına göre de, kelime Mesih'in bedeninde şarabın veya sütün su ile karıştığı gibi karıştığını belirtmişlerdir. (Şehristâni, a.g.e., s. 201.)

⁵⁹ Razi, a.g.e., C. VIII, ss. 405-406, (Nisa, 4/157-158).

⁶⁰ İbn Kesir, a.g.e., C. V, ss. 2004-2005, (Nisa, 4/157-158).

İmam Kurtubi'ye göre, bir görüşe göre bütün Hıristiyanlar, diğer bir görüşe göre ise avam anlaşmazlığa düşmüşlerdir. Anlaşmazlığa düştükleri konu ise, kimilerinin onun ilah olduğunu, kimilerinin de Allah'ın oğlu olduğunu iddia etmesidir. Avamın düştüğü anlaşmazlık ise, onların bir kısmının “biz İsa'yı öldürdük” demesidir. Buna karşın, onun semaya yükseltildiğini görenler ise, “hayır onu öldürmedik” diyerek karşı çıkmaktadırlar. Ayrıca, anlaşmazlıkla, Hıristiyanlardan Nasturiler, Melkâniler ve Yakubiler'in aralarındaki farklı yaklaşımların kastedilmiş olabileceği de dile getirilmiştir.⁶¹

Bursevî, Hz.İsa hakkında ihtilafa düşenlerin Hıristiyanlar olduğunu açıklamaktadır. Bir kısmı İsa'nın öldürülmediğini, asılmadığını, bilakis onun göğe yükseltildiğini söylerken, bazıları da Yahudilerin onu öldürdüğünü savunmaktadır. Bursevî, ayrıca, tefsirinde Nasturiler, Melkaniler ve Yakubiler arasındaki görüş farklılıklarına da işaret etmektedir.⁶²

Anlaşmazlığa düşenlerin Hıristiyanlar olduğunu söyleyen müfessirlerden biri de Mevdudi'dir. Hz.İsa'nın çarmıha gerilmesi konusunda onların artık tek bir inançları olmadığını ve bu mesele hakkında birçok farklı inanca sahip olduklarını açıklamıştır. Bu da onların kesin bir bilgiye sahip olamadıklarını göstergesidir. Hıristiyanların benimsedikleri farklı inançlardan birine göre çarmıha gerilen Hz.İsa değil, O'na çok benzeyen bir adamdır. Başka bir inanca göre çarmıha gerilen kişi Hz.İsa'dır, fakat çarmıhta ölmemiş ve çarmıhtan indirildiğinde yaşadığı görülmüştür. Bazıları da Hz.İsa'nın çarmıhta öldüğüne inanmaktadırlar. Tüm bunlar Hıristiyanların bu konuda gerçek bir bilgiye sahip olmadıklarını, farklı görüşlerini sadece tahminlere dayandırdıklarını göstermektedir.⁶³

Araştırma konumuzu oluşturan Mukâtil b. Süleyman da, oldukça kısa bir şekilde ihtilaf edenlerin Hıristiyanlar olduğunu açıklamaktadır. Ona göre, bazı Hıristiyanlar, Yahudilerin İsa'yı öldürdüklerini savunurken, bazıları da onun öldürülmediğini iddia etmektedirler.⁶⁴

c) İsa'yı Değiştirenin Kimliği

c.1) Allah

⁶¹ Kurtubî, a.g.e., C. V, s. 151, (Nisa, 4/157-158).

⁶² Bursevi, a.g.e., C. IV, s. 351, (Nisa, 4/157-158).

⁶³ Mevdudi, **Tefhimu'l-Kur'an**, a.g.e., C. I, s. 429, (Nisa, 4/157-158).

⁶⁴ Mukâtil b. Süleymân, a.g.e., C. I, ss. 426, (Nisa, 4/157-158).

Taberi, Allah'ın Hz.İsa'yı sağ olarak yanına aldığı, Yahudilerin de Hz.İsa zannettikleri başka bir adamı çarmıha gerdiklerini belirtmiştir.⁶⁵

Fahreddin er-Râzî kimin Hz.İsa'ya benzetildiği konusunda farklı üç rivayet aktarmıştır. Bu rivayetlerin hepsinde Allah'ın (c.c.) Hz.İsa'yı değiştirdiği görülmektedir. Bir rivayete göre Taytayus, ikinci rivayete göre Yahudilerin Hz.İsa'yı takip ve gözetmekle görevlendirdikleri gözetleyici ve üçüncü rivayete göre Hz.İsa'nın havarilerinden olan bir münafiğa Allah tarafından Hz.İsa'nın şekli verilmiş ve çarmıha gerilmiştir.⁶⁶

İbn Kesir ve Seyyid Kutub Barnaba İncili'nde geçen bir rivayetten bahsetmektedir. Orada Yahuda Hz.İsa'nın suretini almış ve öldürülmüştür. Burada da Allah (c.c.) Hz.İsa'nın suretini Yahuda'ya vermiştir.⁶⁷

Ebussuud ve Ömer Nasuhi Bilmen, Hz.İsa'ya karşı münafıklık yapan bir kişide bahsetmektedirler. Bu kişi Hz.İsa'nın bulunduğu odaya girmiş, Hz.İsa semaya kaldırılmış ve o adam Hz.İsa'ya benzetilmiştir. Hz.İsa'yı arayanlar içeri girip İsa zannederek onu öldürmüşlerdir. Burada da Hz.İsa'yı semaya kaldıran ve o münafiğa İsa'nın yüzünü veren Allah'tır.⁶⁸ Ebussuud'un aktardığı bir başka rivayete göre ise, Allah, bir münafiğa değil, Taytayus adındaki bir Yahudiye Hz.İsa'nın şeklini vermiştir.⁶⁹

Bursevi'nin aktarmış olduğu iki rivayette de Hz.İsa'yı değiştiren Allah'tır. Sadece bir rivayetine göre Taytayus bir diğere göre münafık Allah tarafından Hz.İsa'ya benzetilmiştir.⁷⁰

Süleyman Ateş'e göre, Hz.İsa'yı öldürmeye gelenler arasında bulunan casus Hz.İsa'ya benzetilmiş; Hz.İsa'nın yerine o casus öldürülmüş ve çarmıha gerilmiştir. Burada da aynı şekilde o kişiyi Hz.İsa'ya benzeten Allah (c.c)'tir.⁷¹

Müfessirimiz Mukâtil bin Süleyman da, Hz.İsa'yı değiştirenin Allah (c.c) olduğunu açıklamaktadır. Allah, İsa'ya ihanet eden Yahuda'ya, İsa Mesih'in şeklini vermiş ve Yahuda çarmıha gerilip öldürülmüştür.⁷²

---

⁶⁵ Taberi, a.g.e., C. I, s. 428, (Nisa, 4/157-158).

⁶⁶ Râzî, a.g.e., C.VIII, ss. 404-405, (Nisa, 4/157-158).

⁶⁷ İbn Kesir, a.g.e., C. V, s. 2016; Kutub, a.g.e., C. III, s.128, (Nisa, 4/157-158).

⁶⁸ Ebussuûd, a.g.e., C. IV, s. 1503, Bilmen, a.g.e., C.II, s.161, (Nisa, 4/157-158).

⁶⁹ Ebussuûd, a.g.e., C. IV, s. 1503, (Nisa, 4/157-158).

⁷⁰ Bursevi, a.g.e., C. IV, s. 349, (Nisa, 4/157-158).

⁷¹ Ateş, a.g.e., C. II, s. 398, (Nisa, 4/157-158).

Görüldüğü üzere, her ne kadar çarmlıha gerilen kişinin kim olduğu konusunda müfessirler farklı görüşler üzerinde durmakla birlikte, Hz. İsa'nın suretini değiştirip onun yerine başka birini geçirenin Allah olduğu yönünde ağırlıklı bir yaklaşım bulunmaktadır.

Bazı müfessirler, Hz. İsa'nın yerine başka bir kimsenin geçirilmesi olayında Hz. İsa'nın bizzat etkin bir rol oynadığını açıklamaktadırlar. Fahreddin er-Razi'ye göre, Yahudiler kendisini yakalamaya geldiklerinde, Hz.İsa yanındakilere, “Kim kendisine benim suretim verilmesi karşısında cenneti satın almak ister.” diye sormuş; arkadaşlarından birinin “Ben” diye cevap vermesi üzerine Allah Teâlâ ona Hz.İsa'nın şeklini vermiştir.⁷³ Kurtubi, İbn Kesir, Ebussuud ve Bursevî'de de benzer bir görüş aktarılmaktadır.⁷⁴

c.2) Şehrin valisi

Tefsirlerde yapılan bir başka açıklamaya göre, Hz. İsa'yı bir başka kişiyle değiştiren kişi, dönemin valisidir. Bu konuda iki farklı rivayet bulunmaktadır. İlk rivayete göre, Allah Hz.İsa'yı göğe kaldırıncı, vali halk arasında bir kargaşanın çıkmasından korkmuş ve bu yüzden bir adamı yakalatıp Hz.İsa'nın yerine astırmıştır. Halk Hz.İsa'yı tanımadığı için, bir başkasının asıldığını anlayamamıştır. Fahreddin er-Râzî kelamcılarının çoğunun da bu görüşü savunduklarını açıklamaktadır.⁷⁵ Ebussuud,⁷⁶ Bursevi,⁷⁷ ve Ömer Nassuhi Bilmen⁷⁸ de benzer rivayetlere yer vermektedirler.

İkinci rivayette ise,

Süleyman Ateş'in savunduğu ikinci rivayete göre, Hz. İsa'nın öldürülmesini istemeyen vali Platus, onu saklayıp onun yerine başka birini öldürtmüştür. Bu rivayette de halkın İsa'yı tanımadığı açıklanmaktadır. Süleyman Ateş'e göre, İsa'nın kabrine gidenlerin, onun cesedini görememeleri de, Hz.İsa çarmlıha gerilmediğini teyit eden bir delildir.⁷⁹

---

⁷² Mukâtil b. Süleymân, a.g.e., C. I, ss. 425-426, (Nisa, 4/157-158).

⁷³ Râzî, a.g.e., C. VIII, ss. 404-405, (Nisa, 4/157-158).

⁷⁴ Kurtubî, a.g.e., C. IV, ss. 225-226; İbn Kesir, a.g.e., C. V, ss. 1982-1983, 1990-1991; Ebussuûd , a.g.e., C. IV, s. 1503; Bursevi, a.g.e., C. IV, ss. 348-349, (Nisa, 4/157-158).

⁷⁵ Râzî, a.g.e., C.VIII, ss. 404-405, (Nisa, 4/157-158).

⁷⁶ Ebussuûd, a.g.e., C. IV, s. 1503, (Nisa, 4/157-158).

⁷⁷ Bursevi, a.g.e., C. IV, s. 349, (Nisa, 4/157-158).

⁷⁸ Bilmen, a.g.e., C. II, s. 161, (Nisa, 4/157-158).

⁷⁹ Ateş, a.g.e., C. II, s. 400, (Nisa, 4/157-158).

d) İsa'nın Âkıbeti

Hz.İsa'nın akıbeti konusunda müfessirler genel olarak, onun çarmıha gerilip öldürülmüş olduğu veya çarmıha gerilmediği yönünde iki farklı görüşe yer vermektedirler.

d.1) İsa Çarmıha Gerilmiş ve Ölmüştür

İsa'nın çarmıha gerilip ve öldürüldüğünü savunanlar Hıristiyanlardır. Çünkü Hıristiyan kutsal kitaplarında ve Hıristiyan teolojisinde Hz.İsa çarmıha gerildiği ve orada öldürüldüğü açıkça dile getirilmektedir. Bununla birlikte, olayın mahiyeti konusunda Hıristiyan mezhepler arasında bazı farklılıklar bulunmaktadır. Bir grup Hz.İsa'nın çarmıhta hem insani hem de ilahi yönünün öldüğünü savunurken, diğer bir grup çarmıhta sadece insani yönünün öldüğünü ilahi yönünün ölmediğini iddia etmiştir.

Müfessirler, Hıristiyan mezhepler arasındaki bu görüş farklılıklarına tefsirlerinde değinmektedirler. Söz gelimi, Fahreddin er-Razi'nin tefsirinde Melkâniyye mezhebinin, çarmıhta Hz. İsa'nın hem insani hem de ilahi yönünün öldüğüne inandığı açıklanmaktadır. Fakat İsa'nın ilahî yönünün ölmesi, doğrudan doğruya olmayıp hissetme ve farkına varma suretiyle gerçekleşmiştir. Yakubiyye mezhebi inancında ise, öldürme ve çarmıha germe işi, iki cevherden meydana gelmiş tek bir cevher olan Mesih'te meydana gelmiştir.⁸⁰

Kurtubi'nin verdiği bilgilere göre, Melkâniler, Hz.İsa'nın tamamının, yani nâsûtu (maddi) ve lâhûtunun (manevi) çarmıha gerilip öldüğüne inanmaktadırlar.⁸¹

Bursevi, Melkaniler'in öldürme ve asma faaliyetinin Hz.İsa'nın lâhûtuna doğrudan değil, his ve şuur ile ulaştığına inandığını ifade etmektedir. Yakubiler ise öldürme ve asma faaliyetinin iki cevherden doğan bir cevher olan Mesih'e vaki olduğuna iddia etmişlerdir.⁸²

Müfessirlerin verdiği bilgilerden anlaşılmaktadır ki, çarmıhta Hz.İsa'nın hem insani hem de ilahi yönü ile öldüğünü savunanların Hıristiyanların Melkâniyye ve Yakubiyye mezhepleridir.

Çarmıhta Hz. İsa'nın sadece beşerî yönünün öldüğünü savunan Hıristiyan mezhepler de bulunmaktadır. Razi'ye göre, Nastûriyye mezhebi, Hz.İsa'nın manevi yönden (lâhût) değil, maddi (nâsût) bakımından çarmıha gerildiğine inanmaktadır.⁸³

⁸⁰ Razi, a.g.e., C. VIII, ss. 405-406, (Nisa, 4/157-158).

⁸¹ Kurtubî, a.g.e., C. V, s. 151, (Nisa, 4/157-158).

⁸² Bursevi, a.g.e., C. IV, s. 351, (Nisa, 4/157-158).

Kurtubi de aynı şekilde Nasturilerin, Hz.İsa'nın lâhûtu (uluhiyet sıfatı) yönüyle değil de, nâsûtu (insan ve beşeriyeti) yönüyle çarmıha gerildiğini savunduklarını nakletmektedir.⁸⁴ Bursevî de aynı görüşün tekrarlandığı görülmektedir.⁸⁵

d.2) İsa Çarmıha Gerilmemiştir

Taberi, Hz.İsa'nın çarmıha gerilmediğine dair bir rivayeti şöyle aktarır: “Vallahi İsa (a.s) şu anda Allah katında diridir. İsa (a.s) yeryüzüne indiğinde herkes ona iman edecektir. O, kıyamet gününde onların aleyhine şahit olacaktır. Kıyamet gününde İsa (a.s) kendisini kimin tasdik ettiğine, kimin yalanladığına şahadette bulunacaktır.”⁸⁶

Fahreddin er-Râzî de aynı şekilde Hz.İsa'nın çarmıha gerilmediğini, bu konuda kelimcilerin de aynı fikirde olduğunu açıklamaktadır. Razi göre, Hz.İsa'nın değil de, onun yerine kendisine benzeyen/benzetilen başka bir kişinin çarmıha gerildiğine farklı rivayetlere değinmekle birlikte, bu rivayetler, Hz.İsa çarmıha gerilmediği konusunda görüş birliği içindedir.⁸⁷

Kurtubi,⁸⁸ İbn Kesir,⁸⁹ Ebussud,⁹⁰ İsmail Hakkı Bursevi,⁹¹ Seyyid Kutup,⁹² Ömer Nasuhi Bilmen,⁹³ Mevdudi,⁹⁴ ve Süleyman Ateş⁹⁵ gibi diğer Müslüman müfessirler de Hz. İsa'nın çarmıha gerilmediği yönünde görüş beyan etmişlerdir.

Müfessirimiz Mukâtil b. Süleyman da, genel İslami yaklaşımla uyum içinde, Hz.İsa'nın çarmıha gerilmediğini onun yerine çarmıha gerilen kişinin Yahuda olduğunu açıklamaktadır.⁹⁶

---

⁸³ Razi, a.g.e., C. VIII, ss. 405-406, (Nisa, 4/157-158).

⁸⁴ Kurtubî, a.g.e., C. V, s.151, (Nisa, 4/157-158).

⁸⁵ Bursevî, a.g.e., C. IV, s. 351, (Nisa, 4/157-158).

⁸⁶ Taberi, a.g.e., C. I, s. 429, (Nisa, 4/157-158).

⁸⁷ Râzî, a.g.e., C. VIII, ss. 404-405, (Nisa, 4/157-158).

⁸⁸ Kurtubî, a.g.e., C. V, s. 151, (Nisa, 4/157-158).

⁸⁹ İbn Kesir, a.g.e., C. V, ss. 1990-2016, (Nisa, 4/157-158).

⁹⁰ Ebussuûd, a.g.e., C. IV, s. 1503, (Nisa, 4/157-158).

⁹¹ Bursevî, a.g.e., C. IV, s. 348, (Nisa, 4/157-158).

⁹² Kutub, a.g.e., C. III, s. 128, (Nisa, 4/157-158).

⁹³ Bilmen, a.g.e., C. II, s. 161, (Nisa, 4/157-158).

⁹⁴ Mevdudi, **Tefhimu'l-Kur'an**, a.g.e., C. I, ss. 426-427, (Nisa, 4/157-158).

⁹⁵ Ateş, a.g.e., C. II, s. 398, (Nisa, 4/157-158).

⁹⁶ Mukâtil b. Süleymân, a.g.e., C. I, ss. 425-426, (Nisa, 4/157-158).

B) İnciller'e Göre Hz.İsa'nın Vefatı Meselesi

İnciller'de İsa'nın kendisinin ele verileceğini ve çarmıha gerilerek öldürüleceğini önceden bildiği, bunu da öğrencilerine haber verdiği belirtilmiştir.⁹⁷ İsa'nın oniki öğrencisinden biri olan Yahuda İskariot otuz gümüş karşılığında İsa'ya ihanet etmiştir.⁹⁸ Yahuda yanında beş kahin ile halkın ileri gelenleri tarafından gönderilmiştir. Kılıçlı sopalı büyük bir kalabalıkla İsa'nın bulunduğu yere gelmişlerdir. Kimi öperse onu tutuklamalarını söylemiş ve içeriye girip dosdoğru İsa'nın yanına gidip onu öpmüştür. Bunun üzerine adamlar İsa'yı yakalayıp tutuklamışlardır. İsa arkadaşlarına, onu korumaya teşebbüs etmemelerini, çünkü bunun Kutsal Yazılara göre böyle olması gerektiğini söylemiştir.⁹⁹ Ardından İsa'yı tutuklayanlar onu Başkahine götürmüşler, orada yalancı tanıklar İsa'nın, Tanrı'nın Tapınağını yıkıp üç günde yeniden kurabileceğini iddia ettiğini söylemişlerdir. İsa ise bütün bu iftiralara rağmen susmuştur.¹⁰⁰ Bunun üzerine başkahinlerle halkın ileri gelenleri İsa'yı ölüm cezasına çarptırmak konusunda anlaşmış, böylece İsa'yı bağlayıp vali Pilatus'a götürüp teslim etmişlerdir.¹⁰¹ Bu arada Yahuda yaptığından pişman olup paraları tapınağın içine fırlatmış ve gidip kendini asmıştır.¹⁰² Başkahinler ve ileri gelenler hep bir ağızdan İsa'nın çarmıha gerilmesini Pilatus'a söylemişlerdir.¹⁰³ Böylece Pilatus İsa'yı önce kamçılattı sonra çarmıha gerilmek üzere askerlere teslim etmiştir.¹⁰⁴ Dışarı çıktıklarında Simun adında birine İsa'nın çarmihini zorla taşıtmışlar ve Kafatası denilen yere vardıklarında askerler İsa'yı çarmıha germişlerdir.¹⁰⁵ Yuhanna İncili'ne göre ise İsa çarmihini kendisi taşımıştır.¹⁰⁶ Luka İncili'nde İsa'nın yüksek sesle "Baba, ruhumu ellerine bırakıyorum!" diye haykırdığı belirtilmektedir. İsa, bunu söyledikten sonra da son nefesini vermiştir.¹⁰⁷ Matta İncili'nde İsa'nın çarmıha gerildiği sırada "Tanrım, Tanrım beni neden terk ettin?" diye bağırdığı açıklanmaktadır.¹⁰⁸ Bunun üzerine İsa bir kez daha bağırp ruhunu teslim ettiği, o anda tapınaktaki perdenin

⁹⁷ Matta 26:1-2.

⁹⁸ Matta 26:14-15.

⁹⁹ Matta 26:47-54.

¹⁰⁰ Matta 26:57-62.

¹⁰¹ Matta 27:1-2.

¹⁰² Matta: 27:5.

¹⁰³ Matta 27:20-22.

¹⁰⁴ Matta 27:26.

¹⁰⁵ Matta 27:32-37.

¹⁰⁶ Yuhanna 19:17.

¹⁰⁷ Luka 23:46.

¹⁰⁸ Matta 27:46.

yukarıdan aşağıya yırtıldığı, yerin sarsalandığını, kayaların yarıldığı, mezarların açıldığı ve ölmüş olan birçok kutsal kişinin cesetlerinin dirildiği belirtilmiştir.¹⁰⁹ İsa ile birlikte biri sağında öbürü solunda olmak üzere iki haydut da çarpmıha gerilmiştir.¹¹⁰ Akşama doğru İsa'nın öğrencilerinden olup Yusuf adında zengin bir Aramatyalı, Pilatus'a gelip İsa'nın cesedini istemiştir. Ceset ona verilmiş, o da cesedi alıp temiz keten beze sarmış ve kayaya oyduduğu mezara yatırmıştır. Mezar girişine de büyük bir taş yuvarlayıp oradan ayrılmıştır.¹¹¹ Bir sonraki gün başkahnlerle Ferisiler Pilatus'un önünde toplanarak İsa'nın daha hayattayken kendisinin öldükten üç gün sonra dirileceğini söylediğini ona bildirmişlerdir. Mezarın başına da asker koymasını, yoksa öğrencileri gelip İsa'yı mezarından çıkarıp halka İsa'nın ölümden dirildiğini söyleyeceklerine dair Pilatus'u uyarılmışlardır. Pilatus da onlara asker verip üçüncü güne kadar gidip mezarı korumalarını istemiştir.¹¹²

Şabat gününü izleyen haftanın ilk günü, tan yeri ağarırken, Mecdelli Meryem ile öbür Meryem mezarı görmeye gitmişler. Ansızın büyük bir deprem olmuş ve gökten Rabb'in bir meleği inmiş ve mezara gidip taşı bir yana yuvarlamıştır. Bu sırada nöbetçiler korkudan ölü gibi yere yıkılmışlardır. Melek kadınlara korkmamalarını ve İsa'nın daha önce açıklamış olduğu gibi dirildiğini söylemiştir. Ayrıca, gidip İsa'nın ölümden dirildiğini ve Celile'ye gittiğini öğrencilerine bildirmesini istemiştir. Nöbetçiler kendilerine gelince başkahnlere gidip olanı biteni onlara anlatmışlar; başkahnler de onlara yüklü para vererek, İsa'nın öğrencilerinin gelip, kendileri uyurken cesedi çalıp götürdüklerine dair yalan söylemelerini istemişlerdir. İsa'nın onbir öğrencisi Celile'ye giderek İsa'yı orada görmüşlerdir. İsa onlara kendisinin dünyanın sonuna dek her an onlarla birlikte olacağını söylemiştir.¹¹³

İsa'nın haça gerilmediği hususunda Matta'nın "Allah'ım Allah'ım beni niçin bıraktın?"¹¹⁴ şeklindeki ifadesiyle Markos'un aynı anlamdaki sözünü¹¹⁵ delil olarak alan Karafî, bu sözde Allah'ın iradesine ve kazasına teslim olmamanın yattığını belirterek, İsa

---

¹⁰⁹ Matta 27:50-52.

¹¹⁰ Matta 27:38.

¹¹¹ Matta 27:57-61.

¹¹² Matta 27:63-65.

¹¹³ Matta 28:1-20.

¹¹⁴ Matta 26:46.

¹¹⁵ Markos 15:34.

gibi bir peygamberin böyle bir halde bulunamayacağına dikkat çekmiş ve çarmıhta ölenin İsa'nın dışında birinin olması gerektiği görüşünde ısrar etmiştir.¹¹⁶

II. Hz. İsa'nın “Ref'i”

A) Kur'an-ı Kerim'e Göre Hz.İsa'nın Ref'i

Kur'an-ı Kerim'de Allah Teala, “Ey İsa! Muhakkak ben seni vefat ettireceğim ve seni Bana ref edeceğim”.¹¹⁷ diye buyurmaktadır. Hz.İsa'nın ref'iyle alakalı diğer bir ayette de, yine, Allah Teala'nın Hz.İsa'yı kendisine ref ettiği açıklanmaktadır.¹¹⁸

“Ref” kelime olarak, “bir şeyi yukarı koymak, manen yüceltmek, yükseltmek, kaldırmak,¹¹⁹ ses yükseltmek, baş kaldırmak, manen yükselmek, el kaldırmak,¹²⁰ bina yükseltmek, ağır kaldırmak, taş kaldırmak, yüksek bir yere çıkmak, manen yükselmek, kişinin değerinin yükselmesi¹²¹ anlamlarına gelmektedir. Kur'an'daki “ref” ve bu kökten gelen kelimelerden bir kısmı bir şeyi yüksekçe bina etmek,¹²² “bir şeyin temelini yükseltmek,¹²³ sesi yükseltmek ve ağırlayıp ikram da bulunma, derece yükselmesi gibi manevi yükseklik ve üstünlükleri ifade etmektedir.¹²⁴

Hiz. İsa'nın Allah katına ref'i konusunda genel olarak iki farklı görüş ortaya çıkmaktadır. Birinci görüşe göre, ref kelimesi Kur'an'da *daha çok* manevî yükseklik veya derecenin yükseltilmesi manasına geldiği için, İsa'nın ref'i, onun ruhen Allah katına yükseldiğini, dolayısıyla ref olayından önce öldüğünü ifade etmektedir. Bu görüşte olanlar, Hiz. İsa'nın, bedeniyle ve canlı olarak semaya yükseldiği iddiası, ayetlerin sınırını fazlasıyla zorlayan bir açıklama olarak görmektedirler.¹²⁵

---

¹¹⁶ Baybal, a.g.e., s.144.

¹¹⁷ Al-i İmran, 3/55.

¹¹⁸ Nisa, 4/158.

¹¹⁹ İbn Manzur, Ebul Fadıl Cemalettin Muhammed b. Mükerrrem, **Lisanü'l-Arap**, Daru Sadir, Beyrut, 1990, C. VIII, s. 129.

¹²⁰ Ahmet Ebu Haka, **Mu'cemu'n-Nefâis el-Vesit**, Daru'n-Nefais, Beyrut, 2007, 470,471.

¹²¹ Subhi Hanefi, **EL-Müncid Fi'l-Lugati'l-Arabiyye el-Muasıra**, Darul Maşrik, Beyrut, 2000, 568-570.

¹²² Ali İmran, 3/55.

¹²³ En'âm, 6/83.

¹²⁴ Bakara, 2/253, Âl-i İmrân, 3/55, Nisa,4/158, En'âm,6/83, Meryem,19/57, Nur,24/36, Fâtır, 35/10, Mücadele, 58/2, İnşirah, 94/4.

¹²⁵ Ethem Ruhi Fığlalı, **Çağımızda İtikadî İslam Mezhepleri**, Şa-To İlahiyat Yayınları, 11. Basım, İstanbul, 2001, s.295.

İkinci görüşe göre, ref kelimesinin sadece manevî olarak yükselmekle sınırlandırmak doğru değildir. Bu kelime, Kur'an-ı Kerim'de maddî olarak yükselmeyi veya hareket etmeyi de ifade etmektedir. Nitekim Hz. Yusuf'un, anne babasını kendi tahtına çıkartıp oturtması, ref kelimesiyle açıklanmıştır¹²⁶ ve burada salt manevî bir yükselmeden bahsetmek imkânsızdır.¹²⁷

Görüldüğü gibi, Kur'an-ı Kerim'de "ref" kelimesi, Hz. İsa'nın vefatını belirten ayeti müteakiben kullanılmakta ve vefat kelimesine verilen anlama paralel olarak, iki farklı tarzda yorumlanmaktadır. Esas itibarıyla Hz. İsa'nın çarmıhta Yahudiler tarafından öldürülmediği ve Allah'ın onu kendi katına yükselttiği, ayette geçtiği üzere kesin olmakla beraber, bu yükseltme işinin gerçekleşme şekli tartışmalara neden olmuştur. Buna göre, kimi zaman, İsa'nın sadece ruhen Allah katına yükseltildiğini iddia edilirken, kimi zaman da İsa'nın hem bedenen hem de ruhen ref edildiği savunulmaktadır.

1. "Ref" Olayının Ruh ve Bedenle Gerçekleştiğini Savunanlar

Hz. İsa'nın yükseldiğini ifade eden ayetler, Kur'an da iki yerde geçmektedir. Bunlar Nisa Suresi'nin 157. ayetiyle Al-i İmran Suresi'nin 55. ayetidir.

Genel olarak bütün müfessirler arasında, Hz. İsa'nın Yahudilerin elinden kurtulduğu ve onun yerine bir başkasının öldürüldüğü konusunda ittifak vardır. Geleneksel müfessirlerin tamamı ref hadisesinin ceseden ve ruhen gerçekleştiği fikrini savunmaktadır.

Meşhur müfessir Taberî, Hz. İsa'nın ref'i konusunda ittifak olduğunu belirtir. Taberî'ye göre sıhhatli olan görüş, ref'in, ruhen ve bedenen diri olarak gerçekleştiği şeklindedir. Zira bu konuda mütevatir hadisler bulunmaktadır.¹²⁸

Konuyla ilgili ayetlerin yorumu noktasında teferruatlı açıklamalarda bulunan İbn Kesir, ayetle ilgili müfessirlerin yorumlarını aktardıktan sonra, konuyu şu şekilde özetlemektedir: Allah Teala, Hz. İsa'yı bir uyku haliyle vefat ettirmiş; ardından onu göğe yükseltmiş ve böylece Hz. İsa'yı öldürmek isteyen Yahudilerin elinden onu kurtarmıştır. İbn Kesir'e göre, Hz. İsa şu an hayattadır.¹²⁹ Konyalı Mehmet Vehbi de buna çok benzer

---

¹²⁶ Yusuf, 12/100.

¹²⁷ Sifil, a.g.e., s.140.

¹²⁸ Taberî, a.g.e., C. I, s. 253, (Ali İmran, 3/55).

¹²⁹ İbn Kesir, a.g.e., C. IV, ss. 1258-1259, Ali İmran, 3/55).

bir görüşü dile getirmekte ve Yüce Allah'ın Hz.İsa'yı uyku halinde semaya kaldırdığını ve Yahudilerin şerrinden kurtardığını kaydetmektedir.¹³⁰

Kurtubi Nisa Suresi'nin 158. ayetinin yorumunda Yüce Allah'ın Hz. İsa'yı semaya kaldırdığını belirtmektedir.¹³¹

Fahreddin er-Râzî, ilgili ayette ref kelimesiyle, Allah'ın hükmünün dışındaki hükümlerin geçerli olmadığı bir yere yükseltmenin kastedildiğini ifade etmektedir. Hz. İsa'nın semaya yükseltildiği ise ayette sabittir. er-Razi'ye göre, Allah'ın bu beyanı, Hz. İsa'nın kendisine yükseltilmesinin mükâfat bakımından cennetten ve cennetteki maddi lezzetlerden daha büyük olduğuna işaret etmektedir.¹³²

Hiz. İsa'nın henüz ruhunun kabzedilmediğini belirten Elmalılı Hamdi Yazır, Hz.İsa'nın ruhu kabzedilmeden yeryüzünden kaldırıldığını ve Allah'a yükseltildiğini savunmaktadır. Elmalılı, İsa'nın göğe yükseltildiğine dair rivayetlerle, Allah'a yükseltildiğini açıklayan Kur'an ifadeleri arasında ayırım yapmaktadır. Ona göre, sema, Allah'ın isimlerinden biri değildir. Şayet Hıristiyanlar semaya Allah, Allah'a da sema diyorlarsa, bu anlayış İslam'a göre caiz değildir. Bu bakımdan "Seni kendime yükselteceğim" ayetini "Seni göğe yükselteceğim" şeklinde yorumlamak gerçeğe uygun olmaz. Zira Hz.İsa'nın Allah'a yükseltilen cismi, semaya yükseltilen ise henüz kabzedilmemiş olan ruhudur. Görüldüğü gibi Elmalılı, Hz. İsa'nın hem beden, hem de ruhen semaya yükseltildiğini ifade etmekte ancak bu semanın gerçek anlamda bir sema olmadığını ortaya koymaktadır.¹³³

Hiz. İsa'nın yükseltildiği sema ile dünya seması arasında bir ayırım yapan Elmalılı, Hz.İsa'nın yükseltildiği semanın, ruhani dördüncü sema olduğunu açıklar. Miraç gecesinde Resulullah İsa'yı dördüncü semada, Harun'u beşinci, Musa'yı altıncı, İbrahim'i de yedinci semada görmüştür. Ona göre İsa'nın semaya yükseltilişi ve kıyâmetten önce iniş ve dönüşünü ifade eden haber ve hadisleri, Allah'a yükseltilen İsa'nın cismiyle ilgili görmemek gerekir. Hiz. İsa'nın ruhu böyle geçici beka ile bâki olduğu gibi, diğer peygamberler de böyledir. Kabirlerindeki peygamberler diridir.¹³⁴

---

¹³⁰ Mehmet Vehbi, a.g.e., C. III, s. 1108, (Nisa, 4/157-158).

¹³¹ Kurtubî, a.g.e., C. V, s. 552, (Nisa, 4/157-158).

¹³² Râzî, a.g.e., C. VIII, s. 408, (Nisa, 4/157-158).

¹³³ Elmalılı, a.g.e., C. II, ss. 372-373, (Ali İmran, 3/55).

¹³⁴ Elmalılı, a.g.e., C. II, s. 373, (Ali İmran, 3/55).

Her peygamberin ruhani ecelinin, ümmetinin eceli olduğunu belirten Elmalılı, Hz. İsa'nın ruhunun semaya yükseltilmesinin Hıristiyanlığın sona erdiği şeklinde yorumlanmaması gerektiğini ifade etmektedir. Hıristiyanlığın bugünkü mevcudiyeti, Hz. İsa'nın ruhunun henüz kabzedilmediği anlamına gelmektedir. Çünkü rasuller derecelerine göre semada diridirler. Hz. İsa'nın da cesedi Allah'a yükseltilmiş, fakat ruhu henüz kabzedilmemiştir.¹³⁵

2. “Ref’in” Manevi Olduğunu Savunanlar

Hz. İsa'nın vefatı ve ref'i konusunda yorum yapan müfessirler, ref'in gerçekleştiğini, Hz. İsa'nın Yahudilerin elinden kurtulduğu konusunda ittifak etmektedirler. Ancak Hz. İsa'nın ref'i esnasında ref'in gerçekleşme şekli hususunda müfessirler arasında tam bir ittifak yoktur. Yukarıda da açıklandığı gibi, genel kanaat ref olayının hem ruhen, hem bedenen olduğu şeklindedir. Fakat bu genel kanaatin aksine, Hz. İsa'nın göğe yükseltilmesinin, ruhi ve manevi bir dereceyle olduğunu savunanlar da bulunmaktadır. Bu anlayışa göre yükselme ceseden değil, ruhen gerçekleşmiştir.

“Allah onu kendisine yükseltti”¹³⁶ ayeti, Hz.İsa'nın bedeniyle göğe çıkarıldığını göstermez. Çünkü ayette gökten söz edilmemektedir. Allah, İsa'yı kendisine yükseltti denilmektedir. Yani onu kurtardı ve derecesini yükseltti. Düşmanları ona erişemediler, onu yakalayamadılar, demektir. Taberî'de geçen bir rivayete göre, Hz.İsa'nın yükseltilmesinden maksat onun şeref ve izzetinin yükseltilmesidir. Ayette açıklanan yükselme Hz.İsa'nın manen yükselmesi, onur ve izzetinin artmasıdır.¹³⁷

Süleyman Ateş'e göre, Hz.İsa, diğer peygamberler gibi, bir beşer olarak kendisine Allah'ın tayin etmiş olduğu süre tamamlandıktan sonra ölüp defnedilmiştir. Sonradan ruhunun tıpkı diğer iyi kimselerin ruhları gibi ref olunduğunu ifade edenlerin temel hareket noktasını Allah'ın kanunlarında bir değişiklik bulunmadığı ilkesi oluşturmaktadır. Buna göre, Hz.İsa'nın cismen göğe yükseltilmesi, Allah'ın arzdan çıkan maddelerin tekrar arza dönecekleri hakkındaki kesin kanuna aykırıdır. Madde, tabiatında harici bir değişiklik olmadan yukarı kalkamaz. Hiçbir beşere böyle bir hal olmamıştır.¹³⁸

¹³⁵ Elmalılı, a.g.e., C. II, s. 373, (Ali İmran, 3/55).

¹³⁶ Nisa, 4/157.

¹³⁷ Ateş, a.g.e., C. II, ss. 50-51, (Ali İmran, 3/55).

¹³⁸ Ateş, a.g.e., C. II, s 55, (Ali İmran, 3/55).

Süleyman Ateş'e göre, Hz.İsa'nın yükseltilmiş olduğu gök ile kastedilen maddi gök değil, manevi göktür. Manevi göğe ise cesetler değil, ruhlar gitmektedir. Kur'an bu hususta Hz. İsa'nın göğe yükseltildiğini söylememekte, aksine Allah'a yükseltildiğini söylemektedir. Allah'a yükselmek ile göğe yükselmek birbirinden farklı şeylerdir. Allah'a yükselmek O'nun katında yüksek derece kazanmak anlamına gelmektedir.¹³⁹

Hiz. İsa'nın ref'i meselesine farklı bir anlam yükleyen Muhammed Esed'e göre bir insanın yükseltilmesi fiili, Allah'a atfedilmişse, bu her zaman onurlandırma yahut yüceltme anlamına gelir. Kur'an'ın hiçbir yerinde, Allah'ın Hz.İsa'yı yaşadığı sırada bedensel olarak cennete yükselttiği şeklindeki yaygın inancı destekleyen bir beyan bulunmamaktadır.¹⁴⁰

Ömer Nasuhi Bilmen, ref'in manevi bir yükselme olduğunu savunmakta ve Allah Teala'nın, Hz. İsa'yı, kendisinin manevi huzuruna, yüce mukaddes bir makama, yüce bir semaya yükselttiğini açıklamaktadır.¹⁴¹

Görüldüğü üzere Müslüman âlimlerin çoğunluğu, "Bilakis Allah onu yükseltip kendisine kaldırmıştır. Allah mutlak galibtir, yegâne hüküm ve hikmet sahibidir."¹⁴² ayetine ve Hz.İsa'nın ölmediğini, kıyametten önce gelip haçı kırarak, domuzu haram kılarak, adaletle hükmedeceğini bildiren hadis-i şeriflere bakarak Hz.İsa'nın ruhu ve bedeni ile birlikte semaya yükseldiğini kabul etmektedirler.¹⁴³

Hiz.İsa'nın kendisini yakalamaya gelenlerin elinden kurtulduğu ve ref edildiği Yüce Allah tarafından açıkça bildirilmiştir.¹⁴⁴ Ancak ref'in mahiyeti konusunda tam bir görüş birliğinin olduğunu söylemek mümkün görünmemektedir. Ref'i ruh ve bedenle yükseltilme olarak anlayan gruba göre Hz.İsa canlı olarak göktedir ve Kıyamet gününden önce yeryüzüne inecektir. Ref'i manevi yükseklik olarak anlayan gruba göre ise Hz.İsa diğer

---

¹³⁹ Ateş, a.g.e., C. II, s. 50, (Ali İmran, 3/55).

¹⁴⁰ Muhammed Esed, **Kur'an Mesajı Meal-Tefsiri**, çev. Cahit Koytak, Ahmet Ertürk, İşaret Yayınları, İstanbul, 1999, C.1, s. 177,(Nisa, 4/157-158).

¹⁴¹ Bilmen, a.g.e., C. II, s. 163,(Nisa, 4/157-158).

¹⁴² Nisa, 4/158.

¹⁴³ Suat Yıldırım, **Mevcut Kaynaklara Göre Hıristiyanlık**, Diyanet İleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1988, s. 21.

¹⁴⁴ Al-i İmran, 3/55, (Al-i İmran, 3/55).

peygamberler gibi ölmüştür ve ruhu yüksek derecelere ulaştırılmıştır. Hz.İsa diğer peygamberler gibi misyonunu tamamlamıştır. Bir daha gelmesi aklen mümkün değildir.¹⁴⁵

Sonuç olarak diyebiliriz ki, Hz.İsa'nın ref'i ve nüzülü konusunda Kur'an-ı Kerim'de ve Resulullah'ın hadislerinde tatmin edici bir bilgi mevcut değildir. Bu sebepten dolayı ref'i veya nüzülü inkâr eden kişi dinden çıkmaz.¹⁴⁶

Müfessirimiz Mukâtil b. Süleyman, ref kelimesinden kastın Allah'ın İsa'yı Ramazan ayında, kadir gecesinde ve otuz üç yaşında diri olarak Beytü'l Makdis dağından semaya yükseltilmesinin olduğunu belirtmiştir.¹⁴⁷ Ayrıca Mukâtil b. Süleyman, Al-i İmran suresinde geçen ref kelimesinde takdim olduğunu, yani Allah Hz.İsa'yı dünyadan kendine doğru yükselttiğini ve Deccal döneminde semadan indikten sonra vefat ettireceğini savunmaktadır.¹⁴⁸ Dolayısıyla, Mukâtil b. Süleyman'ın, Müslüman âlimlerin genel kanaatiyle paralellik arz edecek şekilde, Hz. İsa'nın beden ve ruhen Allah katına yükseltildiğine, kıyamet kopmadan önce yeryüzüne ineceğine, bu dünyanın sonunda misyonunu tamamladığında ruhunun alınarak vefat edeceğine inandığı anlaşılmaktadır.

3. Mukâtil b. Süleyman'ın Değerlendirmesi

Mukâtil b. Süleyman, Kur'an-ı Kerim'de Yahudilerin Hz.İsa'yı öldüremediklerini, çünkü Allah'ın İsa'yı kendine ref ettiğini belirtilen ayetleri¹⁴⁹ yorumlarken, Allah'ın İsa'yı Ramazan ayında, kadir gecesinde ve otuz üç yaşında diri olarak Beytü'l Makdis dağından semaya yükselttiğini açıklamaktadır.¹⁵⁰ Ayrıca Mukâtil b. Süleyman Al-i İmran suresinde geçen ref kelimesinde ise takdim olduğunu, yani Allah Hz.İsa'yı dünyadan kendine yükselttiğini ve Deccal döneminde semadan indikten sonra vefat ettireceğini belirtmiştir.¹⁵¹ Dolayısıyla, Mukâtil b. Süleyman, Hz. İsa'nın beden ve ruhen göğe yükseldiğini, şu an yaşıyor olduğunu, kıyamete yakın bir zamanda tekrar yeryüzüne inip dünyadaki son

---

¹⁴⁵ Ateş, a.g.e., C.II, s. 55.

¹⁴⁶ Mahmut Şaltut, "İsa'nın Ref'i", çev. Ethem Ruhi Fırlalı, AÜİFD, C. XXIII, Ankara, 1987 s. 324.

¹⁴⁷ Mukâtil b. Süleyman, a.g.e., C. I, s. 426, (Nisa, 4/157-158).

¹⁴⁸ Mukâtil b. Süleyman, a.g.e., C. I, s. 268, (Al-i İmran, 3/55).

¹⁴⁹ Nisa, 4/157-158.

¹⁵⁰ Mukâtil b. Süleyman, a.g.e., C. I, s. 426, (Nisa, 4/157-158).

¹⁵¹ Mukâtil b. Süleyman, a.g.e., C. I, s. 268, (Al-i İmran, 3/55).

görevlerini yaptıktan sonra öleceğini savunan Müslüman bilginler arasında yer almaktadır.¹⁵²

B) İncillere Göre Hz. İsa'nın Ref'i

İsa'nın göğe yükseltilmesinden sadece Markos ve Luka İncilleri bahsetmişlerdir. Markos "Rab İsa onlara bu sözleri söyledikten sonra göğe alındı ve Tanrı'nın sağına oturdu" derken, bu çekilmenin, dirilişten önce mi, sonra mı olduğu belirtilmemiştir.¹⁵³ Luka'da ise, "ve onları kutsarken yanlarından ayrıldı, göğe alındı" demektedir.¹⁵⁴

Markos'taki İsa'nın göğe yükseltilmesiyle ilgili bölümün sıhhati konusunda bazı şüpheler dile getirilmekte ve sonradan yapılan bir ekleme olarak değerlendirilmektedir. Eğer bu şüpheler haklı gerekçelere dayanıyorsa, bu durumda üzerinde ihtilaf olmayan bir metinle göğe yükselişi sadece Luka rivayet etmektedir ve onun da anlattığı olayları görüp görmediği tereddütlüdür.¹⁵⁵ Luka İncili'nde göğe yükselişinin İsa'nın dirildiği günde meydana geldiği açıklanmaktadır.¹⁵⁶

Barnaba İncil'inde ise İsa'nın bedeni ve ruhuyla birlikte göğe çıkarıldığı şu şekilde anlatılmaktadır: "Allah, elçileri Cebrâil, Mikâil, (İs)rafil ve Uriel'e İsa'yı dünyadan almalarını emretti. Kutsal Melekler gelip, İsa'yı güneye bakan pencereden çıkardı. Onu götürüp üçüncü göğe, daima Allah'ı tesbih ve tasdik etmekte olan meleklerin yanına bıraktılar."¹⁵⁷

---

¹⁵² İsa'nın ref'inin manevi derecesinin yükseltilmesini olmadığını savunan Müslüman yazarlardan biri de Ebubekir Sifil'dir. Ona göre, Hz. İsa zaten şanı yüce bir peygamberdir. Bütün peygamberlerin şanı yücedir. Onları bir şekilde öldürüp, yani normal bir şekilde, herhangi bir insanın ölmesi gibi öldürüp, arakasından da onun derecesinin yükseltildiğini söylemek anlamsızdır. Zaten Kuran-ı Kerim'de hakkında böyle bir ifade kullanılmayan her peygamber için de böyledir. Her peygamberin şanı yücedir. İster birileri tarafında katledilmiş, şehid edilmiş olsun, ister eceli gelmiş normal bir ölümle ölmüş olsun, bütün peygamberler kadri yüce insanlardır. Onlar için ayrıca bu kelimenin kullanılmamış olması bu mantık için bir problemdir. İkinci olarak, ref kelimesinin buradaki anlamının hakiki mi, mecazi mi olduğunu anlamak için "Kur'an'da bu kelime her yerde mecazdır" diye bir genelleme yapmamız lazım. Oysa her yerde mecaz değildir. Bunun örnekleri Kur'an-ı Kerim'de çok, Hz. Yusuf'un Mısır'ın ikinci adamı olduktan sonra babası ve kardeşleri yanına geldiğinde onları tahtın bulunduğu yere yükselttiğini zikrede ayette de "Ref" kelimesi geçmektedir. Onların mekanını, şanını, şöhretini mi yüceltti? Hayır. İbare o kadar açık ki: "Onları tahtın bulunduğu yere çıkarttı/yükseltti" anlamındadır. Dolayısıyla Hz.İsa'nın ref'i meselesini, dercesinin yükselmesi olarak anlamak zayıf ve geçersiz bir tevildir (Geniş bilgi için bk. Sifil, a.g.e., s.139 vd.).

¹⁵³ Markos, 16/19.

¹⁵⁴ Luka, 24/51.

¹⁵⁵ Maurice Bucaille, **Mevcut İlimler Yönünden Tevrat, İncil ve Kuran**, Çev. Mehmet Ali Sönmez, D.İ.B.Yay., y.y., 1983, s.165-167.

¹⁵⁶ Luka 24:50-53.

¹⁵⁷ Asaf Altay Yılmaz, **Barnaba İncili**, Alter yayıncılık, Ankara, 2002, Bölüm 215, s. 260.

Son dönemlerde İsa'nın göğe çekilmesi inancına eleştiriler yapılmıştır. İsa aslında fiziksel manada göğe çekilmemiştir, çünkü Tanrı yukarıda olmadığı gibi, aşağıda da değildir.¹⁵⁸ Bir başka nokta da, İsa'nın dirilişinin sadece -bir süre sonra ölümün takip edeceği- bir dirilme olmayıp, tersine Tanrı'nın sağ yanına oturmak için -ki bu sembolik bir olaydır- göğe yükselişiyle sıkı bir biçimde birleşmiş olmasıdır.¹⁵⁹ Aslında Yuhanna İncili'nde insanoğlunun ezelden beri göklerde yaşadığına işaret ederek, İsa'yı şakirdlerin gördükleri gibi tarihi bir insan olarak değil de, mitolojik bir Rab olarak tasvir etmektedir.¹⁶⁰

Çarmıha gerilme ve göğe kaldırılma inancı, sadece Hz.İsa hakkında değildir. Eski dinlerde ve kültürlerden beri süregelen bir inançtır. Budistler Buddha'nın, insanları günaha kurtarmak için, kendini feda ettiğine inanmaktadırlar.¹⁶¹

III. Hz.İsa'nın Tanrılaştırılması

A) Kur'an-ı Kerim'in Bu Konu Hakkındaki Eleştirisi

Hıristiyanlar Hz.İsa'yı Rab edindikleri için Allah Teala Kur'an-ı Kerim'de onları uyarmaktadır. Hıristiyanlara dinleri hususunda haddi aşmamaları ve Allah'a karşı hak olandan başkasını söylememeleri tavsiye edilmektedir.¹⁶² Bununla birlikte, Hıristiyanlar dinleri konusunda aşırılığa kaçarak "Allah Meryem oğlu Mesih'in kendisidir" demişlerdir ve Kur'an'da böyle diyenlerin kâfir olduklarını açıklanmaktadır. Ayrıca, eğer Allah, Meryem oğlu Mesih'i, annesi Meryem'i ve yeryüzünde bulunanların hepsini öldürmek isterse, kendisine karşı kimsenin elinden bir şey gelemeyeceğini açıklanarak,¹⁶³ İsa Mesih'in (ve Meryem'in) tanrı olarak görülmemesi gerektiği ifade edilmektedir. Cenab-ı Allah bu ayet-i kerimede doğumlu ve ölümlü olanların ilah olamayacaklarına dikkat çekmektedir.¹⁶⁴ Bir başka ayette ise, "Meryem oğlu Mesih (İsa) gerçekten Allah'tır" diyenler, and olsun, kâfir olmuşlardır. Halbuki Mesih, "Ey İsrailoğulları, benim de Rabbim, sizin de Rabbiniz olan Allah'a kulluk edin. Zira kim Allah'a eş koşarsa, hiç

---

¹⁵⁸ Bucaille, a.g.e., s. 167.

¹⁵⁹ Montgomery Watt, **Günümüzde İslam ve Hıristiyanlık**, 2. Baskı, Çev: Turan Koç, İz Yayıncılık, İstanbul, 2002. s.167.

¹⁶⁰ Yuhanna, 3/13.

¹⁶¹ Mahmut Güzel, Kur'an ve İncillere Göre Hz.İsa'nın Ref'i, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya, 2000, s. 149.

¹⁶² Nisa, 4/171.

¹⁶³ Mâide, 5/77.

¹⁶⁴ Ulutürk, a.g.e., s. 26.

şüphesiz Allah ona cenneti haram kılar. Onun varacağı yer ateştir. Zalimlerin hiçbir yardımcısı da yoktur.”¹⁶⁵ denilerek İsa’nın tanrı değil, Allah’ın bir kulu olduğu uyarısında bulunmaktadır. “Mesih Allah’ın oğludur.” diyen Hıristiyanlar, Allah’ı bırakıp birbirlerini, râhiplerini, Meryem’in oğlu Mesih’i tanrılar edinmişlerdir. Halbuki bunlar da ancak bir olan Allah’a ibadet etmekten başkasıyla emrolunmamışlardır ve Allah’tan başka hiçbir tanrı yoktur.¹⁶⁶ Allah Teala, bu ayeti kerimelerde, Hıristiyanların dinlerini nasıl bir itikada dönüştürdüklerini, herkesçe bilinen yanlış inançlarını naklederek dile getirmiş ve bu yanlış inançları eleştirmiştir.

Allah, Meryem oğlu Mesih İsa’nın yalnız Allah’ın bir peygamberi olduğunu açıkladıktan sonra, Hıristiyanların, Allah’a ve peygamberine inanmalarını ve Allah “üçtür” dememelerini emretmiştir. Ayrıca, ne Mesih’in, ne de meleklerin, Allah’ın kulu olmaktan başka bir şey olmadıkları zikredilmiştir.¹⁶⁷

Bir başka ayet-i kerimede “Allah gerçekten üçün (üç tanrının) biridir” diyenlerin kâfir olacakları, çünkü bir tek tanrıdan başka tanrı olmadığı, eğer söyledikleri bu sözden vazgeçmezlerse içlerinden o kâfir olanlara pek acıklı bir azabın dokunacağı belirtilmiştir.¹⁶⁸ Dolayısıyla, ayet, teslise inananların açıkça kâfir olduklarını ve kâfirlerin de cennete giremeyeceklerini açıklamaktadır.¹⁶⁹

Yukarıda aktarmış olduğum ayetleri Mukâtil b. Süleyman şöyle açıklar; Belirtmiş olduğu ilk ayetin (Nisa, 4/171) Necran’lı Hıristiyanlar’dan es-Seyyid ve el-Âkib ile onların beraberindekiler hakkında indiğini belirtmiştir. Ayette, Hıristiyanlardan Allah ve İsa b. Meryem hakkında gerçek olmayan şeyleri söylememeleri istenmektedir. Ayrıca Allah’ın çocuğu olmadığı; Hz.İsa’nın, Allah’ın “Ol” demesiyle oluverdiğini ve babasız doğduğunu ifade edilmektedir.¹⁷⁰ Mukâtil b. Süleyman sonraki ayetin (Maide, 5/77) de Necranlı Hıristiyanlar hakkında indiği ve uygunsuz şeyler söyledikleri için onları uyardığını açıklamaktadır.¹⁷¹

---

¹⁶⁵ Mâide, 5/72.

¹⁶⁶ Tevbe, 9/30-31.

¹⁶⁷ Nisa, 4/171-172.

¹⁶⁸ Maide, 5/73.

¹⁶⁹ Ulutürk, a.g.e., s. 27.

¹⁷⁰ Mukâtil b. Süleyman, a.g.e., C. I, s. 432, (Nisa, 4/171).

¹⁷¹ Mukâtil b. Süleyman, a.g.e., C. I, s. 494, (Maide, 5/77).

Mukâtil b. Süleyman'ın verdiği bilgilere göre Mer-Ya'kûbîler'den olan ve aralarında es-Seyyid, el-Akîl ve diğerlerinin bulunduğu Necran Hıristiyanlar, “Allah, Mesih b. Meryem'dir” diyerek küfre düşmüşlerdir. Bunun üzerine Hz.Muhammed'e inen ayetlerle bütün yaratılmışların egemenliğinin Allah'a ait olduğu, Hz.İsa'nın babasız olarak yaratıldığı, O'nun dilediği şeyleri yaratmaya gücünün yettiği belirtilerek, Necran Hıristiyanlarının yanlışlıkları ortaya konulmuştur.¹⁷²

Mukâtil b. Süleyman'a göre, Hıristiyanlar “Mesih Allah'ın oğludur” cümlesini bir ilme dayanmaksızın söylemişlerdir. Hıristiyanların, Hz.İsa hakkındaki bu ifadeleri Yahudiler'in “Üzeyir Allah'ın oğludur” şeklindeki sözlerine benzemektedir. Ayrıca Hıristiyanların Meryem oğlu Mesih'i rab edinmeleri, ona itaat etmeleri anlamına gelmektedir; halbuki İsa, onlara sadece tek bir ilaha ibadet etmelerini emretmiştir.¹⁷³

Mukâtil b. Süleyman'a göre, İsa'yı tanrı kabul ederek kâfir olanlara pek acıklı bir azap dokunacağını belirten ayetteki (Maide, 5/73) “azap”, Mesih'in tanrı olduğunu iddia eden Hıristiyanların kılıçla öldürülmesi, hayatta kalanlar için de cizye ödemek anlamına gelir.¹⁷⁴

Hıristiyanlar, bir insanın babasız doğmasını; anadan doğma körü, alacalıyı iyileştirmesini, ölüleri diriltmesini imkansız buldukları için Hz.İsa'ya tanrılık atfetmişlerdir. Halbuki mucizeler peygamberlerin peygamberliğini ispat için, yine Allah'ın izin ve yaratmasıyla peygamberlerin getirdiği olağanüstü olaylardır.¹⁷⁵

B) İnciller'e Göre İsa'nın Tanrılaştırılması

Kur'an-ı Kerim gibi, İnciller'de de baştan sona Allah'tan başka ilah olmadığı ve dolayısıyla O'na ortak koşmanın en büyük günah olduğu inancını vurgulamaktadır. Ancak Pavlus'la başlayan kurtuluş geleneğine göre, Hz.İsa sadece bir beşer ya da Allah'ın elçisi değil; bilakis, Allah'ın oğlu olması hasebiyle bir ilahtır. Pavlus, özellikle, öğrencileri Luka ve Markos aracılığıyla, kurtuluşla ilgili görüşlerini İncillere yansıtmıştır. Bununla birlikte Sinoptik İncil yazarlarının Hz.İsa'yı ilah olarak adlandırmaktan şiddetle kaçınmaları dikkat çekicidir. Hz.İsa'dan ilah olarak söz eden yegane İncil Yuhanna İncili'dir. Yuhanna

¹⁷² Mukâtil b. Süleyman, a.g.e., C. I, ss. 454-455. (Maide, 5/17).

¹⁷³ Mukâtil b. Süleyman, a.g.e., C. II, ss. 140-141, (Tevbe, 9/ 30-31).

¹⁷⁴ Mukâtil b. Süleyman, a.g.e., C. I, s. 493, (Maide, 5/73).

¹⁷⁵ Ulutürk, a.g.e., s. 26.

İncili'nden başka, başta Pavlus'un kiler olmak üzere Yeni Ahit mektuplarında, Hz.İsa'nın tanrı olarak adlandırıldığı görülmektedir.¹⁷⁶

1. İnciller'de Hz.İsa'ya İlahlık Atfedilen Pasajlar

Hıristiyanlar, İncillerde Hz.İsa için geçen “Allah'ın oğlu” tabirinden yola çıkarak, Allah'ın, Hz.İsa'nın bedenine girerek oraya yerleştiğini ve İsa'nın vücudunda insanlara tecelli ederek görüldüğünü, dolayısı ile Hz.İsa'nın ilahlaştığını iddia etmektedirler.¹⁷⁷

Hz.İsa'yı tanrı olarak takdim eden pasajlar gerçekten azdır. Bu pasajların üçü Yuhanna'nın İncili'nde yer almaktadır. İlki, Yuhanna İncili'nin hemen başında bulunan, “Başlangıçta Söz vardı. Söz Tanrı'yla birlikteydi ve *Söz Tanrı'ydı*. Başlangıçta o, Tanrıyla birlikteydi. Her şey O'nun aracılığıyla varoldu, varolan hiçbir şey O'nsuz olmadı. Yaşam O'ndaydı ve yaşam insanların ışığıydı. Işık karanlıkta parlar ve karanlık onu alt edememiştir.”¹⁷⁸ Kilise'ye göre Söz'den maksad Hz.İsa'dır. Söz'ün, yani Hz.İsa'nın tanrılığı bu cümlede açıkça ifade edilmektedir.¹⁷⁹

İkinci pasaj, Hz.İsa'nın, ölümden dirildikten sonra, havarilerden olan Thomas'a görünmesiyle ilgilidir. İsa dirildiğinde Havariler'e görünür; ancak Havarilerden biri olan Thomas, o esnada Havarilerle birlikte değildir ve İsa'yı görememiştir. Öbür öğrencilerin de ona, “Biz Rabb'i gördük” demesi üzerine, Thomas, İsa'nın ellerindeki çivilerin izine parmağıyla dokunmadıkça ve elimi böğrüne sokmadıkça, İsa'nın dirildiğine inanmayacağını söylemiştir. Sekiz gün sonra İsa'nın öğrencileri, bu kez Thomas da onlarla birlikte evdeyken, İsa gelip ortalarında durmuş ve “size esenlik olsun” demiştir. Sonra Thomas'a, elini uzatıp böğrüne koymasını istemiştir. Ardından İsa ona, “İmansız olma, imanlı ol. Beni gördüğün için mi iman ettin? Görmeden iman edenlere ne mutlu” dediği belirtilmiştir.¹⁸⁰

---

¹⁷⁶ Salih Akdemir, Hıristiyan Kaynaklara ve Kur'an-ı Kerim'e Göre Hz.İsa, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara, 1992, ss. 92-93.

¹⁷⁷ Şaban Kuzgun, **Dört İncil Farklılıkları ve Çelişkileri**, Fazilet Neşriyat, Üçüncü baskı, İstanbul, 2008, s. 302.

¹⁷⁸ Yuhanna 1:1-5.

¹⁷⁹ Akdemir, a.g.e., s. 94.

¹⁸⁰ Yuhanna 20:24-29.

Üçüncü pasajda Yuhanna, “Tanrı’yı asla hiç kimse görmemiştir. O’nu Baba’nın bağrında bulunan ve *kendisi Tanrı olan Biricik Oğlu* tanıttı.”¹⁸¹ diyerek İsa’nın tanrılığını açıklamaktadır.

İnciller dışında Yeni Ahit’teki çeşitli mektuplarda da Hz.İsa’nın ilah olduğunu gösteren pasajların bulunduğu görülmektedir. Yuhanna’nın mektubunda, “Yine biliyoruz ki, Tanrı’nın oğlu gelmiş ve Gerçek Olan’ı tanımanız için bize anlama gücü vermiştir. Biz gerçek Olan’dayız, O’nun Oğlu İsa Mesih’teyiz. *Kendisi gerçek Tanrı* ve sonsuz yaşamdır.”¹⁸² denilmektedir.

Havari Petrus’a isnat edilen bir mektup, “İsa Mesih’in kulu ve elçisi Simun Petrus’tan, Tanrımız ve Kurtarıcımız İsa Mesih’in doğruluğu sayesinde bizimkiyle eş değer bir imana kavuşmuş olanlara selam!” denilerek başlamaktadır.¹⁸³

Pavlus’un mektuplarında da, Hz.İsa’ya zaman zaman tanrılık atfedilmiştir. Pavlus’un, İbranilere gönderdiği mektubun giriş bölümünde Hz.İsa’ya iki kez Tanrı olarak seslendiği görülmektedir.¹⁸⁴ Pavlus’un başka bir mektubunda, Mesih Tanrı’nın özüne sahip olduğu halde Tanrı’ya eşitliği sınırsız sarılacak bir hak saymadığı, ama yüceliğinden soyunarak kul özünü aldığı ve insan benzeyişinde doğduğu belirtilmiştir. İnsan biçimine bürünerek çarmıh üzerinde ölüme bile boyun eğip kendini alçalttığı için, göktekiler, yerdekiler ve yer altındakilerin hepsinin İsa Mesih’in Rabb olduğunu açıkça söyledikleri belirtilmiştir.¹⁸⁵

Pavlus’un mektuplarında “Rab” kelimesinin “Tanrı” anlamında kullanıldığı görülmektedir: “Bununla birlikte bizim için tek bir Tanrı Baba vardır. O her şeyin kaynağıdır, ve biz O’nun için yaşarız. Tek bir Rabb vardır ki, o da İsa Mesih’tir. Her şey O’nun aracılığıyla yaratıldı, biz de O’nun aracılığıyla yaşarız.”¹⁸⁶

Başka bazı pasajlarda da, Tanrı’nın bütün doluluğu bedence Mesih’te bulunduğu¹⁸⁷ ve Mesih’in sonsuza dek övülecek Tanrı olduğu belirtilmiştir.¹⁸⁸ “Bu arada mübarek

---

¹⁸¹ Yuhanna 1:18.

¹⁸² I. Yuhanna 5:20.

¹⁸³ II. Petrus 1:1.

¹⁸⁴ İbraniler 1:8-9.

¹⁸⁵ Filipililer 2:6-12.

¹⁸⁶ Korintliler I. 8:6.

¹⁸⁷ Koloseliler 2:9.

¹⁸⁸ Romalılar 9:5.

ümidimizin gerçekleşmesini, ulu Tanrı ve Kurtarıcımız İsa Mesih'in yücelik içinde gelmesini bekliyoruz.”¹⁸⁹

Şimdiye kadar zikrettiğimiz pasajlar, Hz.İsa'nın Tanrı olarak adlandırıldığını açıkça gözler önüne sermektedir. Diğer taraftan, Allah'ın oğlu¹⁹⁰ ve Rabb¹⁹¹ ünvanları da en azından Yuhanna ile Pavlus açısından Hz.İsa'nın ilahlığına işaret etmektedir. Hz.İsa'nın ilah olarak kabul edilmesi, Pavlus'un öğretisinin tabii bir sonucu ve hatta kurtuluş doktrini açısından vazgeçilmez bir şarttır.¹⁹² Bununla birlikte, İncillerde Hz.İsa'nın insan olduğunu ortaya koyan bir çok delil bulunmaktadır.

Hz.İsa'nın insanoğlu olduğunu gösteren pasajlara geçmeden önce İncillerde Hz.İsa için söylenen “Allah'ın oğlu” tabirinin, onun ilahlığına delalet etmediğini de belirtmeliyiz. Çünkü “Allah'ın oğlu”, “babanın oğlu” tabirleri sadece Hz.İsa için değil, herkes için de kullanılmaktadır. Mesela: “Düşmanlarınızı sevin, size zulmedenler için dua edin. Öyle ki göklerde olan babanızın oğulları olasınız”.¹⁹³ Demek ki babanın oğlu, Allah'ın oğlu olmak İncillere göre bile, sadece Hz.İsa'ya ait bir imtiyaz değildir, iman eden herkes Allah'ın oğlu olmaktadır.¹⁹⁴

2. İnciller'de Hz.İsa'nın İnsanoğlu Olduğunu Gösteren Pasajlar

Her ne kadar, Kilise'ye karşı Hz.İsa'nın ilah olmadığını savunan bir çok kimse olmuşsa da bu konuda en güçlü ve etkili olanların Aryüs¹⁹⁵ taraftarları olduklarını görmekteyiz. Aryüscüler, görüşlerini desteklemek için özellikle aşağıdaki pasajlardan yararlanmışlardır.

---

¹⁸⁹ Titus 2:13.

¹⁹⁰ Bu ünvanın tanrılığı ifade edecek şekilde kullanımı hakkında bkz: Luka 1:32, 1:35, 22:67, 22:70; Yuhanna 10:24, 10:36; Romalılar 1:3-9, 5:10, 8:29.

¹⁹¹ Ayrıca bkz: Romalılar 1:3, Korintliler I. 8:6, Korintliler II. 1:2-3, 11:33, Efesliler 1:3, Selanikliler II. 1:12, Petrus II 1:11, 2:20, 3:2,18.

¹⁹² Akdemir, a.g.e., s. 102.

¹⁹³ Matta 5:44-45.

¹⁹⁴ Kuzgun, a.g.e., s.302.

¹⁹⁵ Aryüs veya Arius ismiyle anılan bu akım, İsa Mesih'in uluhiyeti fikrini reddeden, Tanrı'nın Oğlu'nun ezeli ve ebedi olmadığını, Tanrı tarafından yaratıldığını ve dolayısıyla onun tabiatı itibariyle Tanrı olmadığını savunur. İznik Konsili'nde (MS 325) aforoz edilmiş, bir müddet sürgün hayatı yaşadktan sonra İstanbul'da şüpheli bir şekilde aniden ölmüştür. (Şinasi Gündüz, **Din ve İnanç Sözlüğü**, Vadi Yayınları, Ankara, 1998, s. 40). Arius'un bu görüşleri dört esas etrafında özetlenebilir: a) Kelam, Tanrı'dan farklıdır. b) Yaratılmış olmasından dolayı, Kelam'ın bir başlangıcı olması gerekir. c) Oğul'un, Tanrı'yla hiçbir ortak yönü yoktur. d) Oğul'un doğası, değişime ve günaha açıktır. (Muhammet Tarakçı, **St. Thomas Aquinas**, İz Yayıncılık, İstanbul, 2006, s. 145).

“O gün o saati, ne gökteki Melekler ne de Oğul bilir, Babadan başka kimse bilemez. Dikkat edin, uyanık durun dua edin, çünkü o anın ne zaman geleceğini bilemezsiniz.”¹⁹⁶ “Size ‘gidiyorum, ama yanınıza döneceğim’ dediğimi işittiniz. Beni sevseydiniz, Baba’ya gideceğim için sevinirdiniz. Çünkü Baba benden daha büyüktür.”¹⁹⁷ “Sonsuz yaşam, tek gerçek Tanrı olan Seni ve gönderdiğin İsa Mesih’i tanımlar.”¹⁹⁸

Bu pasajlardan anlaşılacağı üzere, kıyametin sadece Tanrı tarafından bilinebilmesi yani, İsa’nın kendisinin bunu bilememesi onu bir Tanrı olmaktan çıkaracak ve sadece bir insan olduğunu gösterecektir. Tanrı’nın İsa’dan büyük ve yüce olması ve tek gerçeğin Tanrı olması da İsa’nın tanrı olmayıp sadece bir insan olduğunun işareti olarak belirtilmiştir.

Biri İsa’nın yanına gelip ona, “İyi öğretmenim, sonsuz yaşama kavuşmak için ne yapmalıyım?” diye sormuştur. İsa da ona, kendisine neden iyi dediğini sormuştur. Çünkü iyi olan sadece Tanrı’dır.¹⁹⁹

Aryüs taraftarları, Hz.İsa’nın bir insan olduğunu gösteren bu delillerden başka, yine Onun, tıpkı bir insan gibi büyüüp geliştiğini,²⁰⁰ üzüntülere, sıkıntılara hatta korkulara maruz kaldığını²⁰¹ ve Allah’a dua ettiğini²⁰² anlatan metinleri de ileri sürmektedirler. Çünkü, insana has olan ve Onun acziyetini gösteren bu gibi durumların Allah’a isnat edilemeyeceğini Hıristiyanların da gayet iyi bildiklerini belirtmektedirler.

Diğer taraftan, bir çok araştırmacı, İnciller’deki anlatıma göre, Hz.İsa’nın ölürken haykırdığı “Tanrım, Tanrım beni neden terk ettin?”²⁰³ şeklindeki sözlerinin, Tanrılıkla bağdaşamayacağını ifade etmektedir.²⁰⁴

Açıkça görüldüğü üzere, Yeni Ahit’te Hz.İsa’nın hem ilah, hem de bir insan olduğunu gösteren bir çok delil bulunmaktadır. Ancak, Hz.İsa’nın insan olduğunu gösteren delillerin daha ikna edici olduğunu burada belirtmemiz gerekir. Nitekim, İmam-ı Gazzali,

---

¹⁹⁶ Markos 13:32-33

¹⁹⁷ Yuhanna 14:28.

¹⁹⁸ Yuhanna 17:3.

¹⁹⁹ Markos 10:17-18.

²⁰⁰ Luka 2:52.

²⁰¹ Yuhanna 11:33-38.

²⁰² Matta 26:36-39.

²⁰³ Matta 27:46; Markos 15:34.

²⁰⁴ Akdemir, a.g.e., s. 106.

H.z.İsa için kullanılan “İnsanoğlu” ve “Allah’ın oğlu” tabirlerini incelemiş ve “İnsanoğlu” tabirinin zahiri manasını almış, “Allah’ın oğlu” tabirini tevil etmek gerektiğini tespit etmiştir. Bu tespit sonucu İncillerde geçen “Allah’ın oğlu” deyimi ile mecazen, Allah’ın biricik sevgili kulunun kastedildiğini belirtmiştir.²⁰⁵

IV. H.z. İsa’nın Nüzûlü

A) İsa’nın Yeryüzüne İnişi (Nüzûl-i İsa)

1. Nüzûl-i İsa’ya Delil Olarak Gösterilen Ayetler

Kur’an, H.z.İsa’nın hayat hikayesine doğumundan itibaren değişik surelerde yer vermektedir. Bununla birlikte, H.z.İsa’nın akıbetine ve bunun neticesinde ortaya çıkan İsa’nın kıyamete yakın bir zamanda tekrar dünyaya geleceğine dair Kur’an ifadeleri değişik yorumların yapılmasına imkân vermektedir. Nüzûlün gerçekleşip gerçekleşmeyeceği ya da gerçekleşecekse, bunun mahiyetinin ne şekilde vuku bulacağı meselesi geçmişte tartışıldığı gibi bugün de hâlâ tartışılmaya devam etmektedir. H.z.İsa’nın nüzûlünün gerçekleşeceğini kabul edenler, konuya dair bazı ayetleri delil olarak öne sürmektedirler. Kur’an’da açık ve sarîh olarak nüzûl hadisesi ortaya konulmamasına rağmen, bazı ayetlerin İsa’nın tekrar yeryüzüne geleceğine dair işaretler içerdiği düşünülmektedir.

a) “O, salihlerden olarak beşikte iken ve yetişkinlikte iken insanlarla konuşacak” ayeti

H.z. İsa’nın nüzûlü ile ilgili tartışma konularından olan ayetlerin ilki şudur: “O, salihlerden olarak beşikte iken ve yetişkinlik (kehl) halinde insanlara konuşacak.”²⁰⁶ Bu ayetin tefsirinde bütün klasik müfessirler, H.z. İsa’nın nüzûlüne atıfta bulunmuşlar, konuyla ilgili olan hadisleri de dikkate almak suretiyle H.z. İsa’nın yetişkinlik halinde insanlarla konuşmasının, H.z. İsa’nın nüzûlü esnasında vuku bulacağını beyan etmişlerdir.²⁰⁷

---

²⁰⁵ Kuzgun, a.g.e., s.302.

²⁰⁶ Âl-i İmrân, 3/46.

²⁰⁷ Taberî, a.g.e., C. III, s. 247; Kurtubî, a.g.e., C. IV, s. 210, (Al-i İmrân, 3/46).

“Kehl” kelimesinden hareket ederek, Hz.İsa’nın geleceğine dair yapılan yorumun tatmin edici bir yorum olmadığı da zaman zaman ifade edilmektedir. Buna göre, Hz.İsa, elbette ki yetişkinlik döneminde insanlarla konuşmasını, nüzûl zamanındaki konuşmaya yorumlamak tutarlı bir delile dayanmamaktadır ve dolayısıyla ayetten Hz. İsa’nın nüzûlü sonucunu çıkarmak metni zorlamaktır.²⁰⁸ Müfessirimiz Mukâtil b. Süleyman da bu yorumla paralel bir şekilde, ayetin tefsirinde İsa’nın nüzûlüne atıfta bulunmamıştır. Ona göre “kehl” yani “yetişkin iken” kelimesi, İsa’nın semaya yükseltilmeden önce güç ve kuvvetinin kemale erdiği zamanda insanlarla konuşmasını ifade etmektedir.²⁰⁹

b) “Ehl-i Kitaptan her biri ölümünden önce O’na iman edecektir” ayeti

Hiz. İsa’nın nüzûlüne işaret olarak zikredilen ayetlerden ikincisi, “Ehl-i Kitaptan her biri, ölümünden önce muhakkak ona iman edecektir, kıyâmet gününde de O, onlara şahit olacaktır.”²¹⁰ ayetidir. Müfessirler tarafından ayetin farklı şekillerde yorumlanmasının sebebi, ayette geçen iki zamirin kimi ifade ettiği hususunda değişik anlam tercihinde bulunulmuş olmasıdır. Elbette ki bu tercihler ortaya konulurken, ayetin siyak ve sibakı, metnin gramer durumu dikkate alınmaktadır.²¹¹

Bazı müfessirler, ayette geçen “leyü’minünne bihî” ile “kable mevtihi” ifadelerindeki iki zamirin de Hiz. İsa’yı kastettiğini söyleyerek buradan nüzûle dair delil çıkarmaktadırlar. Bu müfessirlere göre mana, “Kıyâmet alâmeti olarak Hiz. İsa, diri bir şekilde gökten yeryüzüne indiğinde, Ehl-i Kitaptan hayatta olan herkes ona inanacaktır. Ortada sadece İslam milleti kalacaktır” şeklinde anlaşılmalıdır.²¹²

Âyetle ilgili diğer bir görüşe göre “bihi” zamiri Hiz.İsa’ya, “Kable mevtihi” ifedesindeki zamir de “Yahudi ve Hıristiyanlara” dönmektedir. Übeyy b. Ka’ab’ın kıratının da desteklediği bu görüşe göre mana şöyle olmaktadır; “Yahudiler ve Hıristiyanlar, ölürken imanlarının fayda vermediğini fark ettikleri bir noktaya geldiklerinde, Hiz.İsa’nın Allah’ın bir peygamberi olduğunu anlayacaklardır.”²¹³

---

²⁰⁸ Baybal, a.g.e., s. 196.

²⁰⁹ Mukâtil b. Süleyman, a.g.e., C. I, s. 264, (Al-i İmran, 3/46).

²¹⁰ Nisa, 4/159.

²¹¹ Baybal, a.g.e., ss. 196,197.

²¹² Kurtubî, a.g.e., C. V, ss. 552-553, (Nisa, 4/159).

²¹³ Râzî, a.g.e., C. VIII, s. 410, (Nisa, 4/159).

Taberî, yukarıdaki yoruma katılmakla beraber “Ehl-i Kitaptan her biri, Hz. İsa’nın ölümünden önce Deccal’ı öldürmek üzere yeryüzüne indiğinde ona iman edecektir. O zaman bütün milletler İslam adıyla tek millet haline gelecektir.” şeklinde bir izah da ortaya koymuştur.²¹⁴

Ayetle ilgili müfessirlerin genel kanaati şu şekilde özetlenebilir: Müfessirlere göre ayetteki ilk zamir (Bihi) Hz. İsa’ya, ikinci zamir ise (Mevtihi), Ehl-i Kitaba raci olmaktadır. Nitekim; farklı bir kıraatte zamirin tekil değil de çoğul bir şekilde (mevtihim) getirilmesi bunu teyit etmektedir. Yine “kable mevtihi” ölümünden önce “yani” bilinmeyen bir kimsenin ölümünden önce şeklinde ifadesi “siyak-ı nefy’de nekra umum ifade eder” kuralı gereği umum mana içermektedir. Buna göre mana su şekilde olmaktadır. Ehl-i Kitaptan istisnasız her biri Hz. İsa’ya sahih bir imanla inanacaklardır. Yahudi, onun sadık bir peygamber olduğunu, yalan söylemediğini bilecek; Hıristiyan ise, onun Allah’ın kulu ve resulü olduğunu, ne tanrı, ne de Tanrı Oğlu olmadığını öğrenecektir. Fakat bu imanları kendilerine fayda vermeyecektir.²¹⁵

İbn Kesir Nisa Süresinde yer alan ayetteki “min kablihi” lafzındaki zamirin Hz.İsa’ya râci olduğunu belirtmektedir. Bu ayette Allah “Kitap ehlinde hiç kimse yok ki ölümünden önce o’na inanacak olmasın” buyurmuştur. Şu ana kadar Ehl-i kitabın tamamı ona iman etmediğine göre ve Ehl-i kitabın İsa’ya imanını O’nun ölümünden önce olacağına göre, demek ki Hz.İsa yeryüzüne dönecek ve Ehl-i kitap ona o zaman iman edecektir. Bugün Ehl-i kitap ona iman etmediğine göre o daha ölmemiştir ve diridir; kıyametten önce gelecek ve onların imanlarından sonra ölecektir.²¹⁶

Mukâtil b. Süleyman buradaki Ehl-i Kitap’tan kastın Yahudiler olduğunu ve Yahudilerin ölmeden önce İsa’nın peygamberliğine iman edeceklerini belirtmektedir. Burada ölümü esnasında, meleklerin yüzlerine ve arkalarına vurarak Yahudilere, “Ey Allah’ın düşmanı! Yalanladığınız İsa Mesih, Allah’ın gerçek kulu ve gerçek bir Rasûlü’dür” diyeceği, bunun üzerine Yahudilerin de o’na iman edeceğini açıklamaktadır. Ayrıca, kıyamete yakın bir zamanda İsa (a.s) tekrar yeryüzüne ineceği zaman, Yahudilerden hayatta olanlar o’na iman edeceklerdir. İsa (a.s), saçlarını yağlamış, kırmızı

²¹⁴ Taberî, a.g.e., C. I, s. 429, (Nisa, 4/159).

²¹⁵ İbn Kesir, a.g.e. C. V, s. 1987; Râzi, a.g.e., C. VIII, ss. 409-410; Bilmen, a.g.e. C. II, s. 164, (Nisa, 4/159).

²¹⁶ İbn Kesir, a.g.e., C. V, s. 1987, (Nisa, 4/159).

renkli elbise giymiş ve kendisiyle Deccal'i öldüreceği bir harbe ile birlikte Efik denilen tepe üzerine inecektir.²¹⁷

Mukâtil b. Süleyman'ın aktardığına göre, İbni Abbas'a, "Yahudilerden suda boğulan yahut ateşte yakılan yada yırtıcı hayvanların yediği kimseler İsa'ya nasıl iman edecek?" diye sorulduğunda o, İsa'ya (a.s) iman etmedikleri müddetçe ruhlarının çıkmayacağını açıklamıştır.²¹⁸

c) "O kıyâmete bir alamettir" ayeti

Hiz. İsa'nın nüzûlüne işaret ettiği düşünölen üçüncü ayet, "O, kıyâmete bir alâmettir"²¹⁹ mealindeki ayettir. Müfessirlerin delil olarak öne sürdükleri nokta; ayette yer alan "İnehü" kelimesindeki zamirin mercii ve "Leilmün Lissâati" ibaresidir.²²⁰

Mevdudî'ye göre, Hiz. İsa'nın babasız doğuşu ve çeşitli mucizeleri kıyâmetin alâmetlerindedir. Bu ayette bir çocuğun babasız dünyaya gelmesi, bir kulun çamurdan kuş yapıp ona can üflemesi, ölüleri diriltmesi mümkün iken, Allah'ın kıyâmet günü ölümlerinden sonra insanları yeniden dirilmesi niçin mümkün olmasın?²²¹ Konyalı Mehmet Vehbi de, Hiz. İsa'nın eliyle ölülerin dirilmesinin, kıyâmette ölülerin diriltileceğine işaret ettiğini düşünmektedir.²²²

Zuhruf suresinin 61. ayetinin nasıl anlaşıldığına ilişkin çeşitli yorumları ardı ardına sıralayan ve birtakım tahlillere yer veren Süleyman Ateş, sonunda terciğini şöyle ortaya koymuştur: "...Zamirin Kur'an'a gitmesi, ayetin devamı açısından daha doğrudur. Çünkü zamir İsa'a (a.s) gitse, "o (yani İsa) kıyâmetin ilmi veya alâmetidir" dedikten sonra "bana uyun" sözü, ayetin başı ile ilgisiz kalır. Ama zamir Kur'an'a gitse, "o (yani Kur'an) kıyâmet saatinin ilmi veya alâmetidir" dedikten sonra, "ondan kuşkulamayın, bana uyun" sözü ayetin başı ile ilgili, gayet yerinde olur. Ayette Kur'an'ın kıyâmeti haber verdiği, bundan kuşku bulunmadığı, binaenaleyh Hiz.Muhammed'in yoluna uyup ahireti kazanmak

²¹⁷ Mukâtil b. Süleyman, a.g.e., C. I, ss. 426-427, (Nisa, 4/159).

²¹⁸ Mukâtil b. Süleyman, a.g.e., C. I, s. 427, (Nisa, 4/159). Ayetin Hiz. İsa'nın nüzûlüne işaret edecek şekilde yorumlanmasıyla ilgili çağdaş bir yorum için bk. Sifil, a.g.e., s. 144 vd.

²¹⁹ Zuhruf, 43/61.

²²⁰ Taberî, a.g.e., C. V, s. 2166; Râzî, a.g.e., C. XIX, s. 540; Kurtubî, C. XV, ss. 527-528, (Zuhruf, 43/61).

²²¹ Mevdudî, **Tefhimu'l Kur'an**, a.g.e., V, 285, (Zuhruf, 43/61).

²²² Mehmet Vehbi, a.g.e., C. XIII, s. 5227, (Zuhruf, 43/61).

için çalışmak gerektiği anlaşılmaktadır. Gerçekte bu ayette Hz.İsa'nın gökten ineceğine dair bir delil ve anlam yoktur.”²²³

Mukâtil b. Süleyman, tefsirinde Zuhuf Suresi'nin 61. ayetini, İsa'nın semadan nüzûlüne/inişine bir işaret ve kıyâmet için bir alâmet olarak yorumlamaktadır. Ayrıca Hz.İsa'nın Beytü'l-Makdis'teki Efiq denilen bir tepenin üzerine ineceğini, üzerinde kırmızı renkli üst ve alt olmak üzere iki elbise olacağını, elindeki harbe ile Deccal'i öldüreceğini ifade etmektedir.²²⁴

2. Nüzûl-i İsa'yı Savunanlar

Genel bir tespit olarak, bir önceki bölümde Hz.İsa'nın ref'i konusu işlenirken “Hz. İsa'nın hem ruhu, hem de bedeni ile semaya yükseldiğini” savunan âlimlerin hepsinin nüzûl-i İsa'yı kabul ettiğini söylemek mümkündür. Dolayısıyla o isimlere tekrar dönmeyi gerekli görmüyoruz.

Burada nüzûl-i İsa meselesi üzerinde çok teferruatlı bir şekilde duran Mevdudi'ye özel bir yer ayırmak gerekmektedir. Ona göre, Mesih'in ahir zamanda gökten yere inmesi meselesi, Müslümanların ta başlangıçtan bugüne değin üzerinde ittifak ettikleri bir meseledir. Bu mesele, Kitap, sünnet ve icma-i ümmete istinad etmektedir. Hadislerde ahir zamanda bir Deccal'in ortaya çıkacağı ve halka kendisinin Mesih olduğunu iddia edeceği bildirilmektedir. İşte o zaman bütün Yahudiler ona tâbi olacaklar ve yeryüzünde büyük bir fitne yaratacaklardır. Bunun üzerine Allah, bu fitnenin kökünü kurutsun ve insanları Deccal'in şerrinden kurtarsın diye gerçek Mesih'i dünyaya gönderecektir. Nüzûl-i İsa akidesinin, nübüvvetin son bulma akidesi ile çelişmeyeceğini kesin olarak kabul etmek gerekmektedir. Hz.İsa, Hz.Muhammed'den önce gönderilen peygamberlerden birisidir. Bizzat Hz.Peygamber ona inanmış ve Müslümanlar da her zaman ona inanmaya devam etmişlerdir. Ona inanmayan, İslâm dairesinden çıkmıştır. Peki, Hz. İsa yeryüzüne tekrar inince, ona yeniden inanmak veya onu inkâr etmek yüzünden ne gibi bir mesele ortaya çıkabilir? Müslümanlar ona inandığı için o indiği vakit yeniden iman etmelerine ihtiyaç olmayacaktır.²²⁵

²²³ Ateş, a.g.e., C. VIII, s. 260, (Zuhuf, 43/61).

²²⁴ Mukâtil b. Süleyman, a.g.e., C. III, s. 618, (Zuhuf, 43/61).

²²⁵ Mevdudi, **Kadiyanlık Nedir**, çev. Ahsen Batuh, İhya Yayınları, İstanbul, ts. ss. 145-153.

Mevdudi, ayrıca, “Hz.İsa’nın dünyaya tekrar gelmesine dair hadisler neyi ispatlıyor?” sorusunu sormakta ve buna öz olarak şu cevabı vermektedir: Bu hadisler, açıkça ve bariz ifadelerle, bundan 2000 yıl önce babasız, Meryem’den doğan İsa’nın (a.s.) tekrar dünyaya geleceğini açıklamaktadır. Burada, Hz.İsa’nın ölüp ölmediğine dair tartışmaya girmek yersizdir. Çünkü Hz.İsa ölmüş olsa bile, Allah Teala onu tekrar hayata getirmeye kadirdir. Söz konusu hadislerde dikkate değer ikinci husus, Hz.İsa’nın dünyaya tekrar gelişinde peygamberlik sıfatını taşımayacağıdır. Hz.İsa’ya ne vahiy gelecek, ne de kendisi Allah’tan herhangi bir mesaj ve tâlimat getirecektir. Ne Hz.Muhammed’in şeriatına herhangi bir ilâve yapacak, ne de İslâm dinini yeniden canlandıracak veya güçlendirecektir. Ne insanlardan kendisine iman etmelerini isteyecek, ne taraflarından müteşekkil bir ümmet meydana getirecektir. Hz.İsa’nın görevi, sadece Deccal fitnesini ortadan kaldırmak olacaktır. Geldiği zaman şartlar ve ortam öyle olacaktır ki, Müslümanlardan hiçbiri onun Meryem oğlu İsa olduğundan şüphe etmeyecektir. Kendisi Hz.Muhammed’in önceden verdiği haberlere uygun olarak dünyaya gelip Müslüman topluluğuna katılacaktır.²²⁶

Yukarıdaki görüşlerin yanında, İslam âlimlerinin, ortaya koydukları pek çok ilmi araştırmada nüzûl-i İsa’dan bahsettikleri ve şu ortak noktada birleştikleri görülmektedir. “Nüzûl-i İsa meselesi haktır. Kur’an ve sünnet ile sabittir. Kıyamet alâmetlerinden birisidir. Gelecekle ilgili bir haberdir. Hz.Peygamber ve sahabe zamanından günümüze kadar sahih itikat şeklinde gelmiştir. Bu yüzden İsa’nın (a.s) nüzûlüne inanmak vaciptir. Kâinattaki birtakım garip olaylara ve tabîî güzelliklere bakan bir kimsenin nüzûl olayını tuhaf karşılaması mümkün değildir.”²²⁷

3. Nüzûl-i İsa’yı Reddedenler

Nüzûl-i İsa meselesiyle ilgili nasları reddedenler genellikle aklın bu hadiseyi imkansız gördüğünü söylerken, özelde iki gerekçe ileri sürüp konuya yaklaşmışlardır. Bir kısmı bu inancın yabancı kültürlerin tesiriyle ortaya çıktığını iddia ederken, bir kısmı da Hz. Muhammed’in son peygamber oluşuyla çelişkisinden dolayı İsa’nın (a.s) nüzûlünü kabul etmemişlerdir.

---

²²⁶ Mevdudi, **Kadiyanlık Nedir**, a.g.e., ss. 210-216.

²²⁷ Baybal, a.g.e., s. 241.

Çağdaş düşünürlerden Fazlurrahman, bu düşüncenin hicrî ikinci yüzyılda, sünnî inanç içerisine girmeye başladığını, bu inancın benimsenmesinde Şiilik ve Sufiliğin rolü olduğunu ileri sürmüştür. Ona göre söz konusu yüzyılda siyasi ve ahlak açısından çöküntüye uğramış halk kitlelerine teselli ve ümit vermek için birtakım kişiler tarafından Kurtarıcı Mesih fikri ortaya atılmıştır. İsa'nın (a.s) ikinci defa yeryüzüne gelişi doktrini zaman içerisinde Ehl-i Sünnet tarafından da benimsenmiştir.²²⁸

Muhammed Hamidullah, Kur'an-ı Kerim'in, Allah'ın Hz.İsa'yı kendisine yükselttiğini kabul edip açıklamakla beraber, onun yeniden yeryüzüne ineceğinden bahsetmediğini düşünmektedir. Ona göre, Hz.İsa böyle bir devirde imamlık edemeyecektir, zira onun ilâhi tebliğ vazifesi, Muhammed'in (a.s) rasul olarak gönderilmesiyle esasen sona ermiştir.²²⁹

Bu konuya araştırmalarında çok geniş olarak yer verenlerden birisi olan Hüseyin Atay'a göre, Hz.Muhammed'in vefatından sonra, Hıristiyan kültüründen İslam literatürüne geçen hikayelerden biri de Hz.İsa'nın ölmediği, göğe çıkarıldığı ve kıyamet kopmadan önce ineceğidir. Hıristiyan mitolojisi İslamlaştırılarak Müslümanların inançları arasına sokulmuştur. Kur'an-ı Kerim'de Hz.İsa'nın dünyaya tekrar geleceğine dair net ve kesin bir bilgi yoktur. Hz.Muhammed, Hz. İsa'nın geleceğine dair haber vermemiştir.²³⁰

Nüzûl-i İsa meselesine değinen bir diğer çağdaş müfessir Süleyman Ateş'tir. Ona göre İsa'nın göğe çıktığına ve ahir zamanda ineceğine dair yakîn ifade edecek bir haber yoktur ve bu konudaki rivayetlerin hepsi ahad haberlerden ibarettir. Kesinlik ifade etmeyen hadislerle itikatın sabit olmayacağını, İsa'nın ineceğine ve İslam şeriatıyla amel edeceğine dair hadislerin doğru ise şöyle te'vil edilebileceğini söyler: Bir peygamberin dini yaşadıkça kendisi de manen yaşamaktadır ve İsa'nın fikriyatını Yahudiler öldürememişlerdir. Bilakis onun tebliğleri yayılmış, Yahudiliğe hakim olmuştur. Onun ruhunu temsil eden ümmeti, bir gün ismen olmasa bile, manen Hz.Muhammed'in fikriyatını benimseyecek, onları uygulayacaklardır. Nitekim XX. Asrın son yıllarında Avrupa'da İslam'ın sesi yavaş yavaş duyulmaya başlamıştır. İslam, olduğu gibi anlatıldığı takdirde Avrupa'da ve dünyanın her tarafında hâkim duruma geçeceğine şüphe yoktur. Ayrıca bizim gökten İsa'nın inmesini,

²²⁸ Fazlurrahman, **İslam**, çev. Mehmet Dağ-Mehmet S.Aydın, Dördüncü Baskı, İstanbul, 1996, s.309.

²²⁹ Muhammed Hamdullah, **İslam Peygamberi**, çev. Salih Tuğ, İrfan Yayıncılık, İstanbul, 1993, C. I, ss. 634-635.

²³⁰ Hüseyin Atay, **Kur'an'a Göre Araştırmalar I-III**, Atay Yayınevi, Ankara, 1997, ss. 43-54.

yahut ortadan kaybolmuş imamın çıkmasını ya da Mehdi'nin gelmesini beklemeye ihtiyacımız yoktur. İslam kıyamete kadar baki olan son dindir. Onun güçlenmesine yardım eden, bu uğurda canını feda etmeye hazır her Müslüman İsa'dır, imamdır, Mehdi'dir. Diyelim ki, bugün İsa geldi, kendisinin İsa olduğunu söyledi, acaba ona kim inanır? Ne Hıristiyanlar ona inanırlar, ne de Müslümanlar. İnsanlar kolay kolay yerleşmiş inançlarını bırakmazlar. O halde İsa veya Mehdi beklemeye gerek yoktur.²³¹

Süleyman Ateş konuyla ilgili görüşlerine şöyle devam etmektedir. Eğer İsa gelir ve Hz.Muhammed'in dinine tabi olursa, o peygamber değil, normal bir insandır ve gelmesinin bir yararı yoktur. Yok eğer peygamber olarak gelir ise, kendinden önceki peygamberi doğrulasa bile peygamber olduğu için yeni bir din sahibi olur, yeni bir dinamizm getirir. Bu takdirde de tâbî olmaz, kendisine tâbî olunur. O zaman, Hz.Muhammed'in son peygamber olma vasfı ortadan kalkacaktır. Peygamber olan İsa'nın, gelip de bir imamın arkasında namaz kılması gayri mantikidir. Çünkü peygamber kimseye uymaz, peygambere uyulur. Her yönden çürük olan bu iddia Hz.Peygamber'in hatemü'l-enbiya vasfına aykırıdır; bu düşünceye inanmak, bu düşünceyi yaymak ve dolayısıyla insanları Hıristiyanlığa yöneltmek anlamına gelir. Çünkü bu düşünceye göre nasıl olsa son zamanlarda insanlar İsa'ya tabi olacaklardır.²³²

Genellikle müfessirler, Hz.İsa'nın ölmediği, Allah'ın onu yanına yükselttiği görüşünü savunmaktadırlar. Kimi Müslüman yazarlar, bu görüşün Kur'an-ı Kerim ile bağdaşmadığını düşünmektedirler. Çünkü Yüce Allah Al-i İmran Suresi'nin 55. ve Mâide Suresi'nin 117. ayetinde Hz.İsa'yı öldürdüğünü açıkça ifade etmektedir. Diğer taraftan Yüce Allah Enbiya Suresi'nin 34. ayetinde geçen "Ey Muhammed, senden önce hiç bir beşere ebedilik vermedik" ifadesiyle Hz.İsa'nın öldüğünü kesin olarak kanıtlamaktadır. Şu halde Hz.İsa'nın ölmediğini ve Kıyametten önce yeryüzüne ineceğini idia etmek âyete ters düşmekten başka bir şey değildir.²³³

4. Mukâtil b. Süleyman'a Göre Nüzûl-i İsa

Mukâtil b. Süleyman nüzûl-i İsa'ya inanan Müslüman müfessirlerdendir. Ona göre Allah, Deccal döneminde Hz.İsa'yı semadan indirecek ve Deccal'in ölümünden sonra onu

²³¹ Ateş, C. II, ss. 54-55, (Al-i İmran, 3/55); ss. 406-407, (Nisa, 4/157-158).

²³² Ateş, a.g.e., C. II, ss. 54-55, (Al-i İmran, 3/55).

²³³ Akdemir, a.g.e., ss. 245-246.

vefat ettirecektir.²³⁴ Ayrıca Hz. İsa'nın nüzûlü kıyâmet için bir alâmettir. İsa, Beytü'l-Makdis'teki Efiq denilen bir tepenin üzerine inecek, üzerinde kırmızıya boyanmış üst ve alt olmak üzere iki elbise olacak, yanında bir harbe bulunacaktır ve elindeki bu harbe ile Deccal'i öldürecektir.²³⁵ İsa'nın (a.s) ineceği zaman, Yahudilerden hayatta olanlar o'na iman edeceklerdir.²³⁶

B) İnciller'e Göre Hz.İsa'nın Nüzûlü

1. İncillere göre İsa'nın Birinci Gelişi

İnciller'de Hz.İsa'nın çarmıha gerilip öldürüldüğü, cesedini gömmek üzere Yusuf'un Pilatus'tan istediği ve İsa'yı temiz kefene sardıktan sonra mezara koyduğu anlatılmaktadır.²³⁷

İnciller'de Hz.İsa'nın çarmıha gerilip mezara konulduktan sonra Şabat Gününü izleyen haftanın ilk günü tan yeri ağarırken, Mecdelli Meryem ile Yakub'un annesi Meryem'in mezarı görmeye gittiklerinde ansızın büyük bir deprem olduğu ve Rab'in meleğinin gökten inerek mezarın kapalı olduğu taşı yuvarladığı ve üzerine oturduğu belirtilmiştir. Mezarı korumakla görevlendirilen nöbetçiler korkudan bayılmışlardır. Bu sırada melek, kadınlara korkmamalarını ve İsa'nın artık mezarında olmadığını, çünkü dirildiğini ve Celile'ye doğru gittiğini, gidip Hz.İsa'nın öğrencilerine bu durumu haber vermelerini söylemiştir.²³⁸

²³⁴ Mukâtil b. Süleyman, a.g.e., C. I, s. 268, (Al-i İmran, 3/55).

²³⁵ Mukâtil b. Süleyman, a.g.e., C. III, s. 618, (Zuhruf, 43/63-64).

²³⁶ Mukâtil b. Süleyman, a.g.e., C. I, ss. 426-427, (Nisa, 4/159).

Çağdaş Müslüman yazarlardan Ebubekir Sifil de kıyamete yakın bir zamanda Hz. İsa'nın tekrar yeryüzüne ineceğini savunanlardan biridir. Ona göre, Hz.İsa'nın öldüğünü ifade eden hiç bir İslami rivayet bulunmamaktadır. Tam aksini iddia eden bilgiler ise bulunmaktadır. Sahabeden otuz civarında insan Efendimiz'e (s.a.v) dayandırarak İsa'nın kıyamete yakın yeryüzüne ineceğini çeşitli bağlamlarda nakletmişlerdir. Kimi uzun, kimi kısa aktarmış, kimisi olayın belli bir noktasını, kimisi de farklı bir boyutunu anlatmıştır; ancak hepsinin müşterek noktası İsa'nın kıyamete yakın yeryüzüne ineceğidir. Bunun dışındaki detaylarda, ayrıntılarda, anlatılarda yer yer çelişkiler olması bile bu ortak müşterek noktanın sıhhatine ve kuvvetine zarar vermez. Otuz küsur sahâbî ve yetmiş küsur merfû hadis, otuz küsur de sahâbî sözü olarak nakledilmiş rivâyet vardır. Yüz küsur rivayet bugün elimizde sağlam olarak mevcuttur. Hz.İsa'nın yeryüzüne kıyamete yakın ineceği, bazı olayların olacağı ve bazı şeyler yapacağını bildiren hadisler rivayet edilmiştir. Sabahebeden sonraki halkalarda ravi sayısı daha da fazlalaşmıştır. Dolayısıyla, Nüzûl-i İsa ile ilgili rivayetler manevî tevâtürdür. Ayrıca, İmâm-ı Azam'ın, talebeleri İmâm Ebû Yusuf ve İmâm Muhammed Şeybânî'nin görüşlerini, itikâdi görüşlerini nakleden İmâm Tahâvî'nin *el-Akîdetü't-Tahâvîyye*'sinde şöyle denilmektedir: "Biz kıyamet alâmetlerine inanırız. Bunlar nelerdir? Deccal'ın çıkması, Hz. İsa'nın gökten inmesi." (Geniş bilgi için bk. Sifil, a.g.e., ss. 151 vd.).

²³⁷ Matta 27:57-60.

²³⁸ Matta 28:1-10; Markos 16:1-8; Luka 24:1-12.

Yuhanna İncili'nde İsa'nın öğrencileri ve Meryem'in, Hz.İsa'nın mezarına gittikleri ve orada Hz.İsa'yı göremedikleri anlatılmaktadır. Hz.İsa'nın öğrencilerinin bu durum üzerine geri döndükleri, fakat Meryem'in orada kaldığı ve ağladığı belirtilmektedir. O sırada beyazlara bürünmüş iki melek Meryem'e gelmiş, neden ağladığını sormuştur. Meryem de onlara Hz.İsa'nın alındığını ve nereye konulduğunu bilmediği için ağladığını söylemiştir. Bunu söyledikten sonra arkasına döndüğünde İsa'yı ayakta dururken görmüştür.²³⁹ Bunun ardından Hz.İsa'nın öğrencilerine de görüldüğü Yuhanna İncili'nde anlatılmaktadır.²⁴⁰

Luka İncili'nde Hz.İsa'nın kendisini sadece üç kere gösterdiğini açıklanırken, Yuhanna, İsa'nın sekiz gün ara ile, iki defa Kudüs'te, üç kez de Galile'de görüldüğünü ifade etmektedir. Matta İncili'ne göre, Hz.İsa Galile'de sadece bir kez kendini göstermiştir.²⁴¹

Hz.İsa'nın çarımhta öldükten sonra yeniden dirilerek mezarını terk etmesi olayı, Matta, Markos, Luka ve Yuhanna İncillerinde anlatılmaktadır. Söz konusu İnciller'in bu baplarda zikredilen olay, aşağıdaki noktalarda farklılıklar arz etmektedir:²⁴²

a) Hz.İsa'nın kabre konulmasından sonra onun kabrini ilk ziyaret edenler, Matta'ya göre Mecdelli Meryem, Salome ve Yakub'un annesi Meryem'dir. Luka'ya göre mezarı ilk ziyarete giden bir grup erkek ve kadındır. Bu İncil'de şahıs adı verilmemektedir. Yuhanna İncili'ne göre ise kabri ilk ziyaret eden sadece Mecdelli Meryem'dir ve o, gördüklerini bilâhere diğerlerine haber vermiştir.

b) Matta'ya göre, Hz.İsa'nın kabrini ziyaret etmeye gidenler, kabirde ilk olarak melekleri görmüşlerdir. Markos'a göre kabirde bir genci görmüşlerdir. Luka'ya göre kabirde iki insan, Yuhanna'ya göre ise iki melek görülmüştür.

c) Yeniden dirildikten sonra Hz.İsa'yı ilk gören kişi, Matta ve Yuhanna'ya göre Mecdelli Meryem, Luka'ya göre Emayus'a giden iki öğrencidir

---

²³⁹ Yuhanna 20:10-15.

²⁴⁰ Yuhanna 20:19-30.

²⁴¹ Bucaille, a.g.e., ss. 164-165.

²⁴² Kuzgun, a.g.e., ss. 313-315.

d) Hz.İsa'nın yeniden dirilerek zuhur ettiğini Havariler'e ilk olarak haber veren kişiler, Matta'ya göre iki Meryem, Markos'a göre Mecdelli Meryem ve iki öğrenci, Luka'ya göre sadece iki öğrenci, Yuhanna'ya göre yalnız Mecdelli Meryem'dir.

e) Hz.İsa'nın dirilerek kabirden çıktıktan sonra öğrencilerine görüldüğü yer, Matta ve Markos İncilleri'ne göre Galile'dir (Celile). Luka'ya göre Hz.İsa öğrencilerine Kudüs'te görünmüştür. Yuhanna'ya göre ise, hem Kudüs'te, hem de Galile'de görünmüştür.

f) Hz.İsa yeniden dirildikten sonra Havariler'e ve diğer öğrencilerine Sinoptik İnciller'e göre sadece bir kere görünmüş, ama Yuhanna'ya göre üç kez görünmüştür.²⁴³

2. İncillere göre İsa'nın İkinci Gelişi

Matta İncili Hz. İsa'nın ikinci gelişinden açık olarak bahsetmektedir: “O günlerin sıkıntılarında hemen sonra, güneş kararacak, ay ışığını vermez olacak, yıldızlar gökten düşecek ve göksel güçler sarsılacak, o zaman insanoğlunun belirtisi gökte görünecek, yeryüzündeki bütün halklar ağlayıp dövünecek, insanoğlunun gökteki bulutlar üzerinde büyük güç ve görkemle geldiğini görecekler.”²⁴⁴

Kıyametin kopuşu esnasında meydana gelecek hadiseler İsa'nın geliş alâmetleri olarak gösterilmektedir. İsa'nın ikinci gelişinin umulmadık bir saatte olacağı zikredilmiştir.²⁴⁵

Matta İncili'nde İsa'nın ikinci gelişinin zamanı konusunda çelişkiler mevcuttur. İkinci gelişin hem yakınlığına²⁴⁶ hem de geç olacağına işaret edilmiştir.²⁴⁷ İsa'nın gelişinden önce kozmik bazı hadiselerin²⁴⁸ savaşların²⁴⁹ olacağı ve putperestliğin yükseleceğine işaret edilmektedir.²⁵⁰ Herkes tarafından görülecek olan İsa'nın ikinci gelişinin aniden olacaktır.²⁵¹

---

²⁴³ Kuzgun, a.g.e., ss. 313-314.

²⁴⁴ Matta 24: 29-30; Markos 13:24-25.

²⁴⁵ Matta 24:44.

²⁴⁶ Matta 3:2; 4:17; 10: 7.

²⁴⁷ Matta 24: 4-14.

²⁴⁸ Matta 24:2-9.

²⁴⁹ Matta 24:6-8.

²⁵⁰ Matta 24:15-16.

²⁵¹ Matta 24:27, 30, 44.

Markos İncili'ne göre İsa, güneş kararıp ay ışığını vermez olduğu zaman bulutlar içinde büyük bir güç ve görkemle bilinmeyen bir zamanda gelecektir.²⁵²

Luka İncili'ne göre ise kozmik olaylar, kıyametin habercisi olan felaketler meydana geldikten sonra İsa'nın bulutlar arasından görkemle geldiği görülecektir.²⁵³ İsa'nın ikinci gelişi umulmadık bir saatte olacaktır.²⁵⁴

Yuhanna İncili'nde İsa'nın ikinci gelişinden açıkça bahsedilmemekte sadece Mesih²⁵⁵ ve kurtarıcı²⁵⁶ olarak takdim edilmektedir.

Pavlus'un bazı mektuplarda İsa'nın ikinci gelişi konusunda bilgiler vardır.²⁵⁷ Pavlus'a göre Mesih göğe çıktıktan hemen sonra geri dönecektir. Mesih'in gelişi yakındır.²⁵⁸

“Rabb'in kendisi, bir emir çağrısıyla, baş meleğin seslenmesiyle ve Tanrı'nın borozanıyla gökten inecek. Önce Mesih'e ait ölümler dirilecek. Ondandır biz yaşamakta olanlar, diri kalmış olanlar, onlarla birlikte Rabbi havada karşılamak üzere bulutlar içinde alınıp götürüleceğiz. Böylece sonsuza dek Rab'le birlikte olacağız.”²⁵⁹ diyen Pavlus, İsa'nın gelişinin şimşek gibi doğuda ve batıda görüleceğini söyleyen Matta'nın²⁶⁰ aksine, gizli olacağını söylemektedir.²⁶¹

İsa tutuklandığı sırada Yüksek Kurulun önünde kendisine “Tanrı'nın Oğlu Mesih sen misin?” diye sorulduğunda İsa, söylediklerinin doğru olduğunu, üstelik bundan sonra insanoğlunun Kudretli olanın sağında oturduğunu ve göğün bulutları üzerinden geldiğini göreceklarını onlara haber vermiştir.²⁶²

Hıristiyanlıkta İsa'nın dünyanın sonunda gelip taraftarlarını başarıya ulaştıracağına inanılmaktadır. Yarım kalan vazifesini tamamlamak üzere tekrar dünyaya gelmesi

---

²⁵² Markos 13: 26-37.

²⁵³ Luka 21:7-27.

²⁵⁴ Luka 12:40; Matta 24:44.

²⁵⁵ Yuhanna 12:34.

²⁵⁶ Yuhanna 12:47.

²⁵⁷ I.Selanikliler 4:16-17; Romalılar 13:11; Filipililer 1: 10-11.

²⁵⁸ İbraniler 10:37

²⁵⁹ I.Selanikliler 5:16-17.

²⁶⁰ Matta 24:27.

²⁶¹ Romalılar 13:11; I.Selanikliler 5:2; 2:19.

²⁶² Matta 26:63-64.

beklenen Mesih, bugün dahi çağdaş Batı toplumunda yaygın bir inanç ilkesi olarak canlılığını korumaktadır.²⁶³

---

²⁶³ Abdurrahman Küçük, **Dönmeler ve Dönemler Tarihi**, Ötüken Neşriyat, İstanbul. ts., s. 108.

SONUÇ

Bu çalışmada Mukâtil b. Süleyman'ın hayatı, düşünceleri ve eserlerine dair bilgilendirmeden sonra Kur'an-ı Kerim'de Hıristiyanlıkla ilgili ayetler konulara göre verilmiştir. Devamında Mukâtil b. Süleyman'ın bu ayetler hakkındaki görüş ve yorumları incelenmiştir. Hıristiyan kutsal kitabı Yeni Ahit'te benzer konular hakkında verilen bilgiler de özetle verilmiş ve böylece Kur'an-ı Kerim'deki ve Mukâtil b. Süleyman'ın tefsirindeki bilgiler arasında karşılaştırma yapma, benzer ve farklı yönleri görme imkânı elde edilmiştir.

Birinci Bölüm, Hz. Meryem, Hz. Zekeriyya ve Hz. Yahya hakkında kısa açıklamalarla başlamaktadır. Mukatil b. Süleyman'ın ayetlere dayalı olarak verdiği bilgilere göre, İmranın karısı Hanne'nin Allah'a dua edip karnındakini muharrer olarak mabede adayacağı niyazında bulunmuştur. Çocuk kız doğunca adını Meryem koymuşlar; bir kızın mabede adanması âdet olmadığı için Hanne onu Beytül Makdis'e bırakmıştır. Orada bulunan Tevrat okuyucuları da çocuğun kimde kalacağına karar vermek için vahiy yazdıkları kalemleri üç kez atarak kura çekmişlerdir. Kurada Zekeriyya çıkmış ve Meryem'i himayesine almıştır. Onu (Hz.Meryem'i) emzirmek için bir sütanne tutmuş ve Beytü'l Makdis'te ona ait, ancak merdivenle çıkılabilen bir mihrab/ibadet yeri yapmıştır. Kimseye güvenmediği için de yiyecek ve ihtiyaçlarını daima kendisi getirmiş ve Meryem'in yanından ayrılırken kapıyı da kilitlemiştir.

Yaşlandığı halde çocuğu olmayan Hz.Zekeriyya da Allah'a dua edip kendisine bir çocuk bağışlamasını istemiştir. Allah, onun duasını kabul etmiş ve Cebrail aracılığıyla bir çocuğu olacağını müjdelemiştir. Zekeriyya, karısının hamile kaldığına dair bir işaret istemiştir. Bunun üzerine karısı hamile kaldığında kendisinin dilsiz olmadığı halde kısa süreliğine konuşamayacağı belirtilmiştir. Sabah olduğunda Zekeriyya konuşamadığında, eşinin hamile kaldığını anlamıştır. İnciller'de de buna benzer anlatımla bir meleğin Zekeriyya'ya görünerek Yahya'yı müjdelediği açıklanmaktadır. Kur'an'daki bilgilerden ve Mukâtil b. Süleyman'ın yorumundan farklı olarak, İnciller'de Zekeriyya'nın, karısı Elizabet'in hamile kalacağına inanmadığı için konuşamayacağı belirtilmiştir. Başka bir

deyişle, Zekeriyya'nın konuşamaması, Kur'an'da bir işaret, İnciller'de ise bir ceza olarak gösterilmektedir.

İnciller'de Hz. Yahya'nın, Hz. İsa'dan altı ay büyük olduğu açıklanmaktadır. Hâlbuki Mukâtil b. Süleyman'a göre, Hz. Yahya, Hz. İsa'dan üç yaş büyüktür.

Mukâtil b.Süleyman'ın Hz. İsa'nın doğumu hakkında verdiği bilgilere göre, Cebrail parmağı ile Hz.Meryem'in gömleğini çekip gömleğinin içine üflemiş ve böylece Meryem, on üç yaşındayken Hz.İsa'ya hamile kalmıştır. Hamilelik esnasında Hz. İsa'ya bir anda suret verilmiş ve aynı gün güneşin zevale erdiği vakitte ona süt emzirmiştir. Böylece bir erkek eli değmeden Hz.Meryem'in mucizevi bir şekilde Hz.İsa'yı doğurması İsrailoğullarına bir ibret olmuştur.

Necran'dan Hz. Muhammed (a.s.) ile görüşmek üzere Medine'ye gelen ve Mukâtil b. Süleyman'a göre Yakubî mezhebine mensup olan bir grup Hıristiyan, Hz. İsa'nın babasız doğması nedeniyle Tanrı Oğlu olduğunu iddia etmiştir. Hz.Peygamber Allah'ın bir çocuğunun olmadığını belirtince, Hıristiyanlar Hz.Peygamber'e, "İsa'ya benzer başka kimse var mı?" şeklinde bir soru sormuşlar; bu soru üzerine İsa'nın durumunun Adem'e benzediğine dair Kur'an âyeti nâzil olmuştur.

Kur'an'da Hz.İsa'nın pek çok mucizelerinden söz edilmektedir. Onun ilk mucizesi beşikte iken konuşarak, Allah'ın kulu ve peygamberi olduğunu söylemesidir. Bu konuşmanın ardından, Hz. İsa, diğer çocuklar gibi, konuşma çağına gelinceye kadar bir daha konuşmamıştır.

Hz.İsa'nın gökten sofraya indirmesi, Mukâtil b.Süleyman'a göre, bir yolculuk esnasında gerçekleşmiştir. Bu yolculuk esnasında havarilerle beraber beş bin kişi bulunmasına karşın, sofrada sadece taze balık, yufka, ekmek ve hurmadan başka bir şey yoktur. Hz.İsa Allah'ın adını anarak yemelerini ve sofradan hiçbir şeyi ayırmamalarını söylemiş; bu azıcık yiyecek beş bin kişiye yetmiştir. İnciller'de de sofrada bulunan balık ve ekmeğin beş bin kişiye yettiği şeklinde, Mukâtil b Süleyman'ın verdiği bu bilgilere benzerlik gösteren bir anlatım bulunmaktadır. Bununla birlikte, İncillerde sofranın gökten indiği açıklanmamakta; bunun yerine az bir yiyeceğin çoğaldığı ifade edilmektedir.

Hz. İsa'nın Kur'an'da anlatılan bir diğer mucizesi bir kuşu canlandırmasıdır. Mukâtil b. Süleyman'a göre, Hz.İsa İsrailoğullarına bir alamet olsun diye çamurdan kuş gibi bir şey

yapıp ona üflemiş ve böylece Allah'ın izniyle yaratıkların en çetini, tüysüz bir varlık olan yarasa canlanmıştır.

Kur'an'da ayrıca, Hz.İsa'nın hastaları iyileştirmesi mucizelerinden bahsedilmekte ve onun ekme ve abraşı iyileştirmesi örnek olarak verilmektedir. Mukâtil b Süleyman tefsirinde ekme, anadan kör olarak doğan çocuk, abraş ise, alaca hastalığı olaak açıklamıştır. Hz.İsa'nın bu hastalıklara yakalananları eliyle sıvazlayarak, kör olanları da gözlerine dokunarak iyileştirdiği İncillerde de bahsedilmektedir.

Hem İnciller'de hem de Kur'an'da Hz. İsa'nın ölüleri dirilttiği anlatılmaktadır. Mukâtil b. Süleyman, Hz.İsa'nın ölüleri kabirden çıkarıp dirilttiğini açıkladıktan sonra, dirilttiği kişinin ismini Sâm b. Nuh b. Lemak olarak vermektedir. İnciller'e göre, Hz.İsa daha mezara konmamış pek çok kişiyi diriltmiştir; ancak sadece Luka İncili'nde İsa Mesih'in, Lazar isminde bir kişiyi ölüp mezara konulduktan birkaç gün sonra dirilttiği açıklanmaktadır.

Hz.İsa'nın gelecekte haber verme hadisesi, Kur'an'da, İnciller'den farklı bir şekilde anlatılmaktadır. İncillerde Hz. İsa, daha çok gelecekte olacak olayları, daha olmadan önce haber verirken, Kur'an-ı Kerim'de Hz.İsa'nın görmediği halde insanların evlerinde neler yediklerini ve neler sakladıklarını bildiği ifade edilmektedir. Mukâtil b. Süleyman'a göre, bu olay, Hz.İsa'nın Allah'ın izniyle Sâm b. Nuh b. Lemak'ı diriltmesinin akabinde meydana gelmiştir. Hz. İsa'nın ölüyü dirilmesi üzerine, oradakiler bunun bir büyü olduğunu söylemişler ve bu diriltme mucizesine inanmak için başka bir mucize daha istemişlerdir. Hz.İsa da neler yediklerini, evlerinde neler sakladıklarını söylerse, kendisine inanıp inanmayacaklarını onlara somuştur. Onlar da bu soruya olumlu cevap verince, Hz.İsa sırayla hepsini ne yediklerini ve ne sakladıklarını haber vermiştir.

Hz.İsa'nın akıbeti konusunda Mukâtil b Süleyman'ın yorumlarının, âlimlerin genel kanaati ile paralellik gösterdiği anlaşılmaktadır. Mukâtil b. Süleyman ayette geçen “Ey İsa! Muhakkak ben seni vefat ettireceğim ve seni bana ref edeceğim” ayetinde takdim olduğunu düşünmektedir. Buna göre, Allah, Hz. İsa'yı dünyadan kendisine doğru yükseltmiştir. Hz. İsa, Deccal zamanında tekrar yeryüzüne inecek ve vaziefesini tamamladıktan sonra eceliyle vefat edecektir.

Mukâtil b.Süleyman Kur'an'daki “Şubbihe lehum” ifadesini, Hz.İsa'nın yerine Yahuda'nın çarmıha gerildiği şeklinde yorumlamaktadır.

Hz.İsa'nın ref'i konusunda da, Mukâtil b. Süleyman'ın yorumları alimlerin genel kanaatine paralellik göstermektedir. Müfessirimize göre, Hz.İsa, ruh ve bedeniyle Ramazan ayında, Kadir Gecesi'nde otuz üç yaşındayken Beytü'l-Makdis dağından göğe yükseltilmiştir.

Hz.İsa'nın tanrılaştırılması konusunda Kur'an-ı Kerim'in Hıristiyanları eleştirdiği ayetlerin bir kısmı, Mukâtil b.Süleyman'a göre, "Allah, Mesih b. Meryem'dir" diyen Necranlı Hıristiyanlar hakkında inmiştir. Hz.Peygamber onları bu sapkın görüşlerden dönmelerini tavsiye etmiş ve Hz.İsa'nın da onlara Allah'tan başka ilaha ibadet etmemelerini emrettiğini söylemiştir.

Hz.İsa'nın kıyametten kısa bir süre önce tekrar yeryüzüne inmesi (nüzülü) Müslüman âlimler arasında tartışıl原因 bir meseledir. Bazı müfessirler kimi ayetlerden hareketle nüzülün gerçekleşeceğini savunmuşlardır. "O, salihlerden olarak beşikte iken ve yetişkinlikte iken insanlarla konuşacak" âyeti, bu konuda delil gösterilen âyetlerden biridir. Bazı müfessirler, Hz. İsa'nın yetişkinlikte konuşmasını, onun nüzulüne delil olarak göstermektedirler. Mukâtil b. Süleyman'a göre, yetişkinlikte konuşma, Hz. İsa'nın nüzülü esnasında değil de, semaya yükseltilmeden önce güç ve kuvvetinin kemale erdiği zamanda yapacağı konuşmaya işaret etmektedir.

Hz.İsa'nın nüzülüne dair müfessirlerin delil olarak zikrettikleri diğer bir ayette şöyle denilmektedir: "Ehl-i Kitap'tan her biri ölümünden önce O'na iman edecektir". Mukâtil b.Süleyman, buradaki Ehl-i Kitap'tan kastın Yahudiler olduğunu belirtmektedir. Ona göre, bu ayet, İsa'nın kıyamete yakın yeryüzüne ineceğine ve o vakit Yahudilerden hayatta olanların ona iman edeceğine işaret etmektedir. Müfessirimiz, ayrıca, Hz.İsa'nın, kırmızı renkli elbise ve kendisiyle Deccal'i öldüreceği bir harbe ile birlikte Efik denilen tepe üzerine ineceğini açıklamaktadır.

Hz.İsa'nın nüzulüne delil olarak, üçüncü olarak, "O, kıyamete bir alamettir" ayeti gösterilmektedir. Mukâtil b.Süleyman'a göre, Hz.İsa'nın yeryüzüne ikinci gelişi, kıyamet için bir alamet olacaktır.

BİBLİYOGRAFYA

- AKDEMİR Salih, Hıristiyan Kaynaklara ve Kur'an-ı Kerim'e Göre Hz.İsa, Ankara Üniversitesi Sosyal BilimlerEnstitüsü, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara, 1992.
- ATAY Hüseyin, **Kur'an'a Göre Araştırmalar I-III**, Atay Yayınevi, Ankara, 1997.
- ATEŞ Süleyman, **Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri**, Yeni Ufuklar Neşriyat, İstanbul, 1988.
- BAYBAL Sami, **İbrahimi Dinlerde Mesih'in Dönüşü**, Yediveren Kitap, Konya, 2002.
- BİLMEN Ömer Nasuhi, **Kur'an-ı Kerim Meâli Âlisi ve Tefsir**, İpek Yayınları, İstanbul, ts.
- BUCAILLE Maurice, **Mevcut İlimler Yönünden Tevrat, İncil ve Kuran**, Çev. Mehmet Ali Sönmez, D.İ.B.Yay., y.y., 1983.
- BURSEVİ İsmail Hakkı, **Ruhu'l-Beyan**, Ekrem Yayınları, İstanbul, ts.
- CERRAHOĞLU İsmail, "Tefsir'de Mukâtil b. Süleyman ve Eserleri", **AÜİF Dergisi**, S. XXI Ankara, 1976, ss, 5-35.
- ÇELİK İbrahim, **Mukâtil b. Süleyman ve Tefsirdeki Metodu**, yay.y., Bursa, 2000.
- EBUSSUÛD Efendi, **Ebussuûd Tefsiri**, çev. Ali Akın, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 2006.
- ELMALILI M. Hamdi Yazır, **Hak Dini Kur'an Dili**, Zaman Yayınları, İstanbul, ts.
- ESED Muhammed, **Kur'an Mesajı Meal-Tefsiri**, çev. Cahit Koytak, Ahmet Ertürk, İşaret Yayınları, İstanbul, 1999.
- FAZLURRAHMAN, **İslam**, çev. Mehmet Dağ-Mehmet S.Aydın, Dördüncü Baskı, İstanbul, 1996.
- FIĞLALI Ethem Ruhi, **Çağımızda İtikadî İslam Mezhepleri**, Şa-To İlahiyat Yayınları, 11. Basım, İstanbul, 2001.
- GÜÇ Ahmet, "Kur'an-ı Kerim'e Göre Hz.Meryem ve İsa (a.s)", **U.Ü.İ.F.D.**, S.3, C.III, Yıl 3, Bursa, 1991, ss. 215-224.
- GÜNDÜZ Şinasi, **Hıristiyanlık**, İSAM Yayınları, İstanbul, 2008.
- GÜNDÜZ Şinasi, **Din ve İnanç Sözlüğü**, Vadi Yayınları, Ankara, 1998.

- GÜZEL Mahmut, Kur'an ve İncillere Göre Hz.İsa'nın Ref'i, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya, 2000.
- HAKA Ahmet Ebu, **Mu'cemu'n-Nefâis el-Vesit**, Daru'n-Nefais, Beyrut, 2007.
- HANEFİ Subhi, **El-Müncid Fi'l-Lugati'l-Arabiyye el-Muasıra**, Darul Maşrik, Beyrut, 2000.
- HAMİDULLAH Muhammed, **İslam Peygamberi**, çev. Salih Tuğ, İrfan Yayıncılık, İstanbul, 1993.
- HAMURCU Fevzi, **Mukâtil b. Süleyman ve ilk Fikhî Tefsir**, Fecr Yayınları, Ankara, 2009.
- İBN KESİR, **Hadislerle Kur'an-ı Kerim Tefsiri**, çev. Bekir Karlığa-Bedrettin Çetiner, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1989.
- İBN MANZUR, Ebul Fadıl Cemalettin Muhammed b. Mükerrerem, **Lisanü'l-Arap**, Daru Sadir, Beyrut, 1990.
- KURTUBÎ, **el-Câmiu li-Ahkâmi'l Kur'an**, çev. M. Beşir Eryarsoy, Burç Yayınları, İstanbul, 2003.
- KUTUB Seyyid, **Fi Zilâl-il Kur'an**, çev. Salih Uçan-Vahdettin İnce, Dünya Yayıncılık, İstanbul, 1980.
- KUZGUN Şaban, **Dört İncil Farklılıkları ve Çelişkileri**, Fazilet Neşriyat, Üçüncü baskı, İstanbul, 2008.
- KÜÇÜK Abdurrahman, **Dönmeler ve Dönmler Tarihi**, Ötüken Neşriyat, İstanbul, ts.
- MEVDUDİ, **Tefhimu'l-Kur'an**, çev. Muhammed Han Kayâni ve dğr., İnsan Yayınları, İstanbul, 2003.
- MEVDUDI, **Kadiyanlık Nedir**, çev. Ahsen Batuh, İhya Yayınları, İstanbul, ts.
- M.PLESSNER, "Mukâtil", **İslam Ansiklopedisi**, İstanbul, 1979, ss.567-568.
- MUKÂTİL b. Süleyman, **Tefsîr-i Kebîr**, çev. M.Beşir Eryarsoy, İşaret Yayınları, İstanbul, 2006.

- PARLAK Şükran, İnciller’de ve Ku’an-ı Kerim’de Hz.İsa İle İlgili Olağanüstü Haller, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2008.
- RÂZÎ Fahreddin, **Tefsîr-i Kebîr**, çev. Suat Yıldırım ve dğr., Huzur Yayınevi, İstanbul, 2002.
- SARIKÇIOĞLU Ekrem, **Diğer İnciller**, Fakülte Kitapevi, İsparta, 2009.
- SİFİL Ebubekir, **Sözü Müstakim Kılmak**, Rihle Kitap, İstanbul, 2011.
- ŞALTUT Mahmut, “İsa’nın Ref’i”, çev. Ethem Ruhi Fığlalı, **AÜİFD**, C. XXIII, Ankara, 1987, ss. 319-324.
- ŞEHHÂTE Abdullah Mahmût, **Kur’an Terimleri Sözlüğü**, trc. M.Beşir Eryarsoy, İşaret Yayınları, İstanbul, 2004.
- ŞEHRİSTÂNÎ, **Milel ve Nihal**, çev. Mustafa Öz, Liyeta Yayıncılık, İstanbul, 2008.
- ŞENAY Bülent, “Ayrılmış Doğu Kiliseleri”, **Yaşayan Dünya Dinleri**, ed. Şinasi Gündüz, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, İkinci Baskı, İstanbul, 2007, ss. 133-140.
- TABERİ, **Taberi Tefsiri**, Ümit Yayıncılık, trc. Mehmet Keskin, İstanbul, ts.
- TARAKÇI Muhammet, **St. Thomas Aquinas**, İz Yayıncılık, İstanbul, 2006.
- TÜMER Günay, **Hıristiyanlıkta ve İslam’da Hz.Meryem**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 1996.
- TÜRKER Ömer, “Mukâtil B. Süleyman”, **T.D.V. İslam Ansiklopedisi**, I-XXXIX (devam ediyor), C. XXXI, ss. 134-136.
- ULUTÜRK Veli, **Kur’an’da Ehl-i Kitap**, İnsan Yayınları, İstanbul, 1996.
- VEHBİ Mehmet , **Hulâsat’ül Beyân Fî Tefsîr’il Kur’an**, Üçdal Neşriyat, İstanbul, 1966.
- YILDIRIM Celal, **İlmin Işığında Asrın Kur’an Tefsiri**, Anadolu Yayınları, İzmir, 1986.
- YILDIRIM Suat, **Mevcut Kaynaklara Göre Hıristiyanlık**, Diyanet İleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1988.
- YILMAZ Asaf Altay, **Barnaba İncili**, Alter yayıncılık, Bölüm 215, Ankara, 2002.

WATT Montgomery, **Günümüzde İslam ve Hıristiyanlık**, 2. Baskı, Çev. Turan Koç, İz
Yayıncılık, İstanbul, 2002.

ÖZGEÇMİŞ			
Adı, Soyadı	Şenol		Amedov
Doğum Yeri ve Yılı	Koçani		1987
Bildiği Yabancı Diller	Makedonca, İngilizce, Arapça		
Eğitim Durumu	Başlama - Bitirme Yılı		Kurum Adı
Lise	2001	2005	Balıkesir İmam Hatip Lisesi
Lisans	2005	2009	Uludağ Üniversitesi-İlahiyat Fakültesi
Yüksek Lisans	2009	2011	Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü/ Felsefe ve Din Bilimleri/Dinler Tarihi Bilim Dalı
İletişim (e-posta):	shenolamedov@gmail.com		
		Tarih İmza Adı Soyadı	Şenol Amedov